

संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिकाको पिलुवा खोला, माया खोला र
याबुरा खोला क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रूपले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदि
(नदीजन्य पदार्थ) उत्खनन तथा संकलन कार्य।

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IIE) प्रतिवेदन

पेश गरिएको निकाय:

मादी नगरपालिका
वातावरण एकाई

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, मादी, संखुवासभा, प्रदेश नं. -१, नेपाल

प्रस्तावक:

मादी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, मादी,
संखुवासभा, प्रदेश नं. -१,

२०७७

कार्यकारी सारांश

प्रस्ताव प्रस्तावक

यस प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रस्तावको प्रस्तावक मादी नगरपालिका, संखुवासभा प्रस्ताव प्रदेश नं. - १, रहेको छ ।

प्रस्ताव विवरण

प्रस्तावित मादी नगरपालिका, संखुवासभा प्रस्ताव प्रदेश नं. - १ अन्तर्गत संखुवासभा जिल्लाको मादी नगरपालिकामा हुने विकास निर्माणका कार्यहरूलाई आवश्यक पर्ने निर्माण सामग्रीहरू जस्तै ढुंगा, बालुवा र गिट्टीको स्रोत नगरपालिका भएर वगने नदी/खोलाहरूको वगर क्षेत्रहरू हुन् । साथै यी सामग्रीहरूको माग विविध निर्माण कार्यका लागि यस नगरपालिकामा गइरहेको अवस्था छ । नगरपालिकामा ढुंगा बालुवा र ग्राभेल संकलन तथा बिक्री वितरण हुँदै आएको तथा नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण ऐन-२०७६ तथा नियमावली, २०७७ लागू गरेको अवस्थामा सोही ऐनका दफा ३ मा स्वीकृति लिएरमात्र ढुंगा बालुवा र ग्राभेल संकलन गर्न पाइने व्यवस्था भएको, साथै प्रचलित ऐन नियम अनुसार प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार पारी स्वीकृती लिनुपर्ने प्रावधान रहेकोले नियमानुसार उक्त प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था रहे वमोजिम नगरपालिका भित्रका प्रस्तावित मादी नगरपालिका, संखुवासभा प्रस्ताव संकलन गर्दा हाल के कस्तो वातावरणीय असर हुन्छ सो को लेखाजोखा गरि प्रतिवेदन तयार गर्न यो प्रतिवेदन तयार गरिएको हो । प्रस्तावको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनलाई स्वीकृति प्रदान गर्ने निकाय मादी नगरपालिका वातावरण इकाई नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, मादी , संखुवासभा जिल्ला प्रदेश नं. - १ नेपाल रहेको छ ।

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको सान्दर्भिकता

प्राकृतिक स्रोतहरूको उपयोग गर्दा वातावरणमा पर्न सक्ने अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम बनाउन तथा प्रतिकूलतालाई हटाउन वा न्यून गर्न वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ र सो अन्तर्गत कार्यान्वयनमा आएको वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ तथा मादी नगरपालिका वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७७, तथा मादी नगरपालिका संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक

वातावरण परीक्षण कार्यविधि, २०७७ को अनुसूची १ को खानी क्षेत्रमा नदीनालाको सतहबाट दैनिक १०० देखि ३०० घ.मि.सम्म बालुवा, ग्राभेल र गिर्खा माटो उत्खनन र सङ्कलन कार्यका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययन गर्नु पर्ने कानूनी प्रावधान रहेको छ। अतः यो नियमावलीको प्रावधान अनुसार उक्त प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा के कस्तो प्रभाव पर्दछ सो बारेमा मूल्यांकन गर्नु सान्दर्भिक हुन आएको छ।

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको उद्देश्य

यस प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको मुख्य उद्देश्य प्रस्तावित प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट प्रस्ताव क्षेत्रको भौतिक, रसायनिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक, साँस्कृतिक वातावरणमा पर्न सक्ने सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावहरूको अध्ययन गरि सकारात्मक प्रभावहरूको बढोत्तरी तथा नकारात्मक प्रभावहरूलाई न्युनीकरण गर्ने उपायहरू पहिल्याउनु रहेको हो ।

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको कार्यविधि

यो अध्ययन प्रतिवेदन नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण ऐन—२०७६ र वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ लागू गरेको परिप्रेक्षमा सोही ऐन बमोजिम प्रारम्भिक वातावरण परीक्षण स्वीकृति लिएर मात्र प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न पाइने व्यवस्था भएको, साथै स्थानीय सरकार संकलन ऐन २०७४ बमोजिम को प्रावधान अनुसार तथा यसै प्रस्तावको कार्यसूची (ToR) मा उल्लेख गरिए अनुसार तयार पारिएको हो । यसका लागि सान्दर्भिक ग्रन्थहरूको पुनरावलोकन गरियो, जसमा बाटोसँग सम्बन्धित विभिन्न अध्ययन प्रतिवेदनहरू थिए र सोही अनुसार प्रस्ताव प्रभावित क्षेत्रको निर्धारण गर्ने कार्य गरियो । अध्ययन टोली द्वारा २०७७ साल माघ महिनामा स्थलगत सर्वेक्षण गर्ने, आवश्यक सूचनाहरू संकलन गर्ने र स्थानीय समुदाय एवं सरोकारवालाहरू सँग समूहगत छलफल, परामर्श गर्ने कार्य गरियो । स्थलगत अध्ययन पूर्व सरोकारवालाहरूको जानकारीको लागि स्थानीय पत्रिकामा मिति २०७७ साल माघ ११ गते सार्वजनिक सुनुवाईको सूचना प्रकाशित गरिएको थियो । यसका साथै प्रस्ताव प्रभावित क्षेत्र मादी नगरपालिका वडा नं. ६ मा सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम संकलन गरेर प्रभावितहरूको राय सुझाव संकलन गर्ने काम पनि गरियो ।

विद्यमान अवस्था

भौतिक

यस प्रस्तावको क्षेत्र संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिका वडा नं. ६ र ९ मा पर्दछ । यस नगरपालिकामा वसोबासयोग्य क्षेत्र सहितको उर्वर खेतीयोग्य जमिन ५५.८४ वर्ग

कि.मि. रहेको छ । यस क्षेत्रमा वन क्षेत्र ४७.०८ वर्ग किमि रहेको छ । उक्त क्षेत्रमा हालसम्म औद्योगिक र व्यापारिक क्रियाकलापहरू नभएको हुँदा जलवायु सफा र स्वच्छ रहेको अनुमान गरिएको छ ।

जैविक

जैविक विविधता हिसावले पर्वतीय चिसो हावापानीमा पाइने जीवहरूमा डाँफे, मुनाल, घोरल, कस्तुरी, रतुवा, रेडपाण्डा तथा वनस्पतिहरूमा देवदार, सल्लो, ओखर आदि पाइन्छन् । वन क्षेत्रमा काष्ठ र गैरकाष्ठ उत्पादन अन्तरगत काठ, पतिगर र जडिबुटी जस्ता उत्पादन हुने गरेको देखिन्छ । यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल मध्ये ८१७ हेक्टर क्षेत्रफलमा वनजंगल फैलिएको छ । यस क्षेत्रमा २६ वटा सामुदायिक वनहरू रहेका छन् । नगरपालिका क्षेत्रमा चिराईतो, सतुवा, हरो, बरो, अमला, बाफल, पाते, करिलो, टिमुर, बोजो, चिम्फिङ्ग, ओखती, अमला, रन्त्व आदि जडिबुटी उत्पादन हुने गरेका छन् ।

सामाजिक र आर्थिक

यस नगरपालिकाको जम्मा घरधुरीको संख्या ३२१४ छ तथा जनसंख्या १५३७९ रहेका छन् । यहाँ बसोबास गर्ने मुख्यतया जाति हिन्दू, बौद्ध तथा किरात धर्मलाम्बिहरू रहेका छन् । यस नगरपालिकाको अधिकतम जनसंख्याले मातृभाषाका रूपमा नेपाली भाषा बोल्ने गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी तामाङ र लिम्बु भाषा बोल्ने दोस्रो र तेस्रोमा रहेका छन् । नगरपालिकाको मुख्य पेशा कृषि तथा पशुपालन रहेको छ । दोस्रोमा ज्याला मजदुरीलाई मुख्य पेशाका रूपमा अपनाएका छन् भने ठुलो संख्या बैदेशिक रोजगारीमा रहेका छन् । नगरपालिका क्षेत्रभित्र ३ वटा स्वास्थ्य चौकी रहेका छन् । यहाँका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा प्रसूति सेवा, परिवार नियोजन, खोप सेवा, परामर्श सेवा तथा सुरक्षित मातृत्व सेवा उपलब्ध रहेको पाइन्छ ।

प्रस्ताव निर्माणबाट पर्ने सकारात्मक प्रभावहरू:

प्रस्तावबाट तत्कालै हुने लाभमा स्थानीय स्तरमा रोजगारीको सिर्जना हुनेछ प्रस्तावले प्रभावित व्यक्तिहरूलाई रोजगारी समेत दिनेछ । यस चरणमा हुने अन्य लाभहरूमा स्थानीय व्यापारको वृद्धि हुने, प्रस्तावले प्रदान गरेको शिपमुलक तथा तालिममा तथा निर्माण कार्यमा सहभागी भई स्थानीय जनताको शीप वृद्धि हुने अवसर पर्दछन् ।

प्रस्ताव सुविधाको कारण निर्माण सामग्रीहरूको सस्तो तथा सुलभ आपुर्तिले बिकाश निर्माणको क्षेत्रमा गति आउनेछ । यसले स्थानीय जनताको आय अभिवृद्धि हुनेछ ।

यसका साथै स्थानीय श्रोत साधनको उपयोग आम्दानीमा वृद्धि हुनेछ । । यसले यस क्षेत्रका मानिसहरूको समग्र जीवनस्तर उकास्न मद्दत पुऱ्याउनेछ । प्रस्ताबको सञ्चालन तथा पहुच मार्ग निर्माणले स्थानीय जग्गा जमिनको मुल्य वृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याई स्थानीय जग्गा धनीहरूलाई लाभ पुऱ्याउनेछ ।

प्रस्ताब कार्यान्वयनबाट पर्न सक्ने नकारात्मक प्रभावहरु:

निर्माण कार्यक्रममा संलग्न श्रमिकका कारण स्थानीय स्तरमा उपभोग गरिएको सेवा सुविधाहरू जस्तै खानेपानी, स्वास्थ्य, यातायात र सार्वजनिक सञ्चारहरूमा केही चाप बढ्न सक्छ । प्रस्ताब निर्माणको क्रममा उड्ने धुलो, निस्कने आबाज, पानी धमिलो हुने, तथा फोहोरमैला उत्पादन भइ नजिकैको वातावरणमा हानी हुने सम्भावना देखिन्छ । साथै स्थानीय जनताहरूले प्रयोग गरि रहेको श्रोतहरूमा ब्यबधान हुन् सक्छ तसर्थ, प्रस्ताब संकलनलाई उचित ब्यवस्थापन हुन सकेन भने यसले बायु, जल, प्रदुषण, वन जङ्गल उत्पादनमा हास आउने केही संभावना देखिन्छ ।

नकारात्मक प्रभाव न्यूनिकरणका उपायहरु:

यस प्रस्ताबलाई वातावरण मैत्री बनाउनका लागि सकारात्मक प्रभावहरूलाई बढावा दिने तथा नकारात्मक प्रभावहरूलाई नियन्त्रण या न्यूनिकरण गर्ने थुप्रै उपायहरु यस प्रतिवेदनमा प्रस्तावित प्रस्तवना गरिएको छ । प्रस्ताब निर्माण कार्यको क्रममा कसैको भौतिक संरचनामा क्षति हुने छैन र यदि तेस्तो अवस्था आयमा उचित क्षतिपूर्ति दिइने छ । प्रस्ताब प्रभावित जनतालाई रोजगारीमा प्राथमिकता दिइनेछ । प्रस्ताब संकलनबाट बग्ने पानी, सवारी साधन, धुलो तथा ध्वनी प्रदुषण त्यसै गरी प्रस्ताबको निर्माणसँगै पर्ने चापलाई मध्य नजर राख्दै त्यस क्षेत्रको वातावरणलाई सुरक्षित राख्न साबधानी पुर्बक उत्खनन, संकलन तथा ढुवानीका बिधिहरु संकलन गरिने छ ।

वातावरणीय ब्यवस्थापन योजना

यस प्रतिवेदनमा वातावरणीय ब्यवस्थापन योजना अन्तगत प्रस्ताबबाट पर्ने सम्भावित असरहरु, असरहरुको प्रभाव, न्यूनिकरण विधि, अनुगमन विधि तथा कार्यतालीका प्रस्तावीत गरिएको छ । यसका साथै न्यूनिकरणका उपायहरुको तथा अनुगमन कार्यको कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवार निकायहरुको पनि पहिचान गरिएको छ । अनुगमनका लागि आवश्यक भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणीय अनुगमन ईकाइहरुको पनि पहिचान गरिएको छ । वातावरणीय ब्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गर्न करिब रु.१४,६५,०००/-खर्च हुने अनुमान गरिएको छ ।

निष्कर्ष

पहिचान गरिएका प्रायः वातावरणीय प्रभावहरू थोरै क्षेत्रमा तथा मुख्य गरि संकलनको समयमा सिमित रहने पाईएको छ । प्रस्तावित न्यूनिकरण बिधिहरूको पालना गरिएमा पहिचान गरिएका वातावरणीय प्रभावहरूको न्यूनिकरण वा नियन्त्रण गर्न सकिन्छ । वातावरणीय व्यवस्थापन योजना अन्तर्गत उल्लेख गरिएका उपायहरूको कार्यान्वयन गरिएमा यस प्रस्तावको कार्यान्वयनले प्रस्ताव क्षेत्रको भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा उल्लेखनीय नकारात्मक प्रभाव नपर्ने देखिन्छ । प्रस्तावित प्रस्तावले स्थानीय तहको आम्दानी वृद्धि गराई स्थानीय अर्थतन्त्रको विकासमा टेवा पुऱ्याउने छ । यस प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययनको आधारमा यस प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको वातावरणीय व्यवस्थापन योजनालाई पूर्ण रूपमा लागू गरी प्रस्तावित प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न सिफारीस गरिन्छ ।

विषय सूची

कार्यकारी सारांश.....	क
विषय सूची.....	द
१. प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको नाम र ठेगाना:	१
प्रस्तावको सामान्य परिचय.....	२
२.१ प्रस्तावको पृष्ठभूमि.....	२
२.२ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको सान्दर्भिकता	३
२.३ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको उद्देश्य.....	४
२.४ आयोजना तथा कार्यक्रम विवरण:	४
२.१.४ संकलन विधि	१
प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाउनु पर्ने विधि.....	२
३.१ प्रभाव क्षेत्रको चित्रण.....	२
३.१.१ प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र (छ्वचङ्ग ^१ ङ ^२ मकग ^३ कचङ्क)	२
३.१.२ अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र (ञ्थघञ्चङ्ग ^१ ङ ^२ मकग ^३ कचङ्क).....	२
३.२ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको लागि आवश्यक तथ्यांक.....	३
३.२.१ भौतिक वातावरण.....	३
३.२.२ जैविक वातावरण	३
३.२.३ सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरण.....	३
३.३ तथ्यांक संकलनको विधिहरू	४
३.३.१ डेस्क अध्ययन.....	४
३.३.२ स्थलगत सर्वेक्षण	४
३.४ तथ्याङ्क समीक्षा एवं वातावरणीय प्रभावको मुल्यांकन.....	५
३.५ सार्वजनिक सूचना, परामर्श एवं सिफारिस पत्रहरू.....	६

३.६ प्रतिवेदन तयारी.....	७
प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, ऐन, नियमावली, तथा अन्तराष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौताहरू.....	८
४.१ नेपालको संविधान.....	८
४.२ योजना, नीतिहरू तथा रणनीति.....	८
४.३ ऐन तथा नियमावली.....	१०
४.४ निर्देशिका, कार्यविधि आदि.....	१४
४.५ राष्ट्रिय वातावरणीय मापदण्ड.....	१५
४.६ अन्तराष्ट्रिय सन्धि/सम्झौता.....	१६
प्रस्ताव क्षेत्रको आधारभूत वातावरणीय अवस्था.....	१८
५.१ भौतिक वातावरण.....	१८
५.१.१ भौगर्भिक वनावट.....	१८
५.१.२ भू-उपयोग.....	१८
५.२. जैविक वातावरण.....	१९
५.२.१. वन तथा वनस्पती :.....	१९
५.३ सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण.....	२०
५.३.१ जनसङ्ख्या.....	२०
५.३.२ धार्मिक अवस्था.....	२१
५.३.३ जातिगत आबस्था.....	२१
५.३.४. शिक्षा एवं साक्षरता.....	२२
५.३.५ विजुली तथा इन्धन शक्तिको खपत.....	२३
५.३.६ बत्तिको प्रयोग.....	२३
५.३.७ ब्यबसाहिक विवरण.....	२४
५.३.८ वार्षिक आम्दानी खर्चको विवरण.....	२४

५.३.९ सांस्कृतिक आबस्था	२४
प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभाव.....	२५
६.१ प्रस्तावको अनुकूल प्रभावहरु	२५
६.२ प्रस्तावका प्रतिकूल प्रभावहरु	२७
६.२.१ सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक क्षेत्रमा पर्ने प्रभाव	२७
६.२.२. भौतिक पक्ष.....	२९
६.२.३. जैविक पक्ष	३१
६.२.४. रसायनिक पक्ष	३२
६.३ प्रभावहरुको तहगत वर्गीकरण	३२
प्रस्ताव कार्यान्वयनका विकल्प.....	३७
६.१ प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण	३७
६.२ प्रस्तावका विकल्पहरु	३७
विकल्प १ :प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने (शून्य प्रस्ताव विकल्प)	३७
विकल्प २ :परम्परागत विधिद्वारा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने	३८
विकल्प ३ :वैज्ञानिक व्यवस्थापन प्रणाली अनुसार प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने	३८
६.३. विभिन्न विकल्पहरुको वातावरणीय तुलनात्मक प्रभावहरुको विश्लेषण	३९
वातावरणीय व्यवस्थापन योजना	४४
८.१ वातावरणीय व्यवस्थापन योजना (ङ्कत्तम्) कार्यान्वयनको लागि जिम्मेवार निकायहरु....	४४
८.२ वातावरणीय अनुगमन	५३
८.२.१ वातावरणीय अनुगमनको प्रकार:.....	५३
८.३ वातावरणीय अनुगमनका लागि लाग्ने खर्च.....	५८
निष्कर्ष.....	५९
सन्दर्भ सामाग्री :	६०

अनुसूची १: प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि स्वीकृत कार्यसूची.....	६२
अनुसूची २:सार्वजनिक सुनुवाई मिटिङको उपस्थिति तथा सुझाबहरु.....	९१
अनुसूची ३:प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाईको सूचनाको मुजुल्का तथा सिफारिशहरु.....	९७
अनुसूची ४: प्रस्तावित क्षेत्रको विवरणहरु.....	९९
अनुसूची ५: प्रस्तावित क्षेत्रको नक्साहरु.....	१०१
अनुसूची ६ :दिने सार्वजनिक सूचना.....	१०५
अनुसूची ७: सार्वजनिक सूचना तथा सूचना टासको मुजुल्का र सिफारिश पत्र.....	१०६
अनुसूची ८ : सार्वजनिक सुनुवाई तथा स्थलगत सर्वेक्षणको क्रममा खिचिएका केहि फाटोहरु.....	१०७

तालिकाहरुको सूची

तालिका 4 तथ्याकं मापनको तरीका	६
तालिका ५ औचित्यता मापनको तालिका.....	६
तालिका 6 मादी नगरपालिकाको भू-उपयोग.....	१८
तालिका 9 प्रभावित नगरपालिकाको जनसंख्याको विवरण	२०
तालिका 11: प्रस्ताव ना पा क्षेत्रको धर्मको आधारमा जनसांख्यिक विवरण	२१
तालिका 12 प्रस्ताव न.पा क्षेत्रको जातियताको आधारमा जनसंख्या विवरण	२२
तालिका 13: प्रस्ताव नगरपालिकाको शिक्षाको स्थिति.....	२२
तालिका 16: प्रभावित न.पा.मा खाना पकाउन प्रयोग हुने उर्जाका प्रकारहरू.....	२३
तालिका 17: प्रस्ताव नगरपालिकामा बत्ति बाल्नको प्रयोग हुने इन्धन.....	२३
तालिका 19 अनुकूल प्रभाव मूल्यांकन	३३
तालिका 20 वातावरण व्यवस्थापन योजनाको खाका	४५
तालिका 21: अनुगमनका सूचक.....	५३
तालिका 22: वातावरणीय अनुगमनका लागि लाग्ने खर्च.....	५८
तालिका 23: वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गर्नको लागि लाग्ने अनुमानित बजेट	५८

छोटकरी रूप :

वा.सं.ऐ. (EPA) :	वातावरण संरक्षण ऐन
वा.सं.नि. (EPR) :	वातावरण संरक्षण नियमावली
प्रा.वा.प (IEE) :	प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण
वा.प्र.मू. (EIA) :	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन
एडीएस (ADS) :	कृषि विकास रणनीति
कि.मि. :	किलोमिटर
के.जी. :	किलोग्राम
गा.वि.स. :	गाउँ विकास समिति
गा.पा. :	गाउँपालिका
घ.मि. :	घन मिटर
न.पा. :	नगरपालिका
ने.रु :	नेपाली रुपैया
मा.वि :	माध्यमिक विद्यालय
प्रा.वि :	प्राथमिक विद्यालय
मि.मि :	मिलिमिटर
मि. :	मिटर
सा.व. :	सामुदायिक वन
सीबीएस (CBS):	केन्द्रीय तथ्यांक विभाग
प्रतिशत :	प्रतिशत
°से :	डिग्री सेन्टीग्रेड
CITES :	Convention on International Trade in Endangered Species
Cum :	Cubic meter

EMP :	वातावरणीय व्यवस्थापन योजना
FGD :	लक्षित समूह छलफल
IUCN :	International Union for Conservation of Nature
m ² :	Meter square
PAFs :	प्रस्ताव प्रभावित परिवार
RM :	Running Meter
SPAF :	अति प्रभावित परिवार

१. प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको नाम र ठेगाना:

१.१ योजना र प्रस्तावको नाम

संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिकाको पिलुवा खोला, माया खोला वडा नं ६ तथा याबुरा खोला वडा नं ९ क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रूपले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदि (नदीजन्य पदार्थ) वाट ढुङ्गा, गिट्टी बालुवा एवं रोडा उत्खनन तथा संकलन गर्ने । वन तथा वन क्षेत्र बाहिरका नदिबाट नदीजन्य पदार्थ संकलन गर्ने प्रस्तावको प्रस्तावक मादी नगरपालिकाको कार्यालय संखुवासभा हो। साथै अन्य सरोकारवाला निकायहरूले उक्त प्रस्तावको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन तयार गर्न सहयोग गर्नेछन्।

१.२ प्रस्तावकको पुरा नाम र ठेगाना:

नाम: मादी नगरपालिकाको कार्यालय, मादी
ठेगाना: संखुवासभा जिल्ला, प्रदेश नं. -१
फोन नं. ०२९-४२४००३,

Email: madimunicipality@gmail.com

१.३ प्रस्ताव स्वीकृत गर्ने निकाय

मादी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय,
मादी, संखुवासभा, प्रदेश नं. -१, नेपाल

१.३ IEE प्रतिवेदन तयार पार्ने संस्था

प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको कार्यसूचि तथा प्रतिवेदन तयार गर्न प्रस्तावकले यस प्रा. लि. लाई जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ। परामर्शदाताको नाम र ठेगाना निम्न अनुसार छ:

ईन्भारोमेन्टल एण्ड डेभलपमेन्ट रिसर्च सेन्टर प्रा.ली.

काठमाण्डौं.म.न.पा.—२९ अनामनगर, काठमाण्डौं, नेपाल।

फोन नं—९८५१२२२९७०, ९८४००७७४५४

email: edrc2071@gmail.com, envdev15@gmail.com

प्रस्तावको सामान्य परिचय

२.१ प्रस्तावको पृष्ठभूमि

मादी नगरपालिका समुन्द्री सतहबाट ५०० मिटरदेखि २९०० मिटर उचाईसम्म समेटिएको छ । यो नगरपालिका भौगोलिक अवस्थितिका हिसाबले २७.१२ डिग्रीदेखि २७.१८ डिग्री उत्तरी अक्षांश र ८७.२० देखि ८७.२८ डिग्री पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ । यस नपाको पूर्वमा तेहथुम जिल्ला, पश्चिम र उत्तरमा चैनपुर नगरपालिका र दक्षिणमा धर्मदेवी नगरपालिका रहेका छन् । नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल ११०.११ वर्ग किमी छ । मादी नगरपालिका नेपालको प्रदेश नं. १ अन्तर्गत पर्ने संखुवासभामा अवस्थित एक नगरपालिका हो । स्थानीय विकास मन्त्रालयले थप ६१ वटा नयाँ नगरपालिका थप्दा संखुवासभामा मादी मुलखर्क, मादी रामबेनी र मावादिन गाउँ विकास समितिहरूलाई समेटेर मादी नगरपालिका घोषणा गरिएको हो । मादी नगरपालिकाको केन्द्र भने ओखरवोटे बजार रहको छ । यस नगरपालिकाको क्षेत्रफल जम्मा ११०.१ किमी वर्ग कि.मी. तथा जनसङ्ख्या जम्मा - १४,४७० साथै - जनघनत्व - १३१.४ वर्ग कि मी रहेको छ (मादी नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६)।

मादी नगरपालिकामा हुने विकास निर्माणका कार्यहरूलाई आवश्यक पर्ने निर्माण सामग्रीहरू जस्तै ढुंगा, बालुवा र गिट्टीको राम्रो स्रोत नगरपालिकाको सिमाना भित्र भएर बग्ने नदी/खोलाहरूको वगर क्षेत्रहरू हुन् । नगरपालिका भएर बग्ने विभिन्न खोलाहरूको विभिन्न स्थानहरूमा व्यक्तिगत रूपमा ढुंगा, बालुवा र ग्राभेल संकलन तथा बिक्री वितरण हुँदै आएको छ । यसले गर्दा नदिजन्य पदार्थको दोहन हुने तथा स्थानीय वातावरणमा समेत नकारात्मक असर पर्न जान्छ तसर्थ त्यसलाई संस्थागत गराई वातावरण मैत्री रूपमा संकलनको व्यवस्था गराउनु नगरपालिका कार्यालयको जिम्मेवारी रहन्छ । नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण ऐन-२०७६ को दफा ३ मा प्रचलित ऐन नियम अनुसार प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार पारी स्वीकृति लिएर मात्र ढुंगा बालुवा र ग्राभेल संकलन गर्न पाइने व्यवस्था भए अनुसार नगरपालिका भित्रका प्रस्तावित खोलामा ढुंगा, गिट्टी र बालुवा संकलन गर्दा यहाँ के कस्तो वातावरणीय असर हुन्छ र यसलाई कसरी न्यूनीकरण तथा रोकथामका उपाय अवलम्बन गरी वातावरण मैत्री हिसाबले संकलन गर्न सकिन्छ, सो को लेखाजोखा गरि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्न यो कार्यसूचि तयार गरिएको हो ।

भौगोलिक हिसाबले नेपालको भुवनोट करिव ८०५ हिमाल तथा पहाडले ढाकिएको छ । यस पहाडको दक्षिण तर्फ स्थीरताका दृष्टिकोणले नाजुक चुरे पहाड रहेको छ । हिमाल पहाड हुँदै

वगने विभिन्न खोला नाला, नदीहरूले बगाएर वा ओसारेर नदी किनारहरूमा थुपारेको हुन्छ । यि नदी प्राकृतिक साधन र श्रोतहरूको दिगो उपयोग गर्न सके स्थानिय आर्थिक बिकासका प्रस्ताबहरू सम्पन्न गर्न तथा वनजङ्गल जोगाउन समेत सहयोग पुग्छ । मुख्यतया यस्ता ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा जन्य उत्पादनहरू निर्माण सामाग्रीको रूपमा प्रयोग गरिन्छ । साथै तिनको संकलनबाट राजश्व बृद्धि गर्न सकिन्छ र कति मात्रामा कसरी प्रसोधन (प्रस्ताब) गर्दा वातावरणमा कम भन्दा कम असर पर्छ, कसरी वातावरणमैत्री दिगो विकासलाई अवलम्बन गर्न सकिन्छ भन्ने मुख्य उद्देश्यका साथ यो प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन तयार गर्न लागिएको हो । नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण ऐन—२०७६ र वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ लागू गरेको परिप्रेक्षमा सोही ऐन बमोजिम प्रारम्भिक वातावरण परिक्षण स्वीकृति लिएरमात्र प्रस्ताबहरू संकलन गर्न पाइने व्यवस्था भएको, साथै स्थानीय सरकार संकलन ऐन २०७४ बमोजिम ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा प्रसोधन र निकासीको अनुमती दिनु पूर्व उल्लेखित प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न प्रारम्भिक वातावरण परीक्षण (Initial Environmental Examination) प्रतिवेदन तयार गरी स्वीकृती लिनुपर्ने प्रावधान रहेकोले नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, मादी ,संखुवासभाले मादी नगरपालिका प्रारम्भिक वातावरण परिक्षण कार्यविधि, २०७७, अनुसार प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) प्रतिवेदन तयार गर्न लागिएको हो ।

२.२ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको सान्दर्भिकता

प्राकृतिक श्रोतहरूको उपयोग गर्दा वातावरणमा पर्ने सक्ने अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम बनाउन तथा प्रतिकुलतालाई हटाउन वा न्यून गर्न वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ र सो अन्तर्गत कार्यान्वयनमा आएको वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ तथा मादी नगरपालिका वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण सम्बन्धमा ब्यबस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७७, तथा मादी नगरपालिका संक्षिप्त वातावरणिय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरण परिक्षण कार्यविधि, २०७७ , को अनुसूची १ को खानी क्षेत्रमा साधारण निर्माणमुखी ढुङ्गा, देकोरेटिभ ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा तथा ग्राबेल औद्योगिक माटो र साधारण माटोको दैनिक १०० देखि ५०० घ. मि उत्खनन् र सङ्कलन कार्यका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययन गर्नु पर्ने कानूनी प्रावधान रहेको छ । अतः यो नियमावलीको प्रावधान अनुसार उक्त प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा के कस्तो प्रभाव पर्दछ सो बारेमा मूल्यांकन गर्नु सान्दर्भिक हुन आएको छ ।

यस प्रस्तावको लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गर्नु पर्नेछ । तसर्थ वातावरण संरक्षण नियमावली-२०७७ को अनुसूचि-११ मा उल्लिखित ढाँचा समेत ध्यानमा राखेर प्रतिवेदन तोकिएको अधिकार प्राप्त निकाय बाट स्वीकृति गराउनु पर्ने छ ।

यस प्रस्तावमा कुनै पनि प्रतिबन्धित क्षेत्र, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक र पुरातात्विक महत्व/स्मारकहरू, संरक्षण क्षेत्र, वन्यजन्तु र राष्ट्रिय निकुञ्जहरूमा पर्दैन र यसैले प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण आवश्यक छ ।

२.३ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको उद्देश्य

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको उद्देश्य प्रस्तावित प्रस्ताव भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणीय हिसावले स्वीकार्य छ कि छैन भनेर मूल्यांकन गर्नु हो तथा प्रस्तावलाई प्राविधिक र वातावरणीय दृष्टिकोणबाट दिगो बनाउनु हो। प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको थप उद्देश्यहरू निम्न अनुसार रहेका छन् :

- प्रस्ताव क्षेत्रको भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणीय अवस्थाको आधारभूत तथ्यांक संकलन गर्नु,
- प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट उत्पन्न हुने सम्भावित भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणीय प्रभावहरूको परिमाण, सीमा र अवधि का आधारमा पहिचान र भविष्यवाणी गर्नु,
- फाइदाजनक प्रभावको बृद्धि तथा प्रतिकूल प्रभावहरूको निराकरणका उपायहरूको सुझाव दिनु,
- प्रस्तावको वातावरणीय व्यवस्थापन योजना तथा अनुगमन योजनाको विकास तथा वातावरणीय व्यवस्थापन योजना तथा अनुगमन योजना कार्यान्वयनको संस्थागत संरचनाको रूपरेखा तयार गर्नु,
- प्रस्ताव कार्यान्वयनका लागि सूचना प्रसार र परामर्श रणनीतिको विकास गर्नु,
- प्रस्ताव प्रभावित व्यक्ति तथा अन्य सरोकारवालाहरूलाई प्रस्तावको विषयमा जानकारी प्रदान गर्ने तथा सरोकारवालाहरूसँग प्रस्तावको वातावरणीय प्रभावका बारेमा परामर्श लिई जनताको सक्रिय सहभागिताको सुनिश्चितता गर्ने,
- प्रस्तावको वातावरणीय प्रभावहरूको सम्बन्धमा नियामक निकायहरूलाई सल्लाह दिनु आदि रहेको छ।

२.४ आयोजना तथा कार्यक्रम विवरण:

४.१.२ प्रस्तावको प्रमुख विशेषता:

तालीका १: प्रस्तावको प्रमुख विशेषता

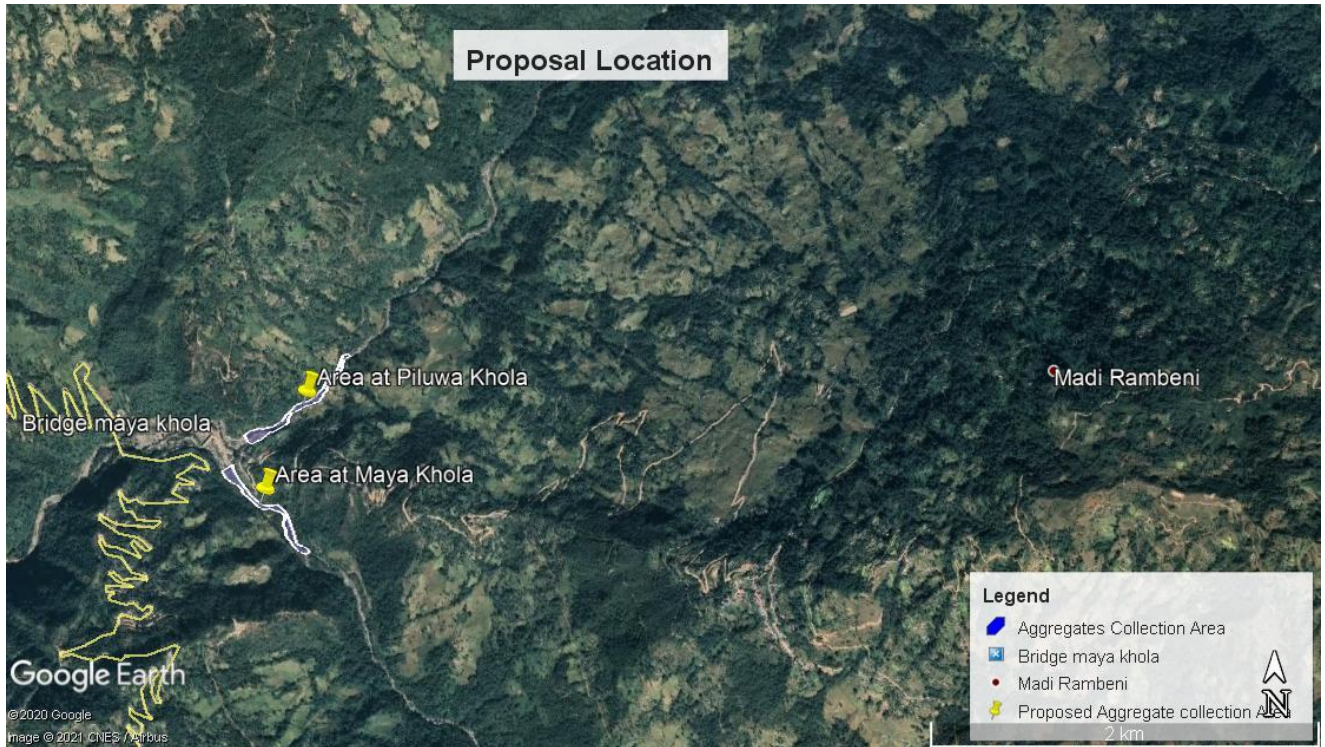
१.	प्रस्तावको नाम:	पिलुवा खोला, माया खोला, याबुरा खोला क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रूपले ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा आदि

		(नदीजन्य पदार्थ) उत्खनन तथा संकलन कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण ।
२.		
	प्रदेश	प्रदेश नं. -१
	जिल्ला	संखुवासभा
	नगरपालिका	मादी नगरपालिका
३.	भौगोलिक स्थिती/भौगोलिक बनोट/हावापानी प्रकृति एवं विवरण:	
	प्रस्तावको अवस्थिति	हिमाली
	प्रभावित क्षेत्रको भु उपयोग	खोला, खेती योग्य जमिन तथा आवास क्षेत्र आदि
	माटो	सुख्खा खैरो कालो माटो आदि
	हावापानी	उष्ण
४.	संकलन/उत्खनन कार्य, स्थल र प्रकृया:	
	नदीबाट ढुङ्गाँ, गिट्टी र बालुवा संकलन/उत्खनन् गर्ने स्थलको संख्या	मादी नगरपालिका वडा नं. ६ र ९ अन्तर्गत पिलुवा खोला, माया खोला, याबुरा खोला क्षेत्रका उत्खननन् स्थलहरू
	संकलन/उत्खनन विधि	हाते औजारको बाहेकका अन्य औजार आवश्यकता भए मात्र प्रयोग गर्ने गरेर मजदुरहरूबाट उत्खनन् गरिने ।
	संकलन/उत्खनन् कार्यमा प्रयोग हुने सामग्री	टिपर, ट्रक तथा ट्र्याक्टरको प्रयोग गरिने छ ।
	दैनिक/वार्षिक संकलन/उत्खननको परिमाण	दैनिक २५० घ.मि. भन्दा बढि नहुने गरी उत्खनन गर्ने

	संकलन /उत्खनन् गरिने अबधि	वर्षमा ९ महिना असोज देखि जेठ (करिब २७० दिन) सूर्योदय देखि सूर्यास्त सम्म जम्मा १२ घण्टा
	संकलन/उत्खनन गरिने वस्तुहरु	ढुङ्गा, गिट्टी, र वालुवा आदि
	प्रस्ताव अन्तर्गतका कार्यहरु:	संकलन, उत्खनन तथा ढुवानी
	प्रभावित नगरपालिका, वस्ती, आदि	मादी नगरपालिका वडा नं. ६ र ९ मा प्रस्तावित खोलाका बहाव क्षेत्रको करिब १ कि.मि. बगर क्षेत्र
५.	IEE प्रतिवेदनको वैधानिकता:	IEE प्रतिवेदन स्वीकृत भएको मितिले २ वर्षसम्म

२.१.३ प्रस्तावको क्षेत्रको अवस्थिति

प्रस्ताव क्षेत्र मादी नगरपालिका वडा नं.६ र ९ मा पर्ने बगर क्षेत्रहरु हुन्। प्रस्ताव क्षेत्रको आक्षंश, देशान्तर, संकलन/उत्खनन् स्थल, उक्त स्थालमा जाने नजिकको पहुचमार्ग उल्लेख गरिने छ साथ संकलन/उत्खनन क्षेत्रलाई नक्शामा देखाईने छ। साथै, सो क्षेत्रलाई Location Map, Topo Map, Geological Map र Google Map मा देखाईनेछ। प्रस्तावित क्षेत्रको गुगल नक्सा तल दिईएको छ ।

प्रस्तावित उत्खनन संकलन क्षेत्र भएको गुगल नक्सा

२.१.४ संकलन विधि

यस प्रस्ताव संकलन कार्यको लागि औजार (मेशिन) र मजदुर दुवैको प्रयोग हुनेछ । मेशिनको प्रयोग विशेष रूपमा प्रसोधन, उत्खनन, निर्माण सामग्री ओसारपसारको लागि, र मजदुरहरूको प्रयोग प्रस्ताव संकलन तथा ढुवानी गर्नको लागि प्रयोग गरिनेछ ।

प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाउनु पर्ने विधि

नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण ऐन—२०७६ र वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ को साथै स्थानीय सरकार संकलन ऐन २०७४ले उल्लेख गरेको विधि अनुसार गरिएको छ । प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययनका क्रममा प्रस्तावसंग सम्बन्धित विभिन्न तथ्यांकहरू संकलन गरियो। संकलित तथ्यांकलाई भौतिक, जैविक सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणमा वर्गीकृत गरियो । प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययनको लागि स्थलगत भ्रमण पूरा गरि, तथ्यांक र जानकारी विश्लेषण गरि मशयौदा प्रतिवेदन तयार गरियो । प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययनको मशयौदा तयार गरि, प्रस्ताव प्रभावित क्षेत्र मादी नगरपालिका वार्ड नं: ६ मा रहेको राम मन्दिरमा वडा नं. ६ को वडाध्यक्ष समेत महानुभावहरूको उपस्थितिमा सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम गरियो । संकलित तथ्यांक प्रस्तावको कार्यान्वयन पछि उत्पन्न हुने वातावरणीय प्रभाव तुलना गर्नको लागि महत्वपूर्ण आधार हुनेछ । प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययनकासमय निम्न बमोजिमको भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणका बारेमा तथ्यांक संकलन गरियो ।

३.१ प्रभाव क्षेत्रको चित्रण

प्रस्तावमा प्रयोग हुन सक्ने स्रोत, प्रस्तावको प्रकार, प्रस्तावको क्षमता र प्रकृति र प्रस्तावको उत्पादन र कार्यहरूको आधारमा प्रस्तावलाई प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा वर्गीकृत गरिएको छ ।

३.१.१ प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र (Direct Impact Area)

प्रस्तावको संकलन हुने क्षेत्र (निर्माणधीन प्रस्ताव को १५० मि.को क्षेत्र) प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र रहेको छ। प्रस्ताव संचालन हुने क्षेत्र मादी नगरपालिकाको वडा नं. ६ र ९ को दुवै भागको पाखो बारी तथा वन क्षेत्रहरू हुन् यी क्षेत्रहरू प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको श्रेणीमा पर्दछन् । त्यसैगरी संकलन हुने, निर्माण सामग्री थुपार्ने क्षेत्र, कामदार बस्ने तथा कार्यालय स्थापना क्षेत्रहरू पनि प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको श्रेणीमा पर्दछन्। यस क्षेत्रमा प्रस्तावको गतिविधिले वातावरणीय पक्षलाई गम्भीर रूपमा प्रभावित गर्ने हुनाले यस क्षेत्रको अध्ययन गरियो।

३.१.२ अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र (Indirect Impact Area)

निर्माणधीन प्रस्तावको विभिन्न नदि, वन, सडक, वस्ती, जस्ता क्षेत्रहरू अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा पर्दछन् । प्रस्तावको प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको तोकियको भन्दा बाहिरको क्षेत्र अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा पर्दछन् । यस क्षेत्रमा भौतिक, तथा जैविक असर अत्यन्तै न्यून मात्रामा पर्दछ भने सामाजिक र

आर्थिक दृष्टिकोणबाट प्रस्तावको केहि प्रभाव यस क्षेत्रमा पर्दछ । यस बर्गमा प्रस्तावको निर्माण र संकलन हुने, र श्रमिकहरूको गतिविधि हुने गर्दछ ।

३.२ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको लागि आवश्यक तथ्यांक

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययनको आवश्यक तथ्यांक भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरण वर्गीकृत गरिएको छ ।

३.२.१ भौतिक वातावरण

- जियोलोजिकल, टोपोग्राफिक र geomorphological अवस्था
- भूउपयोग प्रयोग सम्बन्धि जानकारी
- हावा, ध्वनी र पानीको गुणस्तर
- प्रस्ताव क्षेत्र नजिक पहिरो र बाढी को अवस्था

३.२.२ जैविक वातावरण

जैविक वातावरणमा आवश्यक तथ्यांकहरू निम्न अनुसार रहेको छः

- प्रस्ताव क्षेत्र नजिकको वन क्षेत्रको दुरी तथा वनस्पतिको प्रकार/संरचना
- प्रस्ताव क्षेत्रका नजिक वन्यजन्तु प्रजाति, स्तनधारी, चरा, तथा सरिश्रीप
- वन्यजन्तु को बासस्थान सम्बन्धि सूचना जस्तै: सक्रिय/अस्थायी /प्रजनन/ खाने वा शिकार वा आराम स्थल आदि
- वन्य जन्तुका आवतजावतको क्रम वा अतिक्रमण को अवस्था
- वन व्यवस्थापन अभ्यास र प्रस्तावित विकासको प्रभावहरू

३.२.३ सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरण

सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणसंग सम्बन्धित आवश्यक तथ्यांकहरू निम्न बमोजिम समावेश गरियो :

- जनसांख्यिकीय विशेषताहरू (जनसंख्या, जातीयता, साक्षरता, स्वास्थ्य र सरसफाई आर्थिक गतिविधिहरू आदि)
- सामुदायिक संरचना र बस्तीको ढाँचा
- कृषि अभ्यास र उत्पादन
- प्रस्ताव प्रभाव क्षेत्रभित्रका ऐतिहासिक, पुरातात्विक र धार्मिक स्थलहरू, आदि
- धार्मिक र सांस्कृतिक अभ्यासहरू
- प्रस्ताव क्षेत्रमा जग्गा स्वामित्व
- प्रस्ताव क्षेत्र र यसको वरपरमा श्रम शक्ति को उपलब्धता

- अवस्थित स्वास्थ्य संस्थाहरू, तिनीहरूको संख्याका, सरसफाइ को अवस्था र रोग।

३.३ तथ्यांक संकलनको विधिहरू

३.३.१ डेस्क अध्ययन

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने स्थानहरूको सामाजिक, आर्थिक तथा अन्य सूचनाहरू नगरपालिका तथा विभिन्न निकायबाट प्रकाशित हुने वा भएका मुखपत्रहरूबाट प्राप्त गरियो र सो सूचनाहरूको सत्य तथ्य मिलान गर्न स्थानीय स्तरमा छड्के जाँच गर्न नियमानुसार आवश्यक पर्ने बुँदाहरू समेट्ने गरी प्रश्नावली तथा चेकलिस्ट तयार पारियो । यसैगरी प्रस्तावसंग सम्बन्धित नीति, नियम, ऐन कानून तथा कार्यविधि आदि समेत डेस्क अध्ययनका क्रममा समीक्षा गरियो ।

निम्न नक्शालाई खासगरी भौतिक जानकारी लिन व्याख्या गरियो:

- नापी विभाग द्वारा तयार गरीएको १: २५००० मापनको टोपोग्राफिक नक्शा,
- १:५०००० को भूउपयोग, भूमि प्रणाली र LRMP नापी विभाग द्वारा तयार,
- १:१२५००० माप को जिल्लाको नक्शा

३.३.२ स्थलगत सर्वेक्षण

वातावरणविद्, भौतिक वातावरण विज्ञ, जीवविज्ञान, र समाजशास्त्री समावेश एक बहु-आयामिक प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययन टोलीले प्रस्ताव साइटको भ्रमण गरियो र सर्वेक्षणको माध्यमबाट प्रस्तावको पूर्ण क्षेत्र अन्वेषण गरियो । भौतिक, जैविक र सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणको आधारभूत जानकारी लिन निरीक्षण, अवलोकन तथा मापन कार्य गरि तथ्यांक संकलन गरियो । विभिन्न सहभागितामूलक उपकरणहरू जस्तै सामूहिक छलफल, जानिफकार अन्तर्वार्ता, परामर्श र अन्तर्क्रिया आदिको प्रयोग बाट प्रासंगिक जानकारीको संकलन गरियो । संकलित आधारभूत तथ्यांकहरू प्रयोग गर्नुपूर्व तिनको सत्यतथ्य छड्के जाँच गरियो ।

❖ भौतिक वातावरण

- सर्वेक्षण र स्थलगत अवलोकनको माध्यमबाट प्रस्ताव क्षेत्र को भौतिक वातावरण को बारेमा जानकारी संकलन गरियो ।
- भूउपयोग र भूमि प्रयोग ढाँचाहरू, टोपोग्राफी, माटोको क्षति, वायु गुणस्तर, ध्वनी स्तर र अन्य जानकारी प्रत्यक्ष अवलोकन द्वारा अध्ययन गरियो ।
- स्थलगत भूगर्भीय अनुसन्धानको मध्यमबाट सम्भावित भौगोलिक जोखिम, प्रस्तावको भौगोलिक अवस्था, प्रस्ताव क्षेत्र भित्र जमीनको स्थिरता आदि अध्ययन गरियो ।

❖ जैविक वातावरण

वनस्पति समुदाय सम्बन्धि अध्ययन स्थलगत भ्रमणका क्रममा अध्ययन गरियो अध्ययनका क्रममा देखिएका सबै रूख र झाडी प्रजातिहरूका नमूनाहरू संकलन र पहिचान गरियो । सन्दर्भ सामग्रीहरूको मद्दतको साथ बाट बोट बिरुवाहरूको पहिचान गरियो (Polunin and Stainton 1984, Stainton 1972) । साथै स्तनधारी जनावर, चरा चुरुंगी, उभयचर आदि बारेमा स्थलगत अध्ययन तथा गोठालाहरू स्थानीयबासी आदिसँग छलफलबाट प्राप्त गरियो ।

जैविक सर्वेक्षणको मध्यमबाट स्थानीय व्यक्तिहरूले प्रयोग गर्ने विभिन्न वनस्पति तथा तिनका उपयोगिताहरूका बारेमा स्थानीय बासीहरूसँग साक्षात्कार/छलफल गरियो ।

अन्त्यमा अध्ययन बाट पाईएका वनस्पति तथा जनावरहरूको संरक्षण को अवस्थाका बारेमा IUCN, CITES तथा नेपाल सरकारको संरक्षित सूचीका आधारमा निक्क्यौल गरियो ।

❖ सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरण

सामाजिक-आर्थिक वातावरणको बारेमा जानकारी प्राप्त गर्न चेकलिस्टहरू को मद्दतले प्रमुख जानकारीकर्ता सर्वेक्षणको साथ छलफल, अवलोकन र घरधुरी सर्वेक्षण गरियो । अतिरिक्त तथ्यांकहरू जिल्ला र नगरपालिकामा उपलब्ध विभिन्न कागजात अध्ययनद्वारा गरियो ।

प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा समूह छलफल (FGD), आदि प्रयोग गरियो । जसबाट जनसांख्यिकीय र शैक्षिक स्थिति, भू-स्वामित्व र तथा कृषि अभ्यास, खानेपानी, स्वास्थ्य, ऊर्जा स्रोत, व्यक्तिको प्रस्तावबाट अपेक्षा, वातावरणीय संवेदनशीलता आदि को बारेमा जानकारी संकलन गरियो ।

३.४ तथ्याङ्क समीक्षा एवं वातावरणीय प्रभावको मुल्यांकन

स्थलगत भ्रमणबाट प्राप्त सूचनाहरूको अध्ययन तथा सन्दर्भ ग्रन्थ तथा सामग्रीहरूको पुनरावलोकनबाट प्राप्त जानकारीहरूलाई प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा हुने वा हुन सक्ने संभाव्य प्रतिकूल र अनुकूल प्रभावको पहिचान गरी तिनलाई भौतिक, जैविक, सामाजिक-सांस्कृतिक-आर्थिक गरी तीन शीर्षकमा छुट्याएर वर्गीकरण गरियो । प्रस्तावित क्षेत्रको विशेष अध्ययन गर्दा गरिएको विश्लेषणबाट आएका प्रथम र दोस्रो क्रममा भएका तथ्याङ्क तथा जानकारीलाई संक्षिप्तिकरण गरी आवश्यकता अनुसार तालिकामा राखे तथा प्रतिवेदनको उपयुक्त भागमा समावेश गरी त्यसको संख्या समेत गणना गरियो ।

यस प्रस्ताव कार्यान्वयन क्षेत्रको सन्दर्भ सामग्री तथा फिल्डको अनुगमन पुनरावलोकन बाट प्राप्त जानकारीलाई प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा हुने सम्भाव्य अनुकूल र प्रतिकूल असरहरूको पहिचान गरी त्यसको जैविक, भौतिक, सामाजिक आर्थिक गरी ३ शीर्षक अन्तर्गत छुट्याईयो । पहिचान गरिएका सम्भाव्य अनुकूल र प्रतिकूल असरहरूको स्थानीय वातावरणमा भविष्यमा हुन सक्ने

परिवर्तनहरूको अनुमान गरियो । वातावरणीय पद्धतीको विश्लेषण गर्न मेट्रिक्स प्रणाली अपनाईयो । प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, कानून, नियम, निर्देशिका र पूर्व अनुभव तथा विशेषज्ञताको आधारमा ठहर गरियो ।

राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन निर्देशिका २०५० बमोजिम प्रभावलाई प्रकृति (Nature), मात्रा (Magnitude), सिमा (Extent), र समयावधि (Time) मा बर्गीकरण गरिए बमोजिम प्रकृतिलाई प्रत्यक्ष (Direct) र अप्रत्यक्ष (Indirect), मात्रालाई उच्च, मध्यम र न्यून, सिमालाई स्थानीय, स्थान विशेष र क्षेत्रीय र अवधिलाई दीर्घकालिन, मध्यम र अल्पकालिन गरी ३ भागमा विभाजन गरि विश्लेषण गरियो । उपरोक्त बुँदाहरूमा बताइए अनुसार तथ्याङ्क संकलन भए पश्चात् प्राप्त सूचनाहरूलाई अध्ययन गरी आवश्यकता अनुसार प्रष्ट पारियो ।

तालिका १ तथ्यांक मापनको तरीका

परिमाण	मापन	सीमा	मपन	समयावधि	स्कोर
उच्च	६०	क्षेत्रीय	६०	दीर्घकालीन	२०
मध्यम	२०	स्थानिय	२०	मध्यम	१०
न्यून	१०	स्थलगत	१०	अल्पकालिन	०५

महत्वका असरहरू (Significant Impact) हरुको निम्नोत्तर गर्न तलको तालिका बमोजिम जम्मा स्कोर को जोडफल गणना गरेर गरियो ।

तालिका २ औचित्यता मापनको तालिका

जम्मा स्कोरको मापन	औचित्यता
७४ भन्दा माथि	धेरै औचित्यवान् अथवा धेरै महत्वपूर्ण
४५ देखि ७४ सम्म	औचित्यवान् अथवा महत्वपूर्ण
४५ भन्दा तल	औचित्यहीन अथवा महत्वहिन

३.५ सार्वजनिक सूचना, परामर्श एवं सिफारिस पत्रहरू

यसमा प्रदेश वातावरण संरक्षण ऐन २०७७, प्रदेश नं. - १, को अधीनमा रही यसले सुझाएको प्रक्रिया अनुसरण गरि वातावरणीय अध्ययन गरियो । जसअनुसार सर्वप्रथम प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयारीको लागि तयार कार्यसूची स्वीकृत भए पश्चात् प्रस्ताव कार्यान्वयन हुँदा स्थानीय वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावका बारेमा लिखित राय सुझाव लिन प्रस्ताव कार्यान्वयन स्थलका वडा कार्यालय, विद्यालय, सार्वजनिक स्थानहरूमा ७ दिने सार्वजनिक सुनुवाइको सूचना स्थानीय पत्रिकामा २०७७/१०/११ मा प्रकाशित गरी प्रस्ताव कार्यान्वयन हुँदा स्थानीय

वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावका बारेमा लिखित राय सुझाव दिन अनुरोध गरियो । प्रकाशित सूचनाका प्रतिलिपिहरू विभिन्न संघसंस्थाहरूका सूचनापाटीमा टाँस गरी मुचूल्का संकलन गरियो । स्थानीय जनता तथा मादी नगरपालिका वडा नं. ६ वडा अध्यक्ष, कर्मचारी, विध्यार्थीहरूको सार्वजनिक सुनुवाइमा सक्रिय रूपमा सहभागिता भयो । प्रस्तावको तर्फबाट परामर्शदाता द्वारा प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव, वातावरणीय संरक्षण उपाय र वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाका बारेमा प्रस्तुतीकरण दिइयो। तत्पश्चात उपस्थित प्रभावित व्यक्तिहरूद्वारा प्रस्तावले पर्नसक्ने प्रभाव हरूका बारेमा राय सुझाव राख्ने काम भयो । तत्पश्चात ७ दिने सार्वजनिक सूचना मार्फत राय सुझावको लागि अनुरोध गरिनेछ ।

३.६ प्रतिवेदन तयारी

उक्त सार्वजनिक सूचना तथा सार्वजनिक सुनुवाई समेतको आधारमा प्राप्त राय सुझाव तथा प्रस्तावित स्थानको स्थलगत भ्रमण गरी जैविक, भौतिक तथा आर्थिक सामाजिक पक्षहरूको अध्ययन गरियो । यसरी अध्ययन गरी प्राप्त जानकारी र सरोकारवालाहरू समेतको राय सुझाव तथा सिफारिसको आधारमा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गरियो । मस्यौदा प्रतिवेदनले पत्ता लगाएका क्षेत्रहरू माथि सरोकारवाला सहित छलफल गरि सो समेत समावेश गरि मस्यौदा प्रतिवेदन तयार गरियो र सम्बन्धित निकाय समक्ष स्वीकृतिको लागि पेश गरियो ।

प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, ऐन, नियमावली, तथा अन्तराष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौताहरू

सरकारले विकास तथा वातावरणको संरक्षणको सुनिश्चित गर्न विभिन्न नीति, ऐन, नियमावली, र दिशानिर्देशहरू लागु गरेको छ । यस प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, ऐन, नियमावली, निर्देशिका तथा अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौताहरू तल दिइएको छ ।

४.१ नेपालको संविधान

नेपालको संविधानको धारा ५१ को उपधारा (छ) मा प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण, संवर्धन र उपयोग सम्बन्धी नीति को उपधारा (१) राष्ट्रिय हित अनुकूल तथा अन्तरपुस्ता समन्यायको मान्यतालाई आत्मसात् गर्दै देशमा उपलब्ध प्राकृतिक स्रोत साधनको संरक्षण, संवर्धन र वातावरण अनुकूल रूपमा दिगो उपयोग गर्ने र स्थानीय समुदायलाई प्रथामिकता र अग्रधिकार दिदै प्राप्त प्रतिफलको न्यायोचित वितरण गर्ने । उपधारा (५) प्रत्येक व्यक्तिलाई स्वच्छ वातावरणमा बाच्ने हक हुनेछ भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ भने धारा ३५ को उपधारा (१) मा प्रत्येक नागरिकलाई स्वस्थ र स्वच्छ वातावरणमा वाचन पाउने हक हुनेछ । उपधारा (२) मा वातावरणिय प्रदुषण तथा हासवाट हुने क्षतिवापत पिडीतलाई प्रदुषक कानुन बमोजिम क्षतिपुर्तीको हक प्राप्त हुनेछ । उपधारा (३) मा राष्ट्रको विकास सम्बन्धी कार्य गर्ने प्रयोजनका लागी वातावरण र विकासबीच समुचित सन्तलुनका लागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था गर्न यस धाराले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । यसरी संविधान अनुसार पनि कुनै प्रस्तावना कार्यान्वयनमा वा प्राकृतिक स्रोतको प्रयोग गर्नु अगाडी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन र प्रारम्भिक वातावरणिय परिक्षण गराउनु आवश्यक हुन्छ ।

४.२ योजना, नीतिहरू तथा रणनीति

- पन्ध्रौँ योजना २०६७/७७-२०८०/८१

पन्ध्रौँ योजनाले वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकनलाई पूर्वाधार विकासको अभिन्न अंगका रूपमा हेर्दछ र प्रतिवेदन स्वीकृति प्रक्रियालाई पारदर्शी र सजिलो बनाउन प्रतिबद्ध छ । पन्ध्रौँ योजनाले वन, जैवविविधता र वाटरशेडबाट उत्पादकता, उत्पादन र वातावरणीय सेवा बृद्धि गर्ने उद्देश्य राखेको छ ।

- राष्ट्रिय वातावरण नीति २०७६

यस नीतिको विकासका सबै पक्षमा वातावरणीय सरोकारलाई मूलधारमा ल्याउने र वातावरण संरक्षण र प्राकृतिक स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यहरू छन् । वातावरणीय

मापदण्डहरूको पालनाका लागि यसले जोड गर्दछ । विकास प्रस्तावहरूका प्रतिकूल प्रभावहरूलाई कम गर्ने, प्रस्तावहरूको फाइदाजनक प्रभावहरू वृद्धि गर्ने र वातावरणीय अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रक्रियालाई विशेष जोड दिएको छ ।

- **राष्ट्रिय वन नीति २०७५**

यस नीति दिगो, सहभागितामूलक र जिम्मेवार वन व्यवस्थापनलाई बढावा दिन, हरित उद्यमहरूको विकास गर्न, राष्ट्रिय समृद्धिमा योगदान पुऱ्याउन र जैविकविविधता संरक्षण र वातावरणीय सेवाहरूको प्रबर्द्धनमा केन्द्रित छ ।

- **राष्ट्रिय जैविक विविधता रणनीति र कार्य योजना २०१४-२०२०**

यसले नेपालको जैविक विविधताको व्यवस्थापनका लागि मार्गनिर्देशन संरचना प्रदान गर्दछ । यो वर्तमान र भविष्यको पुस्ताको फाइदाका लागि टिकाऊ आधारमा जैविकविविधता व्यवस्थापनका लागि राष्ट्रिय आवश्यकताहरू पूर्ति गर्न र अन्तर्राष्ट्रिय दायित्वहरू पनि पूरा गर्न तयार छ । यसमा दीर्घकालीन (अर्थात् ३५ वर्ष) दृष्टि राखिएको छ र कार्यको लागि विशिष्ट छोटो अवधिको (२०२० सम्म) रणनीति र प्राथमिकताहरू सामेल छन् ।

- **राष्ट्रिय जल वायु परिवर्तन नीति, २०७६**

यस नीतिले देशको आर्थिक-समृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने लक्ष्य लिएको छ । यस नीतिको जलवायु परिवर्तन अनुकूलनमा क्षमता बढाउने, वातावरणीय प्रणालीको लचिलोपना विकास गर्ने, कम कार्बन आर्थिक विकासको अवधारणा अपनाएर हरित अर्थव्यवस्थाको प्रबर्द्धन गर्ने, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय वित्त परिचालन गर्ने, सूचना सेवालाई प्रभावकारी बनाउने र जलवायु परिवर्तनलाई सान्दर्भिक नीति, रणनीतिमा परिवर्तन गर्ने उद्देश्य रहेको छ । पूर्वाधारहरूको निर्माणमा वातावरणमैत्री प्रविधि अपनाउन र प्रतिकूल प्रभावहरूलाई कम गर्नका लागि उपायहरू अपनाउन मार्गनिर्देशन प्रदान गर्दछ ।

- **भूमि उपयोग नीति २०१५**

राष्ट्रिय भूमि प्रयोग नीति, २०१५ ले खाद्य सुरक्षालाई सुनिश्चित गर्न कृषि योग्य जमिनको संरक्षणलाई प्राथमिकता दिएको छ । भौतिक पूर्वाधार खडा गर्दा हामीले प्राकृतिक प्रकोपहरूको जोखिमहरूको सम्भावनाहरूको लेखा गर्नुपर्दछ ।

४.३ ऐन तथा नियमावली

ऐन

- वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६

कुनै विकास प्रस्ताव, कार्यान्वयन हुनुभन्दा पहिले वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरि सम्बन्धित निकाय बाट स्वीकृति लिनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन लाई प्रस्तावको आकार प्रकार र परिणामका आधारमा संछिप्त वातावरणीय अध्ययन, प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण र वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन गरि तीन प्रकारमा विभाजन गरिएको छ ।

- प्रदेश वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७

संघीय वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ ले जस्तै यस ऐनले पनि कुनै विकास प्रस्ताव, कार्यान्वयन हुनुभन्दा पहिले वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरि सम्बन्धित निकाय बाट स्वीकृति लिनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन लाई प्रस्तावको आकार प्रकार र परिणामका आधारमा संछिप्त वातावरणीय अध्ययन, प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण र वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन गरि तीन प्रकारमा विभाजन गरिएको छ । यस ऐनले भने वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्ने विधि तथा प्रक्रियाहरू सविस्तार उल्लेख गरेको छ ।

- वन ऐन २०७५

वन ऐन, २०७५ स्वस्थ वातावरण कायम गर्न वनको महत्त्वलाई स्थापित गर्दछ । वन ऐनले निर्णयकर्ताहरूलाई काठ र गैर काष्ठ वस्तुहरूको मात्र नभई वनले प्रदान गर्ने सम्पूर्ण वातावरणीय सेवाहरू र जैविक विविधताहरूको लेखाजोखा लिनुपर्दछ भन्ने मान्यता राख्दछ । वन र वन उत्पादनहरूमा ऐनको दृष्टिकोणको आधार भनेको 'उपयोग उन्मुख' हुनुको सट्टा 'श्रोतमुखी' हुनु रहेको छ । ऐनले वनमा आगो लगाउन, चरन, वन उत्पादनलाई हानी पुऱ्याउने, रूखहरू वा बोटबिरुवाहरू नष्ट गर्ने, वन्यजन्तुको शिकार गर्ने कार्यलाई निरुत्साहित गर्दछ । यदि राष्ट्रिय योजना वा प्रस्ताव कार्यान्वयनका लागि वन क्षेत्रको प्रयोग बाहेक अरु विकल्प छैन भने ऐनले वन क्षेत्रको उपयोग गर्न अनुमति दिन सरकारलाई अधिकार प्रदान गर्दछ ।

- जलचर संरक्षण ऐन, २०१७

जलचर संरक्षण ऐन २०१७ र संशोधनले आर्द्रभूमि र जलीय जनावरहरूको महत्त्वको प्रारम्भिक मान्यतालाई दर्शाउँछ । धारा ३ ले कुनै पनि पक्षलाई पानीको स्रोतमा विषाक्त, हानिकारक र

विस्फोटक पदार्थहरू ल्याउन वा कुनै पनि जलचरलाई समात्ने वा मार्ने उद्देश्यले विनाश गर्ने कार्यलाई सजाय दिने व्यवस्था गरेको छ ।

- **बलश्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६**

यो ऐनले निर्माणकार्यमा वा अन्य कुनै श्रममा आधारित गतिविधिहरूको लागि बाल श्रमको प्रयोग गर्न प्रतिबन्ध गर्दछ। यो ऐनले १६ वर्ष मुनिका बच्चाहरूलाई कुनै पनि श्रममा आधारित गतिविधिहरूमा कडा निषेध गरिएको छ।

- **भूमि सम्बन्धि ऐन, २०२१**

मुलुकको आर्थिक विकासमा द्रुततर गति ल्याउन भूमिबाट निष्कृत्य पूँजी र जनसंख्याको भार झिकी अर्थ व्यवस्थाको अन्य क्षेत्रमा लगाउन, र कृषि योग्य भूमिको न्यायोचित वितरण र कृषि सम्बन्धी आवश्यक ज्ञान र साधन सुलभ गराई भूमिमा आश्रित वास्तविक किसानहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन, र कृषि उत्पादनमा अधिकतम बृद्धि गर्न प्रोत्साहन प्रदान गरी सर्व साधारण जनताको सुविधा र आर्थिक हित कायम राख्न यो ऐन बनाइएको हो ।

- **श्रम ऐन, २०७४**

यस ऐनले व्यावसायिक स्वास्थ्य र कामदारहरूको सुरक्षामा जोड दिएको छ र कामदारहरूलाई आवश्यक सुरक्षा सामानहरू प्रदान गर्न र सम्भावित खतरनाक मेसिन/उपकरणहरू विरुद्ध आवश्यक सावधानी अपनाउने उपायहरू अपनाउन उद्योग व्यवसाय संचालकलाई जिम्मेवार बनाउदछ । यसले उत्पादन प्रक्रियामा जम्मा भएको फोहोर हटाउने र धुलो, धूँवा, वाफ र अन्य फोहोर सामग्रीहरूको रोकथाम जस्ता व्यवस्था गर्न कडा निर्देशन गर्दछ जसले श्रमिकको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्छ। ऐनले १६ वर्ष मुनिका बाल मजदुरहरूको प्रयोग निषेध गर्दछ।

- **स्थानीय सरकार संकलन ऐन, २०७४**

यस ऐनले संघीयता, नगरपालिका र गाउँपालिकाको अवधारणालाई स्थापित गर्दछ र यी निकायहरू लाई अधिकार सम्पन्न बनाउछ । यसले माटो, वन र प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण र वातावरणीय संरक्षण गतिविधिहरूको कार्यान्वयनका लागि स्थानीय निकायहरूलाई सशक्त बनाउँछ । नगरपालिका र गाउँपालिकाहरूलाई वातावरण सुरक्षा र जैवविविधता सम्बन्धी कार्यक्रमहरू निर्माण र कार्यान्वयन गर्न जिम्मेवार बनाएको छ ।

- **फोहोरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८**

ठोस फोहोर व्यवस्थापन ऐन २०६८ ले स्थानीय निकायमा ठोस फोहोरको व्यवस्थापन र व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गर्दछ । यद्यपि ऐन बमोजिम खतरनाक फोहोर, औषधीय फोहोर, रासायनिक फोहोर वा औद्योगिक फोहोरलाई तोकिएको मापदण्ड अन्तर्गत प्रशोधन र व्यवस्थापनको जिम्मा जिम्मेवारी व्यक्ति वा संस्थालाई सुम्पिनेछ, जसले ठोस फोहोर उत्पन्न गरेको छ ।

- **भू-तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९**

वर्षाको पानीको उचित प्रबन्ध नहुँदा बाढी, पहिरो तथा मूल्यवान जमिनको भू-क्षय गराउँछ । नेपालको जलाधारहरू ठीकसँग व्यवस्थापन गर्न भू-तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९ लागू गरियो । ऐनले कुनै क्षेत्रलाई जलाधार संरक्षण क्षेत्रको घोषणा गर्न नेपाल सरकारलाई अधिकार प्रदान गर्दछ । ऐनले जलाधार संरक्षण अधिकारीसँग संरक्षित जलाधार क्षेत्रहरूमा निम्न कार्यहरू कार्यान्वयन गर्ने अधिकार छः

- ✓ बाँधहरू, तटबन्ध, टेरेस सुधारहरू, डायभर्सन च्यानलहरू र पर्खालहरू निर्माण गर्ने र मर्मत गर्ने
- ✓ पहिरोबाट प्रभावित क्षेत्रहरूमा बोटबिरुवा संरक्षण र वृक्षारोपण कार्यक्रमहरू र
- ✓ माटो र जल संरक्षणमा प्रासंगिक कृषि अभ्यासहरू लागू गर्ने

- **मजदुर ऐन, १९९२**

यस ऐनले नेपालको सिमाना भित्र हुने जुनसुकै कार्यको लागि नेपाली नागरिकलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखि रोजगारी प्रदान गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ तर यसरी कार्य गराउदा ऐनले तोके बमोजिम भन्दा मूनीको बालबालिकालाई काममा लगाउनगरपालिकाइने छैन ।

- **मादी नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण ऐन , २०७७**

मादी नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण ऐनले सम्पूर्ण जीवहरूको स्वस्थ जिवनको लागि स्वच्छ वातावरणको आवश्यकता र यस अधिकारको संरक्षण गर्नु पर्ने बारे बोलेको छ । यस ऐनको दफा ६ को उपदफा १,२,३ ४ ले विकास निर्माणका कामहरू गर्नु अगावै प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्याङकन अनिवार्य गर्नु पर्ने उल्लेख गरेको छ ।

- **मादी नगरपालिका संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि, २०७७**

यस कार्यविधिको दफा ३ को उपदफा १ विकास निर्माणका कामहरू गर्नु अगावै संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन, प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन अनिवार्य गर्नु पर्ने उल्लेख गरेको छ । यस कार्यविधिको दफा ४ को उपदफा १ बमोजिम तयार गरिएको कार्यसूची स्वीकृतिको लागि वातावरण विषय हेर्ने महाशाखा शाखा एकाईमा पेश गर्नु पर्ने उल्लेख गरेको छ ।

- **लोपोन्मुख जीव जन्तुको अन्तरराष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण र नियमन गर्न बनेको ऐन २०७३**

CITES को उद्देश्य मुख्यतः दुर्लभ र लुप्तप्राय प्रजातिहरूको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण गर्न, CITES सूचीबद्ध प्रजातिहरूको दिगो व्यापारलाई व्यवस्थित गर्न र अनुमति प्रणालीको माध्यमबाट अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार नियमन गरेर जैविक विविधता संरक्षणमा योगदान पुऱ्याउनु हो। यस ऐनले CITES मा सुचिकृत वनस्पति र जीवजन्तुको अवैध संकलन, प्रयोग र व्यापारलाई प्रतिबन्धित गर्दछ ।

नियमावली

- **वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७**

यसमा वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन (EIA) वा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) को आवश्यक पर्ने प्रस्तावहरूको सूची प्रदान गर्दछ भने वातावरण अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्ने र स्वीकृति लिने विस्तृत प्रावधानहरू समावेश छन् । वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनका तयारीका क्रममा क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन, कार्य सूची, सार्वजनिक परामर्श र सुनुवाई, वातावरणीय अनुगमन र लेखा परीक्षणसहित कार्य गर्न स्पष्ट मार्ग निर्देशन यस नियमावलीमा गरिएको छ

- **श्रम नियमावली, २०७५**

श्रम ऐनको धारा ११ ले रोजगार सम्झौता र रोजगारी सम्झौताको अन्तर्गत पर्ने कुराहरूको व्यवस्था गर्दछ । श्रम नियमावलीले पनि काम गर्ने ठाउँमा श्रमिकको पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाका लागि केहि आवश्यकताहरू निर्दिष्ट गर्दछ । जस्तै कार्यस्थलमा उचित सरसफाइ, ताजा हावाको बहाव, उचित प्रकाश र तापक्रम, ठोस फोहोर व्यवस्थापन, ध्वनि नियन्त्रण उपायहरू स्वस्थ पेय जल, बाथरूम वा आधुनिक शौचालय आदि उपलब्ध हुनु पर्दछ भन्ने व्यवस्था नियमावलीले गर्दछ । कामको प्रकृति अनुसार खतरनाक गतिविधिहरू गरिरहेका संस्थाहरूको लागि अनिवार्य व्यक्तिगत सुरक्षाका उपकरण तथ् मेडिकल जाँच, र कर्मचारीहरूलाई खाजा /

टिफिनको लागि उपयुक्त समय प्रदान गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । नियमावली अनुरूप कार्यस्थलमा एक पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षा नीति हुनु आवश्यक छ जसले व्यवसायको इकाईको प्रकृति अनुरूप विभिन्न उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्दछ । नीति यस तरीकाले तर्जुमा गरिनु पर्नेछ जसमा कर्मचारीको सुरक्षा र स्वास्थ्य, कार्यस्थलमा सम्भावित दुर्घटना, कार्यस्थलमा उपकरण र मेशिनहरू सञ्चालन गर्दा लिनु पर्ने सावधानी र रासायनिक पदार्थ प्रयोग गर्दा लिनुपर्ने सावधानीहरू सम्बन्धित प्रावधानहरू समावेश हुनुपर्दछ ।

- **वन नियमावली, २०५१**

वन नियमावली २०५१ मा माटो संरक्षण र वातावरणीय संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सहित सरकारले व्यवस्थित वनको तयारी र कार्यान्वयनको व्यवस्था गर्दछ । यसमा भनिएको छ कि कुनै वन क्षेत्रमा राष्ट्रिय प्राथमिकता भएको कुनै प्रस्तावको कार्यान्वयनले कुनै पनि स्थानीय व्यक्ति वा समुदायलाई नोक्सान पुऱ्याउँछ भने प्रस्तावका प्रस्तावकहरूले सो नोक्सानी वापत भुक्तानी गर्नुपर्ने रकम वहन गर्न पर्दछ । यसैगरी प्रस्तावको लागि वन क्षेत्रको उपयोग गर्दा वन पैदावार कटान गर्न र ढुवानी गर्न आवश्यक पर्ने सम्पूर्ण खर्च प्रस्तावका प्रस्तावकहरूले वहन गर्नुपर्नेछ ।

४.४ निर्देशिका, कार्यविधि आदि

- **राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन निर्देशिका २०५०**

राष्ट्रिय संरक्षण रणनीति र नेपालको सातौँ पंचवर्षीय योजनाले सिफारिस गरे अनुसार राष्ट्रिय योजना आयोगले एनयुसीएनको सहयोगमा राष्ट्रिय ईआईए गाईडलाइन्स तयार पारेको छ, जसले विकास प्रस्तावहरूमा वातावरणीय पक्षहरूलाई एकीकृत गर्न प्रक्रियागत दिशानिर्देश प्रदान गर्दछ । यस गाईडलाईन सेप्टेम्बर १९९२ मा नेपाल सरकारले अनुमोदन गरेको थियो । यस गाईडलाईनले प्रस्तावको स्क्रीनिंग, आईईई, स्कोपिंग, टीओआर तयार गर्ने, ईआईए प्रतिवेदनको ढाँचा, प्रभाव पहिचान र असर पहिचान र पूर्वानुमान, शमन उपायहरू, रिपोर्ट समीक्षा, अनुगमन, मूल्यांकन र अडिटिंग, समुदायको सहभागिता आदि तयार गर्न दिशानिर्देश प्रदान गरेको छ ।

- **व्यावसायिक सुरक्षा तथा स्वास्थ्य मार्गनिर्देशन**

यस मार्गनिर्देशनको उद्देश्य स्थानीय पूर्वाधार विभाग (DoLI) अन्तर्गत सबै प्रस्तावका निर्माण साइटहरूमा ठेकेदारहरू र प्रबन्धकहरूलाई साइटमा सुरक्षा र स्वास्थ्य प्रबन्ध गर्नका लागि आधारभूत मार्गनिर्देशन प्रदान गर्नु हो । यस पुस्तिकाले संविधान, श्रम कानून र नेपालको राष्ट्रिय व्यावसायिक सुरक्षा र स्वास्थ्य नीतिको पालना गराउने प्रमुख उद्देश्य राखेको छ ।

- सामुदायिक वन निर्देशिका, २०५८

देशमा वनको व्यवस्थापन, संरक्षण र विकासमा र वन समुदायको वनको उचित व्यवस्थापन र विकासमा वन उपभोक्ता समूहले गरेको योगदानलाई महसुस गर्दै वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयले सामुदायिक वन निर्देशिका २०५८ जारी गर्यो । यसको उद्देश्य सामुदायिक वन प्रयोगकर्ता समूहको व्यवस्थापन क्षमतालाई सुदृढ बनाउनु हो ।

४.५ राष्ट्रिय वातावरणीय मापदण्ड

- वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड २०६९

वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड २०६९ ले ९ थरि प्यारामिटरका लागि गुणस्तर मापदण्डहरू तय गरेको छ जुन यस प्रकार छन्; Total Suspended Particle, PM १०, सल्फर डाइअक्साइड, नाइट्रोजन अक्साइड, कार्बन मोनो-अक्साइड, सीसा, बेन्जीन, PM २.५ र ओजोन । प्रस्ताव निर्माण र संकलनको बेलामा प्रस्तावले वायु गुणस्तरका लागि तय गरिएका मापदण्डहरूको पालना गर्नुपर्नेछ ।

- नेपाल सवारी प्रदुषण मापदण्ड २०६९

उत्सर्जन मानक २, ३ र ४ चक्रे सवारी साधनहरूको लागि लागु हुन्छ जुन ग्यास, डिजेल र पेट्रोलमा सञ्चालित हुन्छन् । प्रस्तावको बखत र पछाडि यी सवारी साधनहरू प्रयोग गर्ने प्रस्तावकर्ताले मापदण्डहरूको पालना गर्नुपर्दछ ।

- ध्वनिको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड २०६९

यसले औद्योगिक क्षेत्र, व्यावसायिक क्षेत्र, ग्रामीण र शहरी बसोबास गर्ने क्षेत्रहरू, आदि जस्ता विभिन्न क्षेत्रहरूमा आवाजको सीमा तय गरेको छ ।

- पैठारी गरिने नयाँ डीजल जेनेरेटर बाट नष्काशन भई हावामा जाने धुँवाको लागि उत्सर्जन समि २०६९

यी मापदण्डहरू डिजेल ईन्धनको प्रयोगबाट वायुमा निष्कासन हुने प्रदुषण मुख्य रूपमा कार्बन मोनोअक्साइड, हाइड्रोकार्बन, नाइट्रोजनको अक्साइड र सुक्ष्म कणहरूको नियन्त्रण गर्ने उद्देश्यका साथ लागू गरिएको हो । प्रस्ताव निर्माणको क्रममा प्रयोग गरिएको जेनेरेटरले यी मापदण्डहरूको अनुसरण गर्नेछ ।

- राष्ट्रिय खानेपानीको मापदण्ड २०६४

यसले विभिन्न फिजियोकेमिकल प्यारामिटरहरूको साथसाथै पिउने पानीको लागि सूक्ष्म जीवहरूको लागि सीमा तय गरेको छ।

४.६ अन्तराष्ट्रिय सन्धि/सम्मेलन

- **जैविक विविधता सम्मेलन, १९९२**

जैविक विविधता सम्मेलन, १९९२ ब्राजिलको रियो दि जेनेरियोमा संयुक्त राष्ट्रसंघीय वातावरण र विकास सम्मेलनमा हस्ताक्षरका लागि खोलिएको थियो । यो सम्मेलनलाई नेपालले १९९९ मा पक्षराष्ट्र बन्नकोलागि अनुमोदन गर्‍यो । सम्मेलनको धारा १ ले पक्षराष्ट्रहरूलाई प्रस्तावित प्रस्तावको वातावरणीय संरक्षणकोलागि आवश्यक प्रक्रियाहरू लागू गर्न आग्रह गर्दछ । सम्मेलनले जैवविविधता संरक्षणमा अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगमा पनि जोड दिएको छ ।

- **Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES), 1973**

नेपाल १९७५ मा जंगली जीवजन्तु र वनस्पतिको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार सम्मेलनको (CITES) पक्षराष्ट्र भयो । यो सम्मेलन लोपोन्मुख जंगली वनस्पति र जीवजन्तुको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारलाई नियन्त्रित गर्न अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगलाई सहयोग पुऱ्याएको छ । नेपालको राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा यस सन्धि अन्तर्गत पक्ष राष्ट्रहरूलाई सन्धिको प्रावधान भन्दा बाहेकको अवस्थामा CITES सुची I, II र III मा समावेश भएका प्रजातिहरूको व्यापार गर्न बन्देज गर्दछ । यस प्रस्तावले सम्भव भएसम्म CITES प्रजातिहरूमा प्रभाव कम गर्नेछ र यस्ता प्रजातिहरूको अवैध व्यापारमा संलग्न हुनबाट श्रमिकहरूलाई निरुत्साहित गर्ने छ ।

- **United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), 1992**

वातावरणमा हरित गृह ग्यास (GHG) लाई स्थिर गर्न जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघ सम्मेलन, १९९२ मा हस्ताक्षर गरीयो । यो अधिवेशन नेपालमा जुलाई १९९९ मा लागू भएको थियो । त्यसकारण महासन्धिको नियम र कानूनको पालना गर्ने जिम्मेवारी नेपालको हो । यस प्रस्ताव विकासले थोरै भएपनि हरित गृह ग्यास उत्पादन गर्ने र प्रस्ताव कार्यान्वयनको लागि वन क्षेत्र आवश्यक छ जसले जंगलको कार्बन अनुक्रम क्षमतालाई घटाउँछ । यो सम्मेलन प्रस्ताव कार्यान्वयनको लागि प्रासंगिक छ ।

- **ILO Convention on Indigenous and Tribal Peoples, 1989**

सम्मेलनको धारा ७ ले आदिवासी र जनजातीयलाई विकास प्रक्रियाको लागि प्राथमिकता तय गर्ने अधिकार प्रदान गर्दछ । यद्यपि राष्ट्रिय विकास योजना र कार्यक्रमहरूका लागि योजना र

कार्यक्रमहरूको निर्माणका लागि उनीहरूसँग परामर्श आवश्यक गर्दछ । यसले परम्परागत रूपमा उपयोग गरिएका क्षेत्रहरूमा भूमि र प्राकृतिक स्रोतहरूमा आदिवासीहरूको अधिकारको रक्षा गर्दछ ।

प्रस्ताव क्षेत्रको आधारभूत वातावरणीय अवस्था

५.१ भौतिक वातावरण

५.१.१ भौगर्भिक वनावट

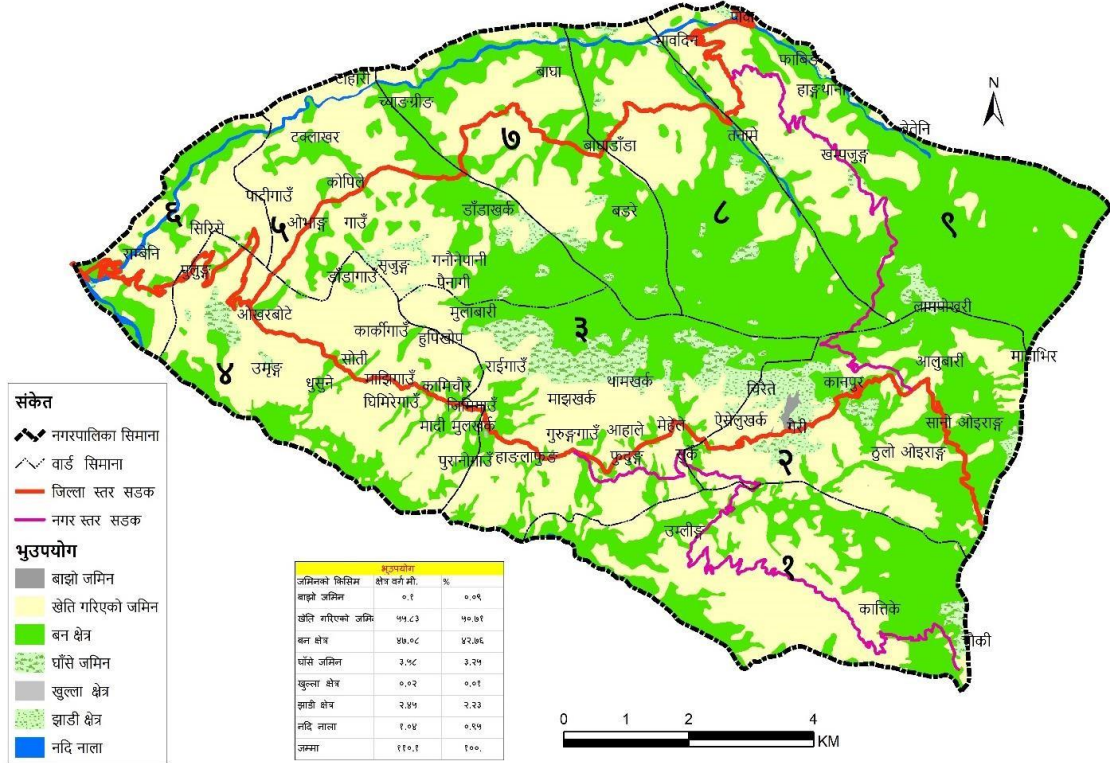
मादी नगरपालिका समुन्द्री सतहबाट ५०० मिटरदेखि २९०० मिटर उचाईसम्म समेटिएको छ । यो नगरपालिका भौगर्भिक अवस्थितिका हिसाबले २७.१२ डिग्रीदेखि २७.१८ डिग्री उत्तरी अक्षांश र ८७.२० देखि ८७.२८ डिग्री पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ । यस नपाको पूर्वमा तेहथुम जिल्ला, पश्चिम र उत्तरमा चैनपुर नगरपालिका र दक्षिणमा धर्मदेवी नगरपालिका रहेका छन् । नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल ११०.११ वर्ग किमी छ । साविकको मादी नगरपालिकाको १३ वडाहरूलाई पुनर्संरचना गरी मादी नगरपालिका गठन गरिएको हो ।

५.१.२ भू-उपयोग

नेपालमा नापी विभागले नयाँ नक्सांकनको तयारी गरिरहेको अवस्थामा सन् १९८७ को भूउपयोग सम्बन्धी पुरानो तथ्याङ्कमा आधारित भै यो विश्लेषण गरिएको छ । यस नगरपालिकामा वसोबासयोग्य क्षेत्र सहितको उर्वर खेतीयोग्य जमिन ५५.८४ वर्ग कि.मि. (५०.७२ प्रतिशत) रहेको छ । यस क्षेत्रमा वन क्षेत्र ४७.०८ वर्ग किमि (४२.७६) प्रतिशत रहेको छ । भूउपयोग सम्बन्धी विस्तृत विवरण देहाय अनुसार तालिका २ मा प्रस्तुत छ ।

तालिका ३ मादी नगरपालिकाको भू-उपयोग

क्र.सं.	विवरण	क्षेत्रफल वर्ग कि मि	प्रतिशत
१.	वन क्षेत्र	४७.०८	४२.७६
२.	झाडी वुट्यान क्षेत्र	२.४६	२.२३
३.	कृषि क्षेत्र	५५.८४	५०.७२
४.	चरण क्षेत्र	३.५८	३.२५
५.	बाझो (खाली) क्षेत्र	०.१	०.०९
६.	नदीनाला क्षेत्र	१.०४	०.९५
	जम्मा क्षेत्रफल	११०.१	१००

मादी नगरपालिकाको भूउपयोग अवस्था (स्रोत: नेपाल सरकार, नापी विभाग Land Resource Mapping Project 1987, १९८७)

५.२. जैविक वातावरण

जैविक विवधताका हिसावले पर्वतीय चिसो हावापानीमा पाइने जीवहरूमा डाँफे, मुनाल, घोरल, कस्तुरी, रतुवा, रेड पाण्डा तथा वनस्पतिहरूमा देवदार, सल्लो, ओखर आदि पाइन्छन् । जंगल क्षेत्रमा पाइने प्रमुख जडिबुटीका रूपमा पाखनबेद, सतुवा, पाँचऔँले आदि रहेका छन् ।

५.२.१. वन तथा वनस्पती :

यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल मध्ये ८१७ हेक्टर क्षेत्रफलमा वनजंगल फैलिएको छ । यस क्षेत्रमा २६ वटा सामुदायिक वनहरू रहेका छन् । यहाँ रहेका वनहरूले नगरपालिका आसपासका क्षेत्रमा बसोबास गर्ने लगायत कुल ३७६० घरपरिवारलाई समेटेका छन् । यस्तै नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका सबैजसो घरपरिवार सदस्यका रूपमा सामुदायिक वनमा आबद्ध रहेको देखिन्छ ।

गैर काष्ठ वनपैदावर

प्रस्ताव क्षेत्रमा सर्वेक्षण र सार्वजनिक परामर्शको क्रममा सङ्कलन गरिएको वनपैदावरको नाम तल तालिकामा दिएको छ । यस नगरपालिका अन्तरगत रहेका ढापटार, खोलाटार, पल्लो हिउँदे, कमरे, हिउँदे, सानी ढाप, चिराईतो, सतुवा, हरो, बरो, अमला, बाफल, पाते, करिलो, टिमुर, बोजो, चिम्फिङ्ग, ओखती, अमला, रनत्व आदि जडिबुटी उत्पादन हुने गरेका छन् ।

५.३ सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

मादी नगरपालिका नेपालको पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्र अन्तर्गत कोशी अञ्चलमा पर्ने संखुवासभामा अवस्थित एक नगरपालिका हो । स्थानीय विकास मन्त्रालयले थप ६१ वटा नयाँ नगरपालिका थप्दा संखुवासभामा मादीमुलखर्क, मादीरामबेनी र मावादिन गाउँ विकास समितिहरू लाई समेटेर मादी नगरपालिका घोषणा गरिएको हो । मादी नगरपालिकाको केन्द्रभने ओखरवोटे बजार रहेको छ । यस नगरपालिकाको जम्मा घरधुरीको संख्या ३२१४ छ तथा जम्मा जनसंख्या १५३७९ रहेका छन् । यस नगरपालिकाको अधिकतम अर्थात् ८५.७३ प्रतिशत जनसंख्याले मातृभाषाका रूपमा नेपाली भाषा बोल्ने गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी तामाङ र लिम्बु भाषा बोल्ने क्रमशः ५.५२ र ४.७१ प्रतिशत जनसंख्या रहेका छन् । नगरपालिकाको कुल जनसंख्या १५३७४ मध्ये २७.४७ प्रतिशत जनसंख्याको मुख्य पेशा कृषि तथा पशुपालन रहेको छ । जस अनुसार ३.५१ प्रतिशत जनसंख्याले ज्याला मजदुरीलाई मुख्य पेशाका रूपमा अपनाएका छन् भने ६.४४ प्रतिशत अर्थात् ९९० जना बैदेशिक रोजगारीलाई मुख्य पेशा बनाएका छन् ।

५.३.१ जनसङ्ख्या

मादी नगरपालिकामा जनसंख्या १५३७९ रहेको छ । मादी नगरपालिकाको जनघनत्व - जम्मा ११०.१ प्रति वर्ग किमी र क्षेत्रफल १६८ वर्ग कि.मि रहेको छ । यस नगरपालिकाको जनसंख्याको विवरण निम्न तालिकामा दिएको छ । वडागत रूपमा जनघनत्वको अवस्था हेर्दा सबैभन्दा कम क्षेत्रफल रहेको वडा नं. ६ को २९५.३१ र सबैभन्दा बढी क्षेत्रफल रहेको वडा नं.९ को ७७.६२ जना प्रति वर्ग किमी रहेको छ । यस सम्बन्धी वडागत विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका ४ प्रभावित नगरपालिकाको जनसंख्याको विवरण

वडा नम्बर	पुरुष	महिला	घरधुरी	जम्मा
१.	७९८	७२२	३२७	१५२०
२.	५७०	५४६	२१४	१११६

३.	१२१४	११५७	४९४	२३७१
४.	१५३६	१५०३	६६२	३०३९
५.	१२२३	११४३	४८६	२३६६
६.	७७३	७४१	३१६	१५१४
७.	५४१	५१३	२२१	१०५४
८.	५९७	५२६	२२४	११२३
९.	६५३	६२३	२७०	१२७६
Total	७९०५	७४७४	३२१४	१५३७९

मादी नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६, आधारमा मादी नगरपालिकाको कुल जनसंख्या १५३७९ रहेको छ र परिवारको जनसंख्या ३२१४ रहेको छ। साथै महिला तथा पुरुषको जनसंख्या क्रमस ७४७४ तथा ७९०५ रहेको छ।

५.३.२ धार्मिक अवस्था

प्रस्ताव प्रभावित ना.पामा बसोबास गर्ने मुख्यतया जाति हिन्दू (५४.४ प्रतिशत), बौद्ध धर्म (२३.४ प्रतिशत) किरात (२०.८ प्रतिशत), र अन्य (१.४ प्रतिशत) धर्म मान्ने रहेका छन्।

तालिका 5: प्रस्ताव ना पा क्षेत्रको धर्मको आधारमा जनसांख्यिक विवरण

सि. नं.	धर्म	जम्मा संख्या	प्रतिशत
१.	हिन्दू	८३६६	५४.४
२.	बौद्ध	३५९६	२३.४
३.	किरात	३१९८	२०.८
४.	इसाई	२१९	१.४
	जम्मा	१५३७९	१००

(स्रोत: मादी नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६)

५.३.३ जातिगत आबस्था

तलको तालिकामा जातियताको आधारमा जनसंख्या विवरण देखाईएको छ।

तालिका 6 प्रस्ताव न.पा क्षेत्रको जातियताको आधारमा जनसंख्या विवरण

क्र.सं.	जातियता	जम्मा संख्या	प्रतिशत
१।	आदिवासी जनजाती पहाडे	८२१०	५३.३८
२।	ब्राह्मण क्षेत्री पहाडी	५३७०	३४.९१
३।	पहाडी दलित	१७९६	११.६७
४।	अन्य	३	००.०१
	जम्मा	१५३७९	१००

स्रोत: मादी नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६

आदिवासी जनजाती सबैभन्दा बढी रहेको पाइन्छ जुन ५३.३८ प्रतिशत) जनसंख्या रहेको पाइन्छ । जसको बीचमा पहाडी ब्राम्हण क्षेत्री ३४.९१ प्रतिशत तथा पहाडी दलित ११.६७ प्रतिशत रहेका छन् । स्रोत: मादी नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६

५.३.४. शिक्षा एवं साक्षरता

मादी नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६ अनुसार यहाँको कुल जनसंख्याको ५८.२९प्रतिशत साक्षार रहेका छन् । पुरुष साक्षरता दर ५४.१४ प्रतिशत र महिला साक्षरता दर ४५.८६प्रतिशत रहेको पाईन्छ । पुरुषहरुको तुलनामा महिलाहरुको साक्षरता दर कम रहेको पाईयो । कुल जनसंख्या मध्ये ५८.२९प्रतिशत पढ्न र लेख्न सक्दछन् र ३८.२४प्रतिशत पढ्न र लेख्न सक्दैन र ३.३३ प्रतिशत भन्दा कम मात्र पढ्न सक्छ र केहि संख्या मात्र खुलेकोछैन । तलको तालिकामा वर्णन गरिए अनुसार देखाईएको छ ।

तालिका 7: प्रस्ताव नगरपालिकाको शिक्षाको स्थिति

सि. नं.	विवरण	संख्या	प्रतिशत
१.	जम्मा जनसंख्या	१५३७९	१००.००
२.	६-५९ वर्ष उमेर समूहको साक्षरता	१२१३२	८७.२२
३.	५९ वर्ष भन्दा माथि उमेर समुह(साक्षर)	६४९	०४.६७
४.	५९ वर्ष भन्दा माथि उमेर समुह (निरक्षर)	११२८	०८.११
	जम्मा	१३९०९	१००.००

यसै गरि मादी नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६ अनुसार कुल जनसंख्याको ८७.२२ प्रतिशत साक्षार रहेका छन् । पुरुषहरूको तुलनामा महिलाहरूको साक्षारता दर कम रहेको पाईयो । कुल जनसंख्या मध्ये ठुलो संख्या पढ्न र लेख्न सक्दछन् र ८.११ प्रतिशत पढ्न र लेख्न सक्दैन ।

५.३.५ विजुली तथा इन्धन शक्तिको खपत

प्रस्तावित प्रस्ताव क्षेत्रका वासिन्दाहरूको उर्जाको प्रमुख श्रोतहरूमा दाउरा, मट्टितेल, ग्याँस, विजुली, आदि पर्दछन् । यस नगरपालिकाका वासिन्दाहरूले खाना पकाउने प्रयोजनका लागि अत्याधिक मात्रामा दाउरा साथै केहि मात्रामा मट्टितेल तथा ग्याँसको प्रयोग गरेको पाईन्छ । करिब ९५ प्रतिशत घरपरिवारले खाना पकाउन मुख्य इन्धन रूपमा काठ र दाउराको साथै गोबर ग्यास र एल.पि.ग्याँस प्रयोग गरेको पाइएको छ । घरहरूमा खाना पकाउन प्रयोग हुने उर्जाका प्रकारहरू तल तालिकामा देखाउँदछ ।

तालिका ८: प्रभावित न.पा.मा खाना पकाउन प्रयोग हुने उर्जाका प्रकारहरू

प्रभावित न. पा.	खाना पकाउन प्रयोग हुने इन्धन							
	कूल घरधुरी	काठ दाउरा	मतितेल	एल.पि.ग्यास	गुइठा	गोबर ग्यास	बत्ति	अन्य
संख्या	३२१४	३०८३	३	११५	३	६	५	३
प्रतिशत	१००.००	९५.९२	०.०९	३.५७	०.०९	०.१८	०.१६	०.०९

(स्रोत: मादी नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६)

५.३.६ बत्तिको प्रयोग

तालिका ९: प्रस्ताव नगरपालिकामा बत्ति बाल्नको प्रयोग हुने इन्धन

नगरपालिका	कूल घरधुरी	मतितेल	सौर्य	विजुली बत्ति	अन्य
संख्या	३२१४	८९	१६	३०९६	७
प्रतिशत	१००.००	०२.७७	००.४९	९६.३३	००.२२

(स्रोत: मादी नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६)

यसैगरि प्रस्ताव क्षेत्रमा बत्ति बाल्नको लागि ९६ प्रतिशत भन्दा बढी परिवारले विजुलीको प्रयोग गर्ने गर्दछन् । त्यस्तैगरी २ प्रतिशत परिवारले मट्टितेलको र १ प्रतिशत भन्दा कमले मात्र सौर्य उर्जाको प्रयोग गरेको पाईयो ।

५.३.७ ब्यवसाहिक विवरण

यस क्षेत्रमा आवासीय सुविधा रहेका ७ वटा होटल तथा लजहरु व्यावसायिक रूपमा सञ्चालनमा रहेका छन् । यहाँका होटलहरुमा वार्षिक करिब ९०० जना आन्तरिक पर्यटक आउँछन् । नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका घट्ट, मिल, संकलन तथा विक्री केन्द्रको संख्या हेर्दा २१ वटा विद्युत मिल, एउटा जडिबुटी प्रसोधन केन्द्र र एउटा उद्योग रहेको देखिन्छ । व्यापार र व्यवसायको स्थिति हेर्दा यस नगरपालिका क्षेत्रभित्र निजी एकल स्वामित्वका किराना पसल, मासु पसल, रेष्टुरेण्ट र तरकारी तथा फलफूल पसल गरी कुल १८३ वटा व्यापार तथा व्यवसायहरु संचालनमा रहेका छन् । साथै नगरपालिकामा ४ वटा कृषि बजार तथा हाटबजार रहेको छ ।

५.३.८ वार्षिक आम्दानी खर्चको विवरण

नगरपालिका अन्तरगत रहेका घरपरिवारलाई वार्षिक आम्दानीको दृष्टिकोणबाट हेर्दा ५० हजार भन्दा कम आम्दानी हुने घरपरिवार ४७२ र ५ लाख भन्दा माथि आम्दानी हुने घरपरिवार १०४९ रहेको देखिन्छ । यहाँ रहेका १४.६८ प्रतिशत घरपरिवारले प्रतिदिन १.२५ अमेरिकी डलर भन्दा कम आम्दानीमा जीवनयापन गरिरहेको देखिन्छ । यस नगरपालिकामा सबैभन्दा बढी बैदेशिक रोजगारबाट करिब ७७ अर्ब ८१ करोड ३२ लाख भन्दा बढी वार्षिक आम्दानी हुने गरेको छ । नगरपालिका अन्तरगत रहेका घरपरिवारलाई वार्षिक खर्चका हिसाबले हेर्दा ५० हजार भन्दा कम खर्च गर्ने घरपरिवार १७९ र ५ लाख भन्दा माथि खर्च गर्ने घरपरिवार ९७९ रहेका छन् । खर्चको शिर्षक अनुसार घरपरिवारको वार्षिक सरदर खर्चको अवस्था हेर्दा यस नगरपालिकामा सबैभन्दा बढी खर्च खानामा करिब ५१ अर्ब ७२ करोड १६ लाख भन्दा बढी र सबैभन्दा न्यून कृषि कार्यमा करिब १२ अर्ब ७६ करोड ९ लाख वार्षिक खर्च हुने गरेको छ ।

५.३.९ सास्कृतिक आबस्था

पहाडी ब्राह्मण क्षेत्रीको बाहुल बसोबास रहेको यस नगरपालिकामा मुख्य बोलिचालीको भाषा नेपाली रहेको छ । धार्मिक रूपमा हिन्दू धर्मालम्बीहरुको उच्च बाहुल्यता रहेको यो क्षेत्रमा मनाइले चाडपर्वहरुमा दशैं, तिहार, चण्डीपूर्णिमा, हरितालिका तीज, माघेसंक्रान्ति, रामनवमी, फागुपूर्णिमा आदि रहेका छन् । धार्मिक तथा भाषिक रूपमा करिब एकरूपता रहेको यो क्षेत्रमा चाडपर्वका समयमा गरिने विभिन्न क्रियाकलापहरुले यहाँको सामाजिक र साँस्कृतिक उत्कृष्टता झल्काउने गर्दछन् । भेषभूषामा पुरुषहरुले मुख्य रूपमा दौरा सुरुवाल, कोट, टोपी र महिलाले कुर्ता सुरुवाल, गुन्यु, चोली, साडीलगाउने गर्दछन् ।

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभाव

प्रस्ताव निर्माण गर्दा वातावरणमा पर्न सक्ने प्रत्यक्ष एवं अप्रत्यक्ष प्रभावहरूको अध्ययन तथा मूल्यांकन गरि उक्त कार्यबाट हुने सकारात्मक र नकारात्मक प्रभावहरूको विश्लेषण गरिएको छ । सम्भावित असरहरू प्रकृति, आकार, विस्तार र अवधिका आधारमा विभाजन गरि प्रभावको पहिचान गरिएको हो । उक्त कार्यले भविष्यमा निम्त्याउन सक्ने प्रभावहरूको पहिचान र विश्लेषण जैविक, भौतिक, आर्थिक सामाजिक तथा साँस्कृतिक एवं रासायनिक वातावरण पनि ध्यानमा राखिएको छ । यस अर्थमा सकारात्मक प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण गर्ने यस प्रस्तावको उद्देश्य रहेको छ । राष्ट्रिय वातावरणीय निर्देशिका, २०५० अनुसार यस प्रस्तावनाको प्रभाव मूल्यांकन गरिएको छ । मूल्यांकनका लागि निम्न उल्लेखित आधारहरू तय गरिएका छन् ।

६.१ प्रस्तावको अनुकूल प्रभावहरू

❖ रोजगारीको अवसर

विकास कार्यले स्थानीय समुदायलाई प्रत्यक्ष फाइदा पुऱ्याउँछ । प्रस्तावित संकलन कार्य निर्माण कार्यले स्थानीय वासिन्दाको रोजगारको अवसर श्रृजना गर्दछ । यस निर्माण कार्यले स्थानीय मानव संसाधन र स्थानीय निर्माण सामग्रीको उपयोगमा जोड दिनेछ, जसले गर्दा प्रस्ताव क्षेत्र वरपर बस्ने मानिसहरूलाई प्रत्यक्ष फाइदा पुग्नेछ । प्रस्ताव निर्माणको लागि पहिलो प्राथमिकता स्थानीय मानिसहरूको कामको दक्षता अनुसार रोजगारी लाई दिइनेछ । कामदारहरूको अपरिहार्य मागबाट प्रस्ताव क्षेत्रका बेरोजगार, कृषिमा आधारित, र दक्ष र अदक्ष मानिसहरू लाभान्वित हुनेछन् । यो प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम, स्थानीय र अल्पकालिन रहनेछ ।

❖ आयस्रोतमा वृद्धि:

नदीले किनारमा थुपारेका निर्माणजन्य सामग्रीको सङ्कलन तथा उत्खननले स्थानीयलाई रोजगारी दिन्छ । स्थानिय स्तरमा हुने आयस्रोतका गतिविधिमध्ये दिगो रूपमा संचालनमा ल्याउन सकिने नदी किनाराबाट हुने निर्माणजन्य सामग्रीहरूको सङ्कलन, उत्खनन् तथा ढुवानीले स्थानिय आयस्रोत दिगो रूपमा वृद्धि गर्न मद्दत गर्दछ ।

❖ विकास तथा निर्माण सामग्रीको उपलब्धता:

यस संकलन कार्यले मादी नगरपालिकामा आवश्यक निर्माण सामग्रीहरूको सजिलो उपलब्धता हुनेछ । निर्माण सामग्रीहरू सहज उपलब्धतालाई त्यस क्षेत्रका मानिसहरूले निजी तथा सामाजिक विकास निर्माण कार्यमा उचित प्रयोग गर्न सक्छन् । यसले मूलतहः स्थानिय रोजगारी, राजश्व र अन्य विकासको निर्माणहरू अघि बढाउन सहज गराउँछ ।

❖ व्यापार व्यवसायमा बृद्धि

प्रस्ताव क्षेत्रमा निर्माण मजदुरलाई लक्षित गरि स्थानीय बासिन्दाहरूले नयाँ व्यवसाय खोल्ने छन् । यसले प्रस्ताव क्षेत्रमा विकासका लागि नयाँ अवसर प्रदान गर्ने छ, जसले गर्दा स्थानीय मानिसहरूले परम्परागत व्यवसायको शैलीभन्दा फरक नयाँ व्यवसाय सुरु गर्ने अवसर हुने छ ।

प्रस्ताव क्षेत्रका स्थानीयहरूले आफ्ना कृषि उत्पादनहरू (जस्तै दूध, अन्डा, मासु, तरकारी, फलफूल आदि) संचालक र निर्माण मजदुरहरूलाई राम्रो मुल्यमा बेच्ने अवसर पाउनेछन् । यसले गर्दा स्थानीयलाई कृषि सामग्रीहरू पहिले भन्दा धेरै परिमाणमा उत्पादन गर्न प्रोत्साहित गर्नेछ । स्थानीय उत्पादन बाहेक संचालक र निर्माण मजदुरलाई लक्षित गरि चिया पसल, खाजा घर, र खाद्यनका नयाँ पसलहरू खोल्ने सम्भावना हुनेछ । यसले गर्दा स्थानीयहरूलाई आर्थिक फाइदा हुनेछ । यो योजनाको प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम, क्षेत्रीय र दीर्घकालीन रहनेछ ।

❖ अस्थायी रूपमा अधिग्रहित घर जग्गाबाट भाडा

अस्थायी शिविर स्थल स्थापना गर्न, निर्माण सामग्री भण्डारण गर्नको लागि स्थानीय मानिसहरूको जग्गा आवश्यक पर्नेछ, अधिग्रहण गरिएका जग्गाको भाडा उपलब्ध हुनेछ जसले गर्दा जग्गा उपलब्ध गराउने व्यक्तिको आय बृद्धि हुनेछ । यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न, स्थलगत र अल्पकालिन हुनेछ । ज

❖ प्राविधिक सीपहरूको अभिवृद्धि

प्रस्ताव निर्माण गर्दा स्थानीय श्रमशक्तिलाई पहिलो प्राथमिकता दिनेछ । यस रणनीतिले स्थानीयलाई रोजगारीका अवसर मात्र प्रदान गर्नुका साथै निर्माण कार्यमा प्रयोग हुने सीप र प्राविधिक ज्ञान हस्तान्तरण गर्दछ । यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम, स्थानीय, र दीर्घकालीन हुनेछ ।

❖ काठको प्रयोगमा गिरावट

निर्माण सामग्रीको सहज उपलब्धताले वनजंगलबाट निर्माण सामग्रीको रूपमा आयात तथा खपत गरिने काष्ठजन्य सामग्रीहरूमा न्यून चाप पर्दछ । यसले गर्दा न्यून रूपमा नै भएपनि निर्माणको लागि गरिने रुख कटानमा गिरावट आउन सक्ने आँकलन गर्न सकिन्छ । जमिन सतहबाट गरिने ढुङ्गा उत्खननबाट हुन वनजंगलको क्षतिलाई पनि यसले कम गर्छ ।

❖ सडक सञ्जालको विकास तथा यातायातको सुविधा

यस नदीको किनारमा पर्ने अत्याधिक मात्रामा ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा भएको ठाउँहरू पहुँचमार्ग भएता पनि नदि किनारका निर्माण सामग्रीहरू ढुवानी योग्य सडकको अभाव छ र मर्मत सम्भार

गनुपर्ने खालका छन् । यसबाहेक त्यस्ता ठाउँहरूमा योग्य सडक-पहुँच मार्ग विकास गर्दा सो को लागत नदी किनारका निर्माण सामग्रीहरूको दिगो सङ्कलन तथा उत्खननबाट केही वर्षमै उठ्ने देखिन्छ । यसबाट सडक सञ्जालको विकास भएमा त्यस क्षेत्र वरपर बस्ने मानिसहरूले लाभ लिन पाउँछन् ।

यदि निकासी बाटो व्यक्तिगत जग्गामा परेमा उत्खनन गर्ने पक्षले व्यक्तिसँग समन्वय गर्नुपर्ने तथा सार्वजनिक भए नगरपालिका एवम् जिल्ला समन्वय समितिसँग समन्वय गरि दुवै पक्षको सहमतिमा निकासी बाटोको प्रयोग गर्न सकिनेछ ।

❖ किनारा कटान तथा बाढी प्रकोप न्यूनीकरण:

नदीले लगातार आफ्नो किनारामा ढुङ्गा र बालुका लगायतका सामग्रीहरू संग्रहित गर्दछ । नदीको एक किनारामा संग्रहित बढ्नुको साथै त्यसको विपरीत किनारामा कटान पनि वृद्धि हुँदै जान्छ । यसले विपरीत किनारामा रहेका वस्तीहरूमा किनारा कटान तथा बाढीका समस्या निम्त्याउँछ । तसर्थ नदी किनाराबाट वैज्ञानिक तरिका अपनाई सङ्कलन र उत्खनन कार्य गर्दा किनारा कटान र बाढी प्रकोप न्यूनीकरण हुन्छ ।

❖ राजस्व सङ्कलन

स्थानिय स्तरमा मात्र नभएर राष्ट्रिय स्तरमा नै ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा लगायतका निर्माण सामग्रीहरू माग अत्याधिक छ । यस कार्यले मादी नगरपालिकामा आय कर र अन्य रोयल्टीबाट सङ्कलनमा टेवा पुऱ्याउने छ । संकलन कार्यले काम गरेसम्म क्षेत्रीय स्तरमा प्रत्यक्ष सकारात्मक प्रभाव पर्नेछ । यो परियोजना को सब भन्दा महत्वपूर्ण प्रभावहरू मध्ये एक हो

६.२ प्रस्तावका प्रतिकूल प्रभावहरू

६.२.१ सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक क्षेत्रमा पर्ने प्रभाव

❖ स्वास्थ्य, पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा:

प्रायःजसो नदी किनारसम्म पुग्न कच्ची रुपमा बनाइने पहुँच मार्ग र त्यहाँ आवतजावत गर्ने नदीजन्य सामग्री बोक्ने सवारी साधनले उडाउने धुँलोको कणहरूले गर्दा त्यहाँ काम गर्ने मजदुरहरू र वरपरका बासिन्दाको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्न सक्छ । त्यसै गरी संकलन कार्य प्रयोग हुने औजारहरूले शरीरका विभिन्न भागहरूमा चोटपटक लाग्ने तथा अङ्गभङ्ग हुने सम्भावना पनि देखिन्छ । कहिलेकाँही आकस्मिक सवारी दुर्घटनाको कारणले मजदुर र वरपरका बासिन्दा र मुख्य गरी बालबालिकाहरू बढी असुरक्षित देखिन्छ ।

❖ **धर्म, संस्कृति र परम्परामा प्रभाव:**

संकलन कार्यमा मानिसहरूलाई रोजगारमा खटाउँदा त्यस क्षेत्रको धार्मिक र साँस्कृतिक पक्षहरूमा पनि प्रभाव पर्ने देखिन्छ । विभिन्न धर्ममा आस्थाराखे भिन्नाभिन्नै संस्कृति भएका मानिसहरूले आफ्नो कार्यक्षेत्रमा पनि उनीहरूकै परम्परालाई बढुवा दिँदा स्थानिय मानिसहरूलाई अपहेलित महसुस हुन सक्छ जसले स्थानिय र कामदारबीच झै—झगडा र अन्य सामाजिक समस्याहरू निम्त्याउन सक्छ ।

❖ **बाल मजदुर बढ्न सक्ने :**

संकलन कार्य बेरोजगार परिवार तथा सदस्यहरू आकर्षक पेशाका रूपमा लिन सक्छन् । यसले गर्दा निम्न आर्थिक स्तर भएका परिवारहरू यस्ता पेशामा बढी सक्रिय देखिन्छन् । बालबालिकाहरू पनि केही पैसा कमाउने लोभमा होस् या आफ्नो परिवारलाई सघाउने आशामा, यो पेशा अँगाल्न थाल्छन् । यसले गर्दा प्रस्तावित क्षेत्रमा बाल मजदुरी बढ्ने र स्कूल जाने विद्यार्थीको संख्या घट्न सक्ने अवस्था आउँछ । यसले मूलतः त्यस क्षेत्रमा शैक्षिक विकासमै पनि प्रभाव पार्ने देखिन्छ ।

❖ **कामदारहरू बीच झै—झगडा**

संकलन कार्य न्यून आय भएका मानिसहरू आकर्षित हुन्छन् । यसमा गरिने शारीरिक कामहरूले मानिसलाई शारीरिक र मानसिक रूपमै थकाइसकेको हुन्छ । यस क्रममा कुनै एकको सानो गल्तीवश हुने कार्यले अर्को कामदारलाई असह्य हुने स्थिति आउन सक्छ । जसले कामदारहरूबीच सानोतिनो झै—झगडा मात्र नभएर ठूला घटना नै घटाउन सक्ने वातावरण सिर्जना गर्दछ । प्रायजसो यस्ता प्रस्तावहरूमा काम गर्ने मानिसहरू आफ्नो शारीरिक थकानलाई हटाउनको निमित्त जाँड रक्सी सेवन प्राथमिकतामा राख्दछन् । दिनको समयमा भइ टरेको सानोतिनो झै—झगडाले रातको समयमा गरिने मध्यपानको क्रममा ठूलो हिंसाको रूप लिन सक्ने सम्भावना हुन्छ ।

❖ **सामाजिक अपराधमा वृद्धि:**

संकलन कार्यमा स्थानिय मात्र नभएर बाह्य ठाउँहरूबाट आएका मानिसहरूले पनि काम गर्छन् । यस क्रममा विशेषगरी बाह्य ठाउँहरूबाट आउने कामदारहरूले रातमा मध्यपान गरी होहल्ला गर्ने, चोरी जस्ता कार्यहरूमा सक्रिय हुने र यौनजन्य गतिविधिहरूलाई बढवा दिने गरेको देखिन्छ । तसर्थ यस्ता सामाजिक कुकार्य र कहिलेकाही अपराधको घटनाहरूमा वृद्धि हुने सम्भावना पनि धेरै रहन्छ । यसका साथै कामदारहरूलाई बढी काममा खटाउदा कामको बोझले गर्दा पनि झै—झगडाको स्थिति आउन सक्छ ।

❖ कामदार माथी शोषण

संकलन कार्य बेरोजगार परिवार तथा सदस्यहरू धेरैले छोटो समयको लागि आकर्षक पेशाका रूपमा लिन सक्छन् । यसले गर्दा निम्न आर्थिक स्तर भएका परिवारहरू यस्ता पेशामा बढी सक्रिय देखिन्छन् । यसरी निम्न आय भएका अदक्ष कामदार आकर्षित हुने हुदाँ कामदार माथि शोषणको सम्भावना रहन्छ ।

❖ जग्गा स्वामित्वको विवाद

खहरे प्रकृतिको यी खोलाहरूले प्रत्येक वर्षको बाढीसँगै किनारमा रहेको व्यक्तीगत खेती योग्य जमिनलाई बगरमा परिणत गरेको छ । अहिले बगर रहेको यस जमिनबाट ढुङ्गा, गिट्टी, तथा बालुवा सङ्कलन कार्य गर्दा सम्बन्धीत जग्गा धनीले आफ्नो जग्गाको स्वामित्वको दावी गर्न सक्छ ।

६.२.२. भौतिक पक्ष

❖ टोपोग्राफीमा परिवर्तन

यो संकलन कार्य कोमल ढलान क्षेत्रमा स्थापित भएको थियो जसको स्थानीय स्थलाकृतिमा थोरै प्रभाव पर्दछ । उद्योग लीज क्षेत्रको स्थलाकृति स्थायी रूपमा परिवर्तन हुनेछ । बालुवा र कुलको खनन टेरेसको अंशबाट निकालिन्छ । यो टेरेस क्षेत्र कुनै न कुनै रूपमा समतल जग्गामा परिणत हुनेछ, जुन पछि गाउँलेहरूले कृषि उद्देश्यका लागि प्रयोग गर्ने छ ।

❖ बाढी एवं अन्य जल उत्पन्न प्रकोप:

ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको अव्यवस्थित तथा जथाभावी सङ्कलन-उत्खनन गर्दा नदीले सङ्ग्रहित गर्ने सामग्रीहरूभन्दा बढी हुन गएमा यसले विभिन्न जल उत्पन्न प्रकोपहरू हुनसक्छ । अव्यवस्थित सङ्कलनले नदी किनार वरीपरीको क्षेत्रमा बाढी, किनारा कटान र पहिरोको जोखिम बढाउन सक्छ । त्यसै गरी निर्माण सामग्रीहरू जथाभावी सङ्कलन-उत्खनन गर्दा नदीले आफ्नो धार परिवर्तन गरी वरपरको खेतीयोग्य जमिनलाई नष्ट गरी बगरमा परिणत गर्ने सम्भावना बढी रहन्छ ।

❖ भौतिक संरचनामा हुने असर:

नदी किनार क्षेत्रका निर्माण सामग्रीहरूको सङ्कलनतथा उत्खनन गर्दा त्यस नजिक रहेको भौतिक संरचनामा पनि असर पुग्छ । नदी किनारामा रहेको बाटोमा पहिरो जानु, समतल भागमा रहेको सडक-पहुँचमार्गमा बाढी आउनु र पक्की तथा कच्ची पुलहरूको आधारलाई असर गर्नु जस्ता असरहरू जथाभावी निर्माण सामग्री सङ्कलनतथा उत्खननका उपज हुन सक्छन् ।

❖ **नदीको बहाव बाटोमा आउने प्रभाव:**

नदी किनारमा वा त्यसको वरपर रहेका ठूला साना ढुङ्गाहरूले बाँधको रूपमा काम गरिरहेका हुन्छन् । त्यस्ता ढुङ्गाको व्यवस्थित सङ्कलनतथा उत्खनन्ले नदीको बहावमा परिवर्तन गरी विपेश गरी वर्षायाममा त्यस नदीका घाटको वरपर रहेको समुदायहरूलाई बाढी लगायतका अन्य जल उत्पन्न प्रकोपको त्रासले सताउने सम्भावना देखिन्छ । ध्यान नपुऱ्याई गरिएको उत्खनन्, सङ्कलन र पहुँचबाटो निर्माणले नदीको धारमा परिवर्तन ल्याउन सक्छ । जसले गर्दा अन्य समस्याहरूबाट वरपरका समुदायहरू ग्रस्त हुन सक्छन् ।

❖ **भिरालोपन बढ्ने:**

नदी किनारबाट निर्माण सामग्री सङ्कलनतथा उत्खनन् गर्दा नदीले किनारा कटान गर्दछ । यसको परिणाम स्वरूप नदी किनारामा भिरालोपन बढ्ने सम्भावना बढी देखिन्छ ।

❖ **पिउने पानी तथा सरसफाइको समस्या:**

स्थानिय कामदारहरू बाहेकका अन्य कामदारहरू बस्नको लागि घर तथा टहराहरू निर्माण गर्नुपर्ने हुन्छ । यस क्रममा कामदारहरूबाट पानीका मुहान तथा अन्य भौतिक तथा सामाजिक सम्पत्तिहरूको प्रयोग हुन्छ र त्यस्ता सम्पत्तिमा चाप बढ्छ । यसले मुख्यतय खानेपानीको स्रोतमा सरसफाइको समस्या निम्त्याउँछ र खानेपानीलाई दुषित बनाउन सक्छ । यस नदीको दाँया बाँयाक्षेत्रमा बसोबास गर्ने माझी समुदायहरूको खानेपानीको मुख्य स्रोत नै नदी र त्यस वरपरका मुलहरू भएको कारणले यस प्रस्तावको कार्यान्वयनले कामदारहरूद्वारा गरिने नदी र खानेपानीको स्रोत प्रदुषणको सम्भावना ज्यादा देखिन्छ ।

❖ **धुलोपन एवं धवनी प्रदुषण:**

यस प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा मुख्य गरी सुख्खायाममा कच्ची पहुँचमार्गबाट ढुवानी गर्ने सवारी साधनहरूले निम्त्याउने धुलो र धुँवाले वरपरको वातावरणमा वायु प्रदुषणको सम्भावना देखिन्छ । यसबाहेक ती सवारी साधनहरूबाट निस्कने धवनी प्रदुषण र कोलाहलले वरपरको समुदायहरूको एकान्त वातावरणलाई असर पर्न सक्ने देखिन्छ ।

❖ **सङ्कलनतथा उत्खनन सामग्रीको भण्डारणको प्रभाव:**

सङ्कलनतथा उत्खनन् सामग्रीहरू लामो समयसम्म भण्डारण गर्दा यसले नदी वरपरको वातावरणलाई कुरूप बनाउने काम गर्छ । यसबाहेक पनि भण्डारण क्षेत्रको अभावमा सङ्कलनतथा उत्खनन् गरिएका सामग्रीहरूलाई बाटोको छेउमा राख्दा यसले अरु सवारी साधनको आवगमनलाई पनि असर गर्न सक्छ ।

❖ **फोहोरमैला एवं खेरजाने सामग्रीको प्रभाव:**

संकलन स्थलमा मानिसहरूको काम गर्ने धुलोको रूपमा स्थापित हुँदै जाँदा त्यहाँबाट निस्कने फोहोरमैला एवं खेरजाने पदार्थहरूपनि वृद्धि हुँदै जान्छ । फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्न उचित कार्यविधि र ठाउँ नहुने कारणले गर्दा ति पदार्थहरू नदी वरिपरी तथा नदीमा प्रदुषण गर्न सक्छन् । अनुचित व्यवस्थापन र व्यवस्थापनको परिणामस्वरूप अप्रिय गन्धको उत्पादन, पानीको गुणस्तर बिगार्न, दृश्य प्रभावहरू र सार्वजनिक स्वास्थ्य जोखिमहरू हुन सक्छ । उत्पन्न घरेलु फोहोरको मात्रा काम गर्ने व्यक्तिको संख्यामा निर्भर गर्दछ ।

६.२.३. जैविक पक्ष

❖ माछा एवं अन्य जलचरमा पर्ने प्रभाव:

यस प्रस्ताव अनियन्त्रित तवरले कार्यान्वयन गर्दा यसबाट निस्कने फोहोरमैला लगायतका पदार्थहरू नदीमा प्रदुषण गर्दा त्यहाँका माछा एवं अन्य जलचरलाई प्रभाव पर्न सक्छ । यसबाहेक नदी क्षेत्रमा हुने सवारी साधन र कामदारहरूको कोलाहलले पनि जलचरको प्राकृतिक विचरणमा असर गर्छ । प्रायः माछाहरू अण्डा पार्नको लागि तल्लो नदीय क्षेत्रबाट माथिल्लो क्षेत्रतिर बसाई सराई गर्छन । सो क्रममा कोलाहल तथा अशान्त नदीहरूबाट भन्दा शान्त नदीहरूबाट माथिल्लो तटीय क्षेत्रतिर माछाहरूको बहावलाई यस्ता प्रस्तावहरूले प्रभाव पर्ने देखिन्छ ।

❖ माछाको उपलब्धतामा प्रभाव:

माथि उल्लेख गरिए अनुसार व्यस्त नदी किनारमा माछाको संख्या पनि घट्दो हुन्छ । यसले त्यस ठाउँको नदीमा माछा पाइने सम्भाव्यतालाई विस्तारै न्यून गर्दै लैजान्छ । यस बाहेक पनि कामदारहरूले पनि माछा मार्ने प्रवृत्तिलाई प्राथमिकता दिन सक्छन् । यसले नदीमा माछाको चाप स्वतः घट्दै जान्छ ।

❖ वनजंगलमा पर्ने असर:

यस नदीका केही किनारहरूमा उल्लेख्य रूपमा सामुदायिक तथा सरकारी वनजंगलहरू छैनन् । ढुङ्गा र बालुवा लगायतका निर्माण समग्रीहरूको सङ्कलन तथा ढुवानी गर्ने काममा लागेका कामदारहरूले त्यही क्षेत्र वरपरको वनजंगलबाट वन्यजन्तु एवं अन्य वन पैदावरको गैरकानुनी व्यापार तथा अनुचित लाभ लिने प्रयास भने गर्न सक्छन् । तर सङ्कलन क्षेत्रमा नगन्य रूपमा रुखहरू पर्ने भएको हुनाले यस प्रस्तावले वनक्षेत्रमा कुनै असर पर्ने देखिदैन ।

❖ वन्यजन्तुको चोरि शिकार

नदीजन्य निर्माण सामग्रीहरूको सङ्कलन, उत्खनन र ढुवानीमा काम गर्ने कामदारहरूबाट त्यस क्षेत्रको वरिपरी पाईने वन्यजन्तुको गैरकानुनी रूपमा शिकार गर्न सक्छन् । यस्ता शिकारहरू मासुजन्य पर्दाथको लागि मात्र नभएर विभिन्न संरक्षित जनावरको शरिर तथा शरिरको अंगहरूको गैरकानुनी व्यापारको लागि पनि हुनसक्छ ।

❖ वन्यजन्तु तथा चराहरूको प्राकृतिक विचरणमा पर्ने प्रभाव

पहुचबाटोको मर्मतसंभार देखि लिएर, निर्माण सामग्रीको ढुवानी र त्यसबाट हुने ध्वनि प्रदूषणले वन्यजन्तुको प्राकृतिक विचरणमा पर्ने प्रभाव पार्छ । तर यस क्षेत्रमा वनजंगलहरू न्यून रूपमा भएको कारणले गर्दा उल्लेख्य प्रभाव नपरे पनि न्यून प्रभावको सम्भावना छ । चराको अस्थाइ आवतजावत हुने क्षेत्र रहेको छ तर उक्तसङ्कलन र उत्खनन क्षेत्रमा नदिको बहाव क्षेत्र ठुलो चौडाई तथा दुबै तर्फ खुल्ला बगर, खेतहरू रहेकाले वैकल्पिक मार्ग प्रयोग गर्ने भएको हुनाले यस प्रयोजनाले चराचुरुङ्गीका आवत जावतमा खासै असर पर्दैन ।

६.२.४. रसायनिक पक्ष

❖ जल प्रदूषण

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको सङ्कलन र उत्खनन गर्ने क्रममा कामदारहरूबाट नदीमा र त्यसको वरिपरी शौच गर्ने, खानेकुराहरू फाल्ने, पोख्रे, प्लास्टिकहरू यत्रतत्र छर्ने सम्भावना हुन्छ । फोहर सिर्जना हुन्छ र नदीको वातावरणमा प्रदूषण बढ्न सक्दछ । तल्लो भागमा जल प्रदूषण गर्न सक्छ ।

❖ धुवाँ र धुलोले गर्ने वायु प्रदूषण

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा आदि सङ्कलन तथा निकासीले वन क्षेत्र, नदीको किनार र सडकको छेउछाउमा धुँवा र धूलोको मात्रा केही हदसम्म बढ्ने सम्भावना हुन्छ । निर्माण सामग्रीहरूको ढुवानी गर्ने सवारी साधनको ध्वनी प्रदूषण पनि बढ्छ ।

६.३ प्रभावहरूको तहगत वर्गीकरण

माथिल्लो खण्डमा व्याख्या गरिएका प्रभावहरू प्रस्तावित प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट पर्न सक्ने प्रभावहरू हुन् । पहिचान भएका प्रभावहरूको परिमाण (धेरै, मध्यम, थोरै, सिमावधि (क्षेत्रीय, स्थानीय, स्थलगत), समयवधि (अल्पकालीन, मध्यावधि, दीर्घकालीन) र प्रकृति (प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष) एकै समान नहुने हुँदा यी प्रभावहरूको प्रबलता पनि फरक फरक गुण र प्रकृतिका हुन्छन् । यस आधारमा उल्लेखनीय प्रभावहरूको वर्गीकरण गरि उक्त प्रभावहरूको लागि समयानुकूलनका न्यूनिकरणका उपायहरू तोकिने छन् । राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका २०५० को आधारमा प्रभावहरूको पूर्वानुमान र उल्लेखनीय प्रभावहरूको पहिचान

गरिएको छ । तल उल्लेखित पक्षहरूको आधारमा उक्त प्रभावहरूको वर्गीकरण गरिएको छ ।

परिमाण : (Magnitude) प्रभावहरूको तीव्रताको (Severity) को आधारमा परिमाण निर्धारण गरिएको छ । प्रस्तावित प्रस्तावबाट पर्न सक्ने केहि असरहरूलाई पूर्ण न्यूनीकरण गर्न नसकिने स्थिति देखिएमा उक्त प्रभावलाई धेरै परिमाणमा हुने प्रभावको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ । त्यसैगरी केहि असरहरू सरल उपायद्वारा सजिलै न्यूनीकरण गर्न सकिने देखिएमा थोरै परिमाणका प्रभावको रूपमा निर्धारण गरिएको छ । साथै केहि असरहरू सजिलै न्यूनीकरण गर्न नसकिएता पनि उक्त असरहरूको न्यूनीकरणका उपायहरू अपनाउन सकिने किसिमका प्रभावहरूलाई मध्यम परिमाणका प्रभावको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ ।

सिमावधि/फैलावट (Extent): प्रस्तावित प्रस्तावको क्रियाकलापहरूले असर पुऱ्याउन सक्ने सम्भावित क्षेत्रको आधारमा प्रभावहरूको सिमावधि/फैलावट निर्धारण गरिएको छ । उक्त प्रभावित क्षेत्रलाई ३ क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको छ : क्षेत्रीय, स्थानीय र स्थलगत ।

समयावधि (Duration) : प्रस्तावित प्रस्तावको क्रियाकलापहरूद्वारा प्रभावित क्षेत्रमा पर्न गएको असरहरू विभिन्न समयसम्म रहि रहने हुनाले उक्त असरहरूको समयावधिको आधारमा सम्बन्धित प्रभावहरूको समयावधि निर्धारण गरिएको छ ।

तालिका 10 अनुकूल प्रभाव मूल्यांकन

प्रस्तावका क्षेत्र	वातावरणीय प्रभाव	प्रकृति	परिमाण	सिमा	समयावधि	जम्मा अंक
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण	रोजगारीको अवसर	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वपूर्ण (४५)
	आयस्रोतमा वृद्धि	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वपूर्ण (४५)
	विकास तथा निर्माण सामग्रीको उपलब्धता:	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	क्षेत्रीय (६०)	अल्पकालिन (५)	धेरै महत्वपूर्ण (८५)
	व्यापार व्यवसायमा वृद्धि	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	क्षेत्रीय (६०)	दीर्घकालीन (२०)	धेरै महत्वपूर्ण (१००)
	प्रस्ताव निर्माणको क्रममा	प्रत्यक्ष	निम्न	स्थलगत	अल्पकालिन	महत्वहिन

घर अस्थायी रूपमा अधिग्रहित जग्गाबाट भाडा		(१०)	(१०)	(५)	(२५)
जमीनको मूल्य वृद्धि	अप्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालीन (२०)	महत्वपूर्ण (६०)
प्राविधिक सीपहरूको अभिवृद्धि	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालीन (२०)	महत्वपूर्ण (६०)
काठको प्रयोगमा गिरावट	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालीन (२०)	महत्वपूर्ण (६०)
सडक सञ्जालको विकास तथा यातायातको सुविधा	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	क्षेत्रीय (६०)	दीर्घकालीन (२०)	धेरै महत्वपूर्ण (१००)
किनारा कटान तथा बाढी प्रकोप न्यूनिकरण	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालीन (२०)	महत्वपूर्ण (६०)
राजस्व सङ्कलन	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	क्षेत्रीय (६०)	दीर्घकालीन (२०)	धेरै महत्वपूर्ण (१००)

प्रतिकूल प्रभाव मूल्यांकन

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रकृति	परिमाण	सिमा	समयावधि	जम्मा अंक
सामाजिक आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरण	पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा:	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	दीर्घकालीन (२०)	महत्वपूर्ण (५०)
	धर्म, संस्कृति र परम्परामा प्रभाव:	अप्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)
	बाल मजदुर बढ्न सक्ने	अप्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)
	कामदारहरु बीच झै-झगडा	अप्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)
	सामाजिक अपराधमा वृद्धि:	अप्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वपूर्ण (४५)
	कामदार माथी शोषण	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वपूर्ण (४५)
	जग्गा स्वामित्वको विवाद	अप्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)
जैविक वातावरण	माछा एवं अन्य जलचरमा पर्ने प्रभाव	अप्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालीन (२०)	महत्वपूर्ण (५०)
	माछाको उपलब्धतामा प्रभाव	अप्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालीन (२०)	महत्वपूर्ण (५०)
	वनजंगलमा पर्ने असर:	अप्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालीन (२०)	महत्वपूर्ण (५०)
	वन्यजन्तुको शिकार	अप्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)
	वन्यजन्तु तथा चराहरुको प्राकृतिक विचरणमा पर्ने प्रभाव	अप्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)
भौतिक	भू-उपयोगमा	प्रत्यक्ष	मध्यम	स्थानीय	दीर्घकालीन	महत्वपूर्ण

वातावरण	परिवर्तन		२०	२०	२०	(६०)
	बाढी एवं अन्य जल उत्पन्न प्रकोप	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)
	भौतिक संरचनामा हुने असर:	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)
	नदीको बहाव बाटोमा आउने प्रभाव	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)
	भिरालोपन बढ्ने	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)
	पिउने पानी तथा सरसफाइको समस्या:	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)
	धुलोपन एवं ध्वनि प्रदुषण	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)
	सङ्कलन तथा उत्खनन सामग्रीको भण्डारणको प्रभाव	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	अल्पकालिन (५)	महत्वपूर्ण (३५)
	फोहोरमैला एवं खेरजाने सामग्रीको प्रभाव	प्रत्यक्ष	न्यून (१०)	स्थलगत (१०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (२५)
रसायनिक वातावरण	जल प्रदुषण	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)
	धुवाँ र धुलोले गर्ने वायु प्रदुषण	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	अल्पकालिन (५)	महत्वहिन (३५)

प्रस्ताव कार्यान्वयनका विकल्प

वैकल्पिक विश्लेषणलाई वातावरणीय अध्ययनको अभिन्न अंगका रूपमा लिईएको छ । जसले परियोजना कार्यान्वयन गर्न सम्भावित छनौटहरूको मूल्यांकन गर्दछ । वैकल्पिक विश्लेषणको उद्देश्य एक विकास विकल्पमा आइपुगनु हो, जसले प्रतिकूल प्रभावहरूलाई कम गर्दैमा अधिकतम फाइदाहरू उठाउँदछ । यस संकलन कार्यका लागि छलफल गरिएका विभिन्न विकल्पहरू मुख्यतया परियोजना स्थान, साइट चयन, डिजाइन विकल्प, प्रविधि, कार्यान्वयन प्रक्रिया र समय तालिकामा केन्द्रित छन् ।

६.१ प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण

विकल्प विश्लेषण वातावरणीय प्रभाव अध्ययनको महत्वपूर्ण अंगको रूपमा लिईएको छ । वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ को अनुसूची ४ र अनुसूची ६ मा उल्लेख भए अनुसार विश्लेषण गर्नुपर्ने विकल्पहरूमध्ये ढकच्चा पदार्थको विकल्प नरहेको, ईन्धन आवश्यक नपर्ने तथा श्रोत संकलनमा डिजाईन असम्बन्धीत रहेकोले हटाइएको यस प्रस्तावको सम्भावित विकल्प निम्नानुसार रहेका छन् ।

विकल्प १ : प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने ।

विकल्प २ : परम्परागत विधिद्वारा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने ।

विकल्प ३ : वैज्ञानिक व्यवस्थापन प्रणाली अनुसार प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने ।

६.२ प्रस्तावका विकल्पहरू

विकल्प १ : प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने ढशुन्य प्रस्ताव विकल्प

यस प्रकारको विकल्पलाई रोज्दा प्रस्तावित क्षेत्रमा भएका ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन तथा उत्खनन नै नगर्ने, सो क्षेत्रलाई पुर्ण रूपमा निषेधित/संरक्षित क्षेत्रको (Rest ri cted/Prot ected Area) रूपमा विकास गर्ने । गैर कानूनी रूपमा संकलन गरेमा विगो जफत गरी प्रचलित ऐन कानून बमोजिम दण्ड सजाय गर्नु पर्ने र क्षेत्रको पूर्ण रेखदेखना.पा तथा जि.सं.स. बाट गर्नु पर्ने हुन्छ । यस विकल्पले भौतिक संरचना निर्माणमा आवश्यक निर्माण सामग्री ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा आदि संकलन तथा उत्खननका लागि खोलाको बगर क्षेत्रभन्दा जमिनमा गरिने उत्खननलाई प्रोत्साहन गर्दछ

। खानीजन्य उत्खनन्ले वातावरणमा पनि अधिक नकारात्मक प्रभाव पर्ने तथा तत्काल खानीको विकास पनि भैनसकेको अवस्थामा यस विकल्पलाई अस्वीकृत गरिन्छ ।

विकल्प २ :परम्परागत विधिद्वारा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने

परम्परागत विधिद्वारा ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा संकलन तथा उत्खनन् गर्दा श्रोतहरूको अवैज्ञानिक र अनियन्त्रित रूपबाट संकलन तथा बिक्री वितरण हुने, अदक्ष मानिसहरूबाट समय सिमा नराखी कुनै पनि बखत श्रोत संकलन गर्ने र व्यवसायिक रूपमा काम गर्ने व्यक्तिहरूलाई बिक्री गर्नु पर्ने हुन्छ । श्रोत संकलन गर्ने मानिसहरूलाई सो को महत्व, मुल्य, संकलन विधि लगायतका कुनै कुराको पनि जानकारी नहुने र जथाभावी कुनै ज्ञानबिना श्रोत संकलन गर्दा यसबाट पर्यावरण तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीमा नराम्रो प्रभाव पुग्नुका साथै स्थानीय राजश्व तथा जनताको आर्थिक उन्नति समेतमा बाधा पुग्ने हुन्छ ।

यसर्थ ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा आदि संकलन गर्दा संकलन क्षेत्रमा कुनै किसिमको हानी नोक्सानी नपारी तथा वातावरणीय अवस्थामा कुनै प्रभाव नपर्ने गरी संकलन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । यसको लागि नियमानुसार संकलन ईजाजत दिईने र कर्मचारीहरूले नियमित अनुगमन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा आदिको लागि आश्विन देखि जेष्ठ मसान्तसम्म ढनदी खोलाहरूमा बाढी नआएको बखत संकलन गर्ने समय दिईनेछ । संकलन कार्यबाट वातावरणमा असर नपर्ने परम्परागत तथा आधुनिक साधनको मात्र प्रयोग गरिनेछ । जैविक विविधताको संरक्षणलाई ध्यानमा राखी निर्धारित स्थानमा मात्र प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने र यो प्रस्तावले वातावरणलाई क्षति नपुऱ्छयाई प्रस्तावमा उल्लेखित श्रोत सर्वेक्षणबाट निर्धारित भए बमोजिमको परिमाण मात्र संकलन गर्ने व्यवस्था मिलाउदा श्रोतहरूको उचित व्यवस्थापन भई दिगो हुनेहुदा यो विकल्पलाई रोजिएको छ ।

विकल्प ३ :वैज्ञानिक व्यवस्थापन प्रणाली अनुसार प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने

अवैज्ञानिक र अव्यवस्थित विधिद्वारा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन गर्दा र नदीले वार्षिक थुपार्ने परिमाणभन्दा बढि उत्खनन गर्दात्यस्ता श्रोतहरूको निरन्तरता नहुने, हैसियतमा हास आउने भएकोले त्यसको वैज्ञानिक व्यवस्थापनका साथै संकलन विधिमा सुधार ल्याई यस्ता श्रोतको दिगो विकास गर्न यो प्रस्ताव प्रस्तुत गरिएको हो । ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा आदिको विगतमा भएको संकलन विधिमा छलफल गर्दा अव्यवस्थित किसिमबाट संकलन तथा उत्खनन र नदीले वार्षिक थुपार्ने परिमाणभन्दा बढि उत्खनन गरिएको

जानकारी आएकोले आगामी दिनहरूमा संकलन गर्दा जहा पायो त्यही संकलन नगरी तोकिएको क्षेत्रबाट र तोकिएका परिमाण मात्र संकलन कार्य गर्न/गराइनेछ ।

६.३. विभिन्न विकल्पहरूको वातावरणीय तुलनात्मक प्रभावहरूको विश्लेषण

प्रस्ताव कार्यान्वयनका तीनवटा विकल्पहरूलाई तालिका १९ मा तुलनात्मक रूपमा अनुकूल र प्रतिकूल वातावरणीय प्रभावको छोटो तथा संक्षिप्तमा Qualitative approach बाट विश्लेषण गरिएको छ । Qualitative approach विकल्प छनौट गर्ने पुरानो र सहज उपाय हो ।

सि. नं.	विकल्पहरू	अनुकूल वातावरणीय प्रभाव	प्रतिकूल वातावरणीय प्रभाव
१	प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने विकल्प १	भू-क्षयमा कमी	स्थानियस्तरमा गरिवी निवारणका लागि निजी क्षेत्रको
		वातावरणमा सन्तुलन	औद्योगिक विकासमा टेवा नपुग्ने
		प्राकृतिक रूपमा रहेका श्रोतहरूको संरक्षण र वृद्धि	यस कार्यमा संलग्न स्थानीय जनशक्ति विस्थापित हुने
		श्रोतको चोरीमा कमी	संकलन नहुदा श्रोतको सदुपयोग नभई खेर जाने
		जलचर र उनीहरूको बासस्थानको संरक्षण	स्थानिय जनसमुदायबाट संरक्षण कार्यमा सहभागिताको कमीको कारण श्रोतको दुरुपयोग हुने
		बंशाणु स्रोत संरक्षण	सामान्य प्रशासन निर्माण कार्यमा प्रतिकूल असर पर्ने
		जैविक विविधता र पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण	कच्चा पदार्थको आपूर्ति नहुँदा उद्योग बन्द हुने वा अर्को देशको भर पर्नुपर्ने

		स्रोतको मौज्जातमा बृद्धि	राजस्व नउठ्दा अर्थतन्त्रमा प्रतिकूल असर पर्ने, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा आदी संकलन नगर्दा नदीको सतह बढ्न गई बाढीको पानी बस्ती र खेतमा पसी धनजनको नोक्सानी हुने, नदीको सतह बढी बाध र पुलहरुलाई वर्षाको समयमा क्षति पुग्ने
२	विकल्प २ परम्परागत विधिद्वारा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने	जनशक्ति आवश्यक नपर्ने	ढुंगा, गिट्टी, बालुवा जस्ता पैदावारको दुरुपयोग हुने
		नीति नियमको परीधि भित्र नआउने	महत्वपूर्ण प्रजातिहरु लोप हुनगई जैविक विविधतामा हास आउने र राजस्व समेत प्राप्त नहुने
		अल्पकालीन अत्याधिक संकलन हुने रूपमा परिमाण	स्थानीय निकायलाई प्राप्त हुने राजस्वमा कमी आउने र सरकारी जनशक्तिको बढी आवश्यकता पर्ने
		संकलनको प्रकृयाका वारेमा आवश्यक नपर्ने बैज्ञानीक जानकारी	वातावरण विनासका प्रवाभहरु देखिने
		कुनै सीप र प्रविधिको आवश्यक नपर्ने	स्थानीय उद्योगहरुलाई नियमित रूपमा कच्चा पदार्थ प्राप्त नहुने
		स्वतन्त्र रूपमा जुन कुनै समयमा संकलन गर्न	संलग्न जनशक्ति विस्थापित हुने

		सकिने	
		कम लागतमा श्रोत संकलन हुने	रोजगारी र अन्य आयआर्जनका अवसरहरू घट्दै जाने
			स्थानीय स्तरमा गरिवी निवारणका लागि निजी क्षेत्रको संलग्नतामा कमी आउने
			वनश्रोतको अत्याधिक दोहन हुने
		भौतिक संरचनाको लागि निर्माण सामग्री प्राप्त हुने	अव्यवस्थित तरिकाले ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा आदि संकलन गर्दा नदीको सतह गहिरो भई किनार कटान हुने
			भौतिक संरचनाहरू पुल, बाँध आदिलाई क्षति पुग्न सक्ने
२०	विकल्प ३ : वैज्ञानिक व्यवस्थापन प्रणाली अनुसार प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने	ढुंगा, गिट्टीबालुवा जस्ता श्रोतको दिगो व्यवस्थापन हुने र लोपोन्मुख प्रजातिको संरक्षण र बिकासका साथै स्थानीय तहमा प्रविधि हस्तान्तरण हुने	प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा दक्ष जनशक्तिको आवश्यकता पर्ने
		स्थानीय तहमा कच्चा पदार्थ स्थायी र दिगो रूपमा प्राप्त हुने ।	बढी खर्चिलो हुने
		स्थानीयस्तरमा थप	मानवीय गतिविधिका कारण भूक्षय

		रोजगारीका अवसर सिर्जना भई आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा थप टेवा पुग्ने	बढ्न सक्ने
		जनसहभागितामा बृद्धि भई स्थानीय जनसमुदायबाट संरक्षण, सम्बर्धन कार्यमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने	जलसंग सम्बन्धित जीवजन्तुहरू मानवीय प्रभावमा आउन सक्ने
		जैविक विविधता र पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण हुने	समय पालना र निश्चित नियम कानूनको पालना गर्नु पर्ने
		जैविक वंशाणु श्रोत संरक्षणमा मद्दत मिल्ने	अन्य प्रजातीहरूको हानी नोक्सानी हुनसक्ने
		वातावरणीय प्रतिकूल प्रभाव घट्न गई सकारात्मक प्रभाव बढ्दै जाने	नदी वरपर वस्ती विस्तार यवंम नदी अतिक्रमण हुनसक्ने
		दिगो रूपमा राजश्व प्राप्त भई स्थानीय आयमा बृद्धि हुने	भौतिक संरचना जस्तै पुलको जगमा प्रत्यक्ष आच आउन सक्ने
		अन्य विभिन्न उपयोगी प्रजातिको पहिचान हुने	
		व्यवस्थित तरिकाले ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा आदि संकलन गर्दा किनार कटान नहुने र नदी बिच	

		भागवाट बग्ने	
		अनुसन्धान तथा अध्ययनमा मद्दत मिल्ने	
		प्रस्ताव कार्यान्वयन क्षेत्र वरपरको भौतिक पूर्वाधारहरु पुल आदिको संरक्षण हुन	
		माग र आपूर्तिको स्थिति विश्लेषण गरी सञ्चिती समेत गर्न सकिने	

Qualitative approach का आधारमा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन अध्ययनको क्रममा स्थलगत सर्वेक्षण गर्दा स्थानीयवासी, प्रमुख सूचनादातासंगको छलफल, प्रत्यक्ष अवलोकन ना. पा. तथा वडासँगको छलफलका आधार प्रस्तावको विकल्पहरुको विश्लेषण गर्दा प्रस्ताव कार्यान्वयनका विकल्पहरु मध्ये विकल्प न. ३ वैज्ञानिक तरिकाले ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन् तथा संकलन गर्ने विकल्पको अनुकूल र प्रतिकूल वातावरणीय प्रभावहरु आधारमा यस विकल्पवाट वातावरणमा सबैभन्दा कम असर पर्ने, उत्खनन् कार्य वातावरणमैत्री हुने, स्थानीय स्रोतको सहि सदुपयोग हुने, स्थानीयस्तरमा थप रोजगारीका अवसर सिर्जना भई आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा थप टेवा पुग्ने, दिगो रूपमा राजश्व प्राप्त भई स्थानीय आयमा बृद्धि हुने, जनसहभागीता बढ्ने जस्ता विभिन्न कारणले गर्दा यो विकल्प नै उचित ठहरिएका कारण न.पा लाई प्रस्ताव कार्यान्वयनका लागी विकल्प ३ सिफारिस गरिएको छ।

वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कुनै पनि योजना निर्माण वा संकलन गर्दा त्यसका गतिविधिहरूबाट वातावरणमा पर्न सक्ने असर/प्रभावहरूको पहिचान गरि त्यसलाई न्यूनीकरण गर्न गरिने प्रस्तावित एकीकृत प्रयासहरूको योजना हो । वातावरणीय व्यवस्थापन योजना विशेष गरी प्रभाव मूल्यांकन गर्दा अति महत्वपूर्ण प्रभावहरू भनि पहिचान गरिएका प्रभावहरूको हकमा निर्माण गरिने छ । प्रस्ताव निर्माण पूर्व, निर्माण तथा संकलन चरणमा पर्न सक्ने विभिन्न वातावरणीय असरहरू तथा ती चरणहरूमा ध्यान पुर्याउनुपर्ने वातावरणीय सवाल, प्रस्तावका लाभवृद्धिका उपायहरू, नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू, त्यसका कार्यान्वयन तथा वातावरणीय अनुगमनका लागि संस्थागत जिम्मेवारी, वातावरणीय सम्बर्धन तथा नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणको लागत समेत समावेश गरी वातावरण व्यवस्थापन योजनाको खाका तयार पारिएको छ ।

६.१ वातावरणीय व्यवस्थापन योजना (EMP) कार्यान्वयनको लागि जिम्मेवार निकायहरू

यस खण्डले प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट हुने सम्भावित मुख्य मुद्दाहरूको बारेमा छलफल गर्छ र निगरानी तालिका र जिम्मेवारी सहित न्यूनीकरणका उपायहरूको प्रस्ताव गर्दछ। EMP ले प्रस्ताव व्यवस्थापनलाई यसरी मार्गनिर्देशित गर्दछ ता कि वातावरण संरक्षण उपायहरू पर्याप्त रूपमा लागू गरिएको छ। प्रस्तावित प्रस्ताव स्तरोन्नतिसँग सम्बन्धित वातावरणीय व्यवस्थापनको उत्तरदायित्वमा विभिन्न प्रस्ताव निर्माण गर्ने निकायहरू समावेश गरिएका छन् र प्रत्येकको विशेष गतिविधिहरूका लागि विशेष जिम्मेवारहरू समेत तोकिएको छ । वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनको लागि जिम्मेवार मुख्य निकायहरू तथा तिनका मुख्य जिम्मेवारी निम्न हुन्:

- ❖ मादी नगरपालिका कार्यालय, प्रदेश नं. - १
- ❖ स्थानीय प्रसासनकार्यालय
- ❖ प्रस्ताव संचालक /श्रमिक
- ❖ स्थानीय नागरिक समाज, सरकारी/गैर सरकारी संघ-संस्था

तालिका 11 वातावरण व्यवस्थापन योजनाको खाका

विषयगत क्षेत्र	सकारात्मक प्रभावको बढोत्तरीका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित जनशक्ति, बजेट, समय	अनुगमन तथा मूल्यांकन
सामाजिक तथा साँस्कृतिक क्षेत्र	रोजगारीको अवसर	प्रस्तावित प्रस्ताव क्षेत्रमा रोजगारीको लागि स्थानीय बासिन्दाहरुलाई नै प्राथमिकता दिनु पर्ने	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरणमा	संचालक	थप दस्तुर नलाग्ने	प्रस्ताव नगरपालिका, गाउँपालिका /वार्ड
	आयस्रोतमा वृद्धि	स्थानीय बासिन्दाहरुलाई नै प्राथमिकता दिनु पर्ने	स्थानीय बासिन्दाहरुलाई नै प्राथमिकता दिनु पर्ने	उत्खनन तथा संकलन	संचालक	थप दस्तुर नलाग्ने	प्रस्ताव नगरपालिका, गाउँपालिका /वार्ड
	विकास तथा निर्माण सामग्रीको उपलब्धता:	सजिलै विकास तथा निर्माण सामग्रीको उपलब्धता:गर्ने	स्थानीय स्तर	संकलन	संचालक	थप दस्तुर नलाग्ने	प्रस्ताव नगरपालिका, गाउँपालिका /वार्ड
	व्यापार व्यवसायमा वृद्धि	नयाँ खाद्यन पसल , चिया/होटल खुल्ने	स्थानीय स्तर	संकलन	स्थानीय जनता	थप दस्तुर नलाग्ने	प्रस्ताव नगरपालिका, गाउँपालिका /वार्ड
	प्रस्ताव	प्रस्ताव कार्यन्वयन र	प्रस्ताव क्षेत्र	उत्खनन	संचालक,	आपसी	प्रस्ताव, संचालक,

कार्यन्वयन क्रममा घर अस्थायी रूपमा अधिग्रहित जग्गाबाट भाडा	स्थानीय बिचमा समझदरि गरि भाडा तय गर्ने		र संकलन चरण		समजदारीमा	स्थानीय जनता
प्राविधिक सीपहरूको अभिवृद्धि	स्थानीय युवाहरूलाई लक्षित गरी सीप वृद्धि तालिमको गर्ने प्रस्तावको श्रमिकहरूलाई उपकरण चलाउने, सीप वृद्धि गर्ने तालिम दिने	स्थानीय स्तर	संकलनको चरणमा	संचालकले प्रशिक्षण दिने	३०००००	प्रस्ताव, स्थानीय तह
काठको प्रयोगमा गिरावट	प्रस्ताबले गर्दा प्रभाव क्षेत्रका वासिन्दालाई काठको प्रयोगमा निर्भरता घटाउने	स्थानीय स्तर	संकलन	स्थानीय तह	थप दस्तुर नलाग्ने	स्थानीय तह
सडक सञ्जालको विकास तथा यातायातको सुविधा	सडक सञ्जालको विकास तथा यातायातको सुविधामा पहुँच	स्थानीय स्तर	संकलन	स्थानीय तह	थप दस्तुर नलाग्ने	स्थानीय तह
किनारा कटान तथा बाढी प्रकोप	किनारा कटान तथा बाढी प्रकोपको पहिचान	समन्वित ठाउँ	संकलन	स्थानीय तह	३०००००	स्थानीय तह/समन्वित निकाय

	न्यूनीकरण	गरी आवश्यकता अनुसार पर्खाल निर्माण गर्ने					
	राजस्व सङ्कलन	राजस्व सङ्कलनबाट प्रस्ताव प्रभावित क्षेत्रमा बिकासका कार्य खर्च गर्ने	स्थानीय स्थर	संकलन	स्थानीय तह, जनता, पर्यटन व्यवसायी		स्थानीय तह, स्थानीय जनताको बीच को समज्दारी बाट दस्तुर तय गर्ने
	जम्मा लागत					६००,०००	
विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित जनशक्ति, बजेट, समय	अनुगमन तथा मूल्यांकन
सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक क्षेत्र	निर्माण चरण						
	खेती योग्य जमिनको क्षय	प्रस्तावको व्यवस्था अनुसार प्रभावित व्यक्तिद्वारा स्वेच्छाले दिने अथवा क्षतिपूर्ति दिने	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरणमा	प्रभावित व्यक्ति	पुनर्स्थापना योजनामा राखिने	स्थानिय तह, प्रस्ताव, स्थानीय जनता
	पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा:	कामदारहरुलाई सुरक्षाका साधन उपलब्ध गराउने र	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरण	संचालक	१०००००	मानव स्वास्थ्यमा पर्ने प्रभाव

	बिमा गर्ने, जोखिम क्षेत्रहरूमा सुरक्षासँग सम्बन्धित विभिन्न संकेत चिन्ह राख्ने						
धर्म, संस्कृति र परम्परामा प्रभावः	प्रस्तावको व्यवस्था अनुसार प्रभावित संरचनाको निर्माण तथा मर्मत प्रस्तावले गरिदिने	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरणमा	प्रस्ताव/ संचालक	१०००००	स्थानिय तह, प्रस्ताव, स्थानीय जनता	
बाल मजदुर बढ्न सक्ने	बाल श्रमिकलाई कडाइका साथ निषेधित	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरणमा	प्रस्ताव/ संचालक		प्रस्ताव, स्थानीय तह,	
कामदारहरू बीच झै—झगडा	श्रमिकहरूलाई सम्भावित सामाजिक द्वन्द्वका बारे सचेत गराउने। अभिमुखीकरण / अन्तर्क्रिया कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने र श्रम आचार संहिता पालना गराउने,	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरणमा	प्रस्ताव/ संचालक	२०००००	प्रस्ताव, स्थानीय तह,	
सामाजिक अपराधमा वृद्धिः	स्थानीय संस्कृति र मान्यतालाई सम्मान	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरण	संचालक		प्रस्ताव, र स्थानीय तह	

		गर्ने					
जैविक क्षेत्र	माछा एवं अन्य जलचरमा पर्ने प्रभाव:	रात्रीमा अत्यावश्यक काम बाहेक सवारी साधन नचलाउने, श्रमिक लाइ नजिकको वनमा शिकार खेलन प्रतिबन्ध गर्ने, वन्यजन्तु ओहरदोहर गर्ने ठाउँ पहिचान गरि गतिविधि कम गर्ने	नजिकको वन क्षेत्र	संकलन चरण	प्रस्ताव/ संचालक	थप दस्तुर नलाग्ने	प्रस्ताव, सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह
	वन्यजन्तुको चोरि शिकार	मजदुरहरुलाई वन्यजन्तुको महत्वको बारेमा बुझाउने, सूचना पाटी राखिने	प्रस्ताव क्षेत्र वरिपरी भएका वन/जंगल	संकलन चरण	संचालक	सूचना पार्टीको लागि रु. ५०,०००	स्थानीय तह, जनता, वन उपभोक्ता समुह
	वनजंगलमा पर्ने थप असर:	संकलन कार्य संलग्न मजदुरहरुलाई खानापकाउनको लागि एल.पि. ग्याँस को व्यवस्था गर्ने	प्रस्ताव क्षेत्रको आबास	संकलन चरण	संचालक	थप दस्तुर नलाग्ने	प्रस्ताव, संचालक
१८	निर्माण चरण						

टोपोग्राफीमा परिवर्तन	कृषि योग्य जमिनको क्षति कम गर्ने उपायको अबलम्बन गर्ने, जमीन स्थिर गर्नको लागि वायो-इन्जिनियरीङ्गको प्रविधि गर्ने	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरण	प्रस्ताव, संचालक	थप दस्तुर नलाग्ने	प्रस्ताव, स्थानीय जनता
वायु प्रदुषण	धुवाँ धुलो बाट हुने हानी न्यूनीकरण गर्नको लागि अनुहारमा मास्क प्रयोग गर्न श्रमिकहरुलाई प्रोत्साहित गर्ने ।, धुलो उत्सर्जन हुने स्थानमा पानी छर्कने व्यवस्था	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरण	संचालक	थप दस्तुर नलाग्ने	प्रस्ताव, स्थानीय तह, स्थानीय जनता
ध्वनी प्रदुषण	ध्वनी प्रदुषण बाट हुने क्षती कम गर्नको लागि सवारीसाधनले प्रयोग गर्ने हर्न बस्ती, बिद्यालय र अस्पताल क्षेत्रमा प्रतिबन्ध गर्ने,	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरण	संचालक, सवारी चालक	थप दस्तुर नलाग्ने	प्रस्ताव, संचालक, स्थानीय जनता

		बस्ति, विद्यालय र धार्मिक क्षेत्रबाट टाढा राख्ने मापदण्ड अनुसार						
जल प्रदूषण	मजदुर आवास वाट निस्कने मल मुत्र तथा फोहरपानीलाई सेफ्टी ट्यांकीमा बिसर्जन गर्ने,	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरण	संचालक, मजदुर	थप दस्तुर नलाग्ने	प्रस्ताव, संचालक, स्थानीय जनता		
	वाशिंग गर्दा निस्कने फोहोर पानीलाई थिग्रने पोखरी निर्माण गरि ब्यबस्थित गर्ने	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरण	संचालक,	२,००००००	प्रस्ताव, संचालक		
उत्खनन र संकलन site मा सामग्रीको भण्डारणको	माटो काट्ने क्रममा निस्किएका ढुंगा तथा माटो लाई अर्को ठाउमा निर्माण कार्यमा नै प्रयोग गर्ने, बढी भएका सामग्रीलाई निश्चित स्थानमा विसर्जन गरिने छ,	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरण	संचालक,	थप दस्तुर नलाग्ने	संकलन चरण	संचालक, म	
ठोस फोहर	प्रस्तावबाट निस्कने पुन	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन	संचालक	थप दस्तुर	प्रस्ताव, संचालक		

	व्यवस्थापन	प्रयोग गर्न मिल्ने ठोस फोहर लाइ पुन प्रयोग गर्ने तथा नमिल्ने वस्तुहरूलाई खाडल खनेर सुरक्षित तवरबाट पुर्ने		चरण		नलाग्ने	
	पानीको प्राकृतिक वहाव	खोला नाला तथा खोल्चाको प्राकृतिक वहावलाई अवरोध नगर्ने	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरण	प्रस्ताव, संचालक	थप दस्तुर नलाग्ने	प्रस्ताव संचालक, स्थानीय तह
	जम्मा लागत					६,५०,०००	

यसरि सकारात्मक प्रभावको बढोत्तरीका क्रियाकलाप संकलन गर्न र नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरणका क्रियाकलाप संकलन गर्नको लागि रु. ९,५०,००० रकम लाग्ने अनुमान गरिएको छ

८.२ वातावरणीय अनुगमन

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावको वातावरणीय अनुगमन निम्न उद्देश्य प्राप्तिका लागि गरिनेछ ।

- कानुनले तोकेको सीमा भन्दा बढी मात्रामा प्रभाव पर्न नदिन,
- वातावरणीय प्रभाव कम गर्ने अपनाइएका उपाय वातावरणीय प्रतिवेदनमा उल्लेख भएअनुसार कार्यान्वयन भएका छन् कि छैनन्,
- सम्भावित वातावरणीय क्षतिबारे सचेत गराउने,
- पहिचान गरिएका तथा आँकलित प्रभाव वास्तविकतासँग कति नजिक छन् ।

८.२.१ वातावरणीय अनुगमनको प्रकार:

क) प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (Baseline Monitoring)

प्रस्तावित प्रस्तावको निर्माण कार्य शुरु गर्नुभन्दा अगावै निर्माण स्थल र वरपरका आधारभूत वातावरणीय पक्षको सर्वेक्षण गर्नु पर्नेछ । यसले गर्दा अनुगमनको सिलसिलामा प्रारम्भिक अवस्थाको तुलनामा वातावरणीय पक्षमा भएको परिवर्तन बारेमा थाहा पाउन सकिन्छ । यसैले प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन गरिदैन तर प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनमा रहेका जानकारीलाई प्रस्तावको प्रारम्भिक डाटा भनि मानिनेछ ।

ख) प्रभाव अनुगमन (Impact Monitoring)

प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट भएका वातावरणीय परिवर्तन पत्ता लगाउन प्रस्ताव सञ्चालनका क्रममा त्यस क्षेत्रको जनस्वास्थ्य लगायत पर्यावरणीय, सामाजिक र आर्थिक अवस्थाका सूचकको मूल्याङ्कन गरिनेछ ।

ग) नियमपालन अनुगमन (Compliance Monitoring)

यस अन्तर्गत प्रस्तावकले वातावरण संरक्षण सम्बन्धी निर्धारित मापदण्डको पालना गरेको छ भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्न वातावरणीय गुणस्तरका विशेष सूचक वा प्रदूषणको अवस्था बारेमा आवधिक वा लगातार रूपमा अनुगमन गरी अभिलेख राखिनेछ । वातावरणीय अनुगमनका सूचकहरू निम्न बमोजिम हुनेछन्

तालिका 12: अनुगमनका सूचक

अनुगमनका क्षेत्र	सूचकहरू
माटो, भूक्षय/पहिरो	• संख्या, स्थान, पहिरो क्षेत्र • पहिरो गएको कारण: प्राकृतिक/मानव सिर्जित

	जमीन र वनको क्षेत्रफल र धन सम्पत्ति को नाश गली इरोजन को संख्या र संरचनाको क्षती
वायो-इन्जिनियरीङ्ग	वायो-इन्जिनियरीङ्गको लागि प्रयोग गरिने बोट बिरुवाको प्रजाति र संख्या
पानीको स्रोत, प्रदुषण र पिउने पानीको प्रयोग	निर्माण क्षेत्रमा पानी सम्बन्धी समस्याहरूको संख्या र सीमा फोहर पानी र असुरक्षित तरिकाले फालिएको कारणले पानी प्रदुषणका घटना र त्यसले कृषि जमिनलाई परेको प्रभाव पिउने पानीको गुणस्तरको लागि फिल्ड किटको प्रयोग, पि.यच निर्धारण, कण र पानीमा रहेको फोहर
वायु र ध्वनी प्रदुषण	वरिपरिको हावाको स्वच्छता, ध्वनिको तिब्रता
जंगल विनास	क्षतिपूर्ति स्वरूप वृक्षारोपण गरिएका रुखहरूको संख्या र स्थिति र प्रस्ताव छेउछाउका वन/जंगलको अवस्थिति
वन्यजन्तुमा परेको प्रभाव	प्रस्ताव मार्गमा पर्ने वन क्षेत्रमा हुने अवैध शिकार र गतिविधिहरूको संख्या
प्रस्ताव क्षेत्रको सामाजिक र आर्थिक विकास	रोजगारी सिर्जना अवसरहरूको संख्या कामदारहरूले प्राविधिक सीपको बृद्धि गर्न प्रशिक्षण प्राप्त गरेको संख्या यात्रा गर्दा लाग्ने समय र खर्च को बचत नयाँ पसल, उद्योग को संख्या र प्रकार प्रभाव क्षेत्रको आधारभूत सेवा र उपयोगिताहरूको स्थितिमा परिवर्तन जस्तै शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य सेवामा पहुँच, पानी आपूर्ति, उर्जा स्थिति, जनताको जीवनयापनमा परिवर्तन प्रभावित पूर्वाधारको अवस्था कामदारलाई प्रदान गरिएका स्वास्थ्य सेवा र सुरक्षाका उपायहरू सामाजिक सेवा सुविधा प्राप्त गर्ने व्यक्तिको संख्यामा बृद्धि (स्कूल, स्वास्थ्य चौकी), जमिनको मूल्य बृद्धि वस्ती क्षेत्रको अवस्था (सरसफाईको अवस्था)

क्र. स	अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय तालिका	अनुगमन गर्ने निकाय
प्रभाव अनुगमन						
१	जमिन प्रयोगमा परिवर्तन	प्रस्ताव पूरा भएपछि जग्गा प्रयोगको ढाँचा	साइट अवलोकन र स्थानीय मानिसहरु संगको अन्तरक्रिया	प्रस्ताव प्रभावित वार्ड र नगरपालिका	संकलको चरण वार्षिक रुपमा	नगरपालिका / परामर्शदाता
२	निर्माण सामग्री भण्डारण	भण्डारण गरिएको क्षेत्रको स्थिति	साइट अवलोकन र तस्विर	भण्डारण क्षेत्र	मासिक रुपमा	नगरपालिका
३	सामग्री उत्खनन् क्षेत्र	उत्खनन् गरिएको क्षेत्रको अवस्था	साइट अवलोकन र स्थानीय मानिसहरु संगको अन्तरक्रिया	उत्खनन् गरिएको क्षेत्र	मासिक रुपमा	नगरपालिका
५	वायु र ध्वनी प्रदूषण	वरिपरिको हावाको गुणस्तर, ध्वनिको तिब्रता	उपकरणको प्रयोग गरि ध्वनि र धुलो प्रदूषणको परीक्षण	निर्माण क्षेत्र र संवेदनशिल ठाउँ	संकलन चरणमा वार्षिक रुपमा	नगरपालिका
६	इन्धन, तेल, एसिड र अन्य रसायनको भण्डारण	इन्धन भण्डारण गरिएको ठाउँमा चुहावट	दृश्य निरीक्षण, स्थानीय मानिसहरु संगको अन्तरक्रिया	निर्माण क्षेत्र र वरपरका क्षेत्र	मासिक रुपमा	नगरपालिका
७	जंगल संरक्षण	प्रस्तावको छेउछाउका	निरीक्षण, स्थानीय	प्रस्ताव क्षेत्र वरपर	वार्षिक रुपमा	नगरपालिका ,

		बोट बिरुवाको अवस्थिति	मानिसहरु संगको अन्तरक्रिया			सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह,
८	वन्यजन्तुमा परेको प्रभाव	प्रस्ताव क्षेत्र पर्ने वन क्षेत्रमा हुने अवैध शिकार र गतिविधिहरु	स्थानीय मानिसहरु संगको अन्तरक्रिया/जि ल्ला वन कार्यालय	प्रस्ताव क्षेत्र पर्ने वन क्षेत्र	संकलन चरणमा वार्षिक रुपमा	संचालक, जिल्ला वन कार्यालय, स्थानीय जनता
१२	स्वास्थ्य र सरसफाइका मुद्दा	प्रस्ताव संकलन पछि विभिन्न रोग आवृत्ति र घटना	घटनाको टिपोट, अन्तरक्रिया र स्वास्थ्य चौकी रहेको विवरण	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन को चरणमा/ वार्षिक रुपमा	न.पा., जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय
१३	धार्मिक, साँस्कृतिक र पुरातात्विक क्षेत्र	धार्मिक, साँस्कृतिक र पुरातात्विक क्षेत्र को संख्या र अवस्था	विवरण, अवलोकन, स्थानीय मानिसहरु संगको अन्तरक्रिया	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन को चरणमा/ वार्षिक रुपमा	न.पा.को प्रस्ताव शाखा
१४	रोजगारी तथा आर्थिक विकास	रोजगार प्राप्त व्यक्तिको संख्या, व्यापार व्यवसाय को संख्या	विवरण, अवलोकन, स्थानीय मानिसहरु संगको अन्तरक्रिया	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन को चरणमा/ वार्षिक रुपमा	न.पा.
नियमपालन अनुगमन						
१	अध्याय ८	• संकलन	दृश्य अवलोकन,	प्रस्ताव	संकलन	न.पा.

	मा सूचीबद्ध सकारात्मक प्रभावको बढोत्तरीका क्रियाकलाप र नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरण का क्रियाकलाप को अनुगमन	कार्यमा संलग्न स्थानीय मानिसहरुको संख्या • सुरक्षा उपकरण हरुको प्रयोग	निरीक्षण, सरोकारवाला संग प्रश्नावली सर्वेक्षण	क्षेत्र	चरण	
२	अध्याय ४ मा छलफल गरे अनुसार कानूनी प्रावधानहरुको पालना	• प्रचलित कानून अनुसार प्रस्ताव का गतिविधि	दृश्य अवलोकन, निरीक्षण, सरोकारवाला संग प्रश्नावली सर्वेक्षण	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरण	न.पा.
३	वातावरणीय संरक्षणसंग सम्बन्धित निकायहरुको निर्देशनहरुको पालना	आदेश अनुसारका गतिविधि	दृश्य अवलोकन, निरीक्षण, सरोकारवाला संग प्रश्नावली सर्वेक्षण	प्रस्ताव क्षेत्र	संकलन चरण	न.पा.

द.३ वातावरणीय अनुगमनका लागि लाग्ने खर्च

प्रस्तावित प्रस्ताव स्तरोन्नतिको समयमा र संकलनको चरणको वातावरणीय अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी मन्त्रालय र पूर्वाधार विकास कार्यालयको काँधमा रहेको छ । प्रस्तावित प्रस्तावको वातावरणीय अनुगमनको क्रममा हुने खर्चको अनुमानित बजेट तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका 13: वातावरणीय अनुगमनका लागि लाग्ने खर्च

क्र.सं.	विवरण	संख्या	दर (ने.रु.)	लागत (ने.रु.)
१.	वातावरण विद्	२	६५०००	१३०,०००
२.	आर्थिक-सामाजिक बिज्ञ	१	५०,०००	५०,०००
३.	जीव विज्ञ	१	५०,०००	५०,०००
४.	ल्याब उपकरण तथा जल, वायू, ध्वनी आदि परिक्षण कार्य	एक मुष्ठ		२,००,०००
५.	स्टेसनरी	एक मुष्ठ		१०,०००
६.	यातायात	एक मुष्ठ		२५,०००
७.	भत्ता	एक मुष्ठ		५०,०००
	जम्मा लागत			५१५,०००

यस प्रस्तावको वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गर्नको लागि लाग्ने अनुमानित बजेट तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका 14: वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गर्नको लागि लाग्ने अनुमानित बजेट

विवरण	लागत (ने.रु.)
सकारात्मक प्रभावको बढोत्तरीका गर्न लाग्ने खर्च	३,००,०००
नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरणका गर्नलाग्ने खर्च	६,५०,०००
वातावरणीय अनुगमनका लागि लाग्ने खर्च	५,१५,०००
जम्मा	१४,६५,०००

निष्कर्ष

प्रस्तावित मादी नगरपालिका, संखुवासभा प्रस्ताव को प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) अध्ययनले प्रस्तावित प्रस्ताव स्तरोन्नति गर्ने कार्यहरूको सम्भावित वातावरणीय प्रभावहरूको मूल्यांकन गरेको छ। यस प्रस्तावले स्थानीय समुदायलाई प्रत्यक्ष रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्नेछ, जसले उनीहरूको आम्दानी वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउँछ। रोजगार र अन्य क्षमता निर्माण र जागरूकता प्रशिक्षण को माध्यमबाट पिछडिएका समूह (गरीब र महिला) को जीवन यापन गर्न महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ।

प्रस्तावित प्रस्तावले भौतिक वातावरणमा कुनै उल्लेख्य नकारात्मक प्रभाव पाउँदैन। सतह पानी र प्राकृतिक ड्रेनेजमा हल्का प्रभावहरू पर्न सक्छन्। जैविक वातावरणमा पर्ने प्रभाव पनि न्यून रहेकोछ किनकि यस प्रस्तावले जंगल तथा, जोखिमपूर्ण जंगली जनावरहरूलाई खतरा, बाधा वा हस्तक्षेप गर्दैन

प्रतिकूल वातावरणीय प्रभावहरूलाई न्यून गर्नका लागि, प्रस्तावले न्यूनीकरणका उपायहरू लागू गर्नेछ जसमा ड्रेनेज आउटलेट व्यवस्थापन, उत्सर्जित सामग्रीलाई सुरक्षित ढंगले विसर्जन, भौतिक संरचनाको पुनर्स्थापना, प्रस्ताव सुरक्षा संकेत, आदि मुख्य हुन् । यी वातावरणीय संरक्षण उपायहरूको कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्न वातावरणीय व्यवस्थापन योजना (EMP) तयार गरिएको छ जसमा फाइदाजनक प्रभाव बढाउने र नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू कार्यान्वयनको योजना साथै वातावरणीय अनुगमन योजना समावेश छ र योजना कार्यान्वयनको लागि अनुमानित लागतको बारेमा विवरण समावेश छ ।

यसरि यस प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरू भन्दा सकारात्मक प्रभावहरू दीर्घकालीन महत्वका रहेका छन् । यस कारण यस प्रतिवेदनमा प्रस्ताव गरिएको वातावरण व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गरि प्रस्ताव संकलन गर्न सकिने देखिन्छ ।

सन्दर्भ सामाग्री :

- नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि २०७७, मादी नगरपालिका, संखुवासभा
- भू-तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९ तथा नियमावली, २०४२
- राष्ट्रिय जैविक विविधता सम्बन्धि रणनीति, ०५९
- राष्ट्रिय वन नीति, २०७१
- राष्ट्रिय वातावरण नीति, २०७६
- राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०
- राष्ट्रिय सिमसार नीति, २०५९
- वन ऐन, २०७५ र वन नियमावली, २०५१
- वन क्षेत्रका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको कार्यसूची तथा प्रतिवेदन दिग्दर्शन, २०६१
- वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७
- स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४
- प्रदेश सरकार, २०७७, वातावरण संरक्षण ऐन, प्रदेश नं. - १
- राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन निर्देशिका २०५०
- राष्ट्रिय योजना आयोग, पन्ध्रौँ योजना २०६७/७७-२०८०/८१
- नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७६, मादी नगरपालिका, संखुवासभा प्रदेश नं. १, २०७६
- असोज
- CBS (2011) National Population and Housing Census 2011. Central Bureau of Statistics, Thapathali, Kathmandu, Nepal.
- Central Bureau of Statistics, (2016). *National Climate Change Impact: A statistical Report 2016*, Kathmandu: Central Bureau of Statistics, Thapathali.
- CITES (1973), Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES), (1973 amended 1979), [Available from: <https://www.cites.org/eng/disc/text.php>, Received date: May 1, 2018).
- GoN 1993 National Environmental Impact Assessment Guidelines, 1993 (2049 B.S.) GoN
- Upreti B K 2003 Safeguarding the Resources Environmental Impact Assessment Process and Practice

अनुसूचीहरू

अनुसूची १: प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि स्वीकृत कार्यसूची

मादी नगरपालिका

फोन नं : ०२९-४२४००२

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

मादी, संखुवासभा

१ नं प्रदेश, नेपाल

पत्र संख्या : ०७७/०७८

चलानी संख्या : २३९

मिति : २०७७/१०/०९

श्री इन्भार्डरोमेन्टल एण्ड डेभलपमेन्ट रिसर्च सेन्टर प्रा.लि.,
काठमाण्डौ।

बिषय: IEE को कार्यसूची (ToR) स्वीकृत भएको सम्बन्धमा।

प्रस्तुत विषयमा, यस नगरपालिका भित्र पर्ने माया, पिलुवा र याबरा खोलाहरुबाट दिर्घकालिन उपभोगका लागि नदिजन्य पदार्थहरु (ढुंगा, गिट्टी र बालुवा) संकलन गर्नका लागि वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ तथा नियमावली, २०७७ बमोजिम प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्ने भएकोले उक्त IEE तयारीको लागि तयार भएको कार्यसूची (ToR), यस नगर कार्यपालिकाको कार्यालयबाट स्वीकृत भएको व्यहोरा जानकारीको लागि अनुरोध छ।

संलग्न स्वीकृत ToR बमोजिम प्रतिवेदन तयारीको लागि आवश्यक कार्य अगाडि बढाउन अनुरोध गरिन्छ।

(गोरखनाथ मिश्र)

प्रमुख कार्यकारी अधिकृत

संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिकाको पिलुवा खोला, माया खोला, याबुरा खोला क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रूपले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदि (नदीजन्य पदार्थ) उत्खनन तथा संकलन कार्य।

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) को कार्यसूची (ToR)

पेश गरिएको निकाय:

मादी नगरपालिका
वातावरण एकाई

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, मादी, संखुवासभा, प्रदेश नं. -१, नेपाल

गोरखनाथ भिष्य
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

प्रस्तावक:

मादी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, मादी,
संखुवासभा, प्रदेश नं. -१,

२०७७

गोरखनाथ मिश्र
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

विषय सूची

१. प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको नाम र ठेगाना:	१
२. प्रस्तावको सामान्य परिचय	२
२.१ आयोजना तथा कार्यक्रम विवरण:	२
३. प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाउनुपर्ने विधि	६
४. प्रतिवेदन तयार गर्दा विचार गर्नु पर्ने नीति ऐन, नियम, निर्देशिका तथा अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौता:	१०
५. प्रतिवेदन तयार गर्दा लाग्ने:	११
५.१ समय	११
५.२ अनुमानित बजेट :	१२
५.३ आवश्यक तथ्याङ्क तथा सूचना :	१२
६. प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने खास सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभाव	१३
६.१ जैविक तथा पारिस्थितिकीय	१३
६.२ भौतिक	१३
६.३ सामाजिक आर्थिक	१३
६.४ रासायनिक	१४
७. प्रस्ताव कार्यान्वयनका विकल्प :	१४
७.१ डिजाइन	१४
७.२ आयोजना स्थल	१४
७.३ प्रविधि र सञ्चालन विधि, समय तालिका, प्रयोग हुने कच्चा पदार्थ	१४
७.४ अन्य कुरा	१४
८. प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्ने प्रभावको रोकथामका विषय :	१४
९. प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा जलवायु परिवर्तन र विपद जोखिममा पर्ने असर सम्बन्धी विषय	१५
१०. प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा अनुगमन गर्नुपर्ने विषय	१६
११. अन्य आवश्यक विषय	१६

१. प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको नाम र ठेगाना:

१.१ योजना र प्रस्तावको नाम

संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिकाको पिलुवा खोला, माया खोला वडा नं ६ तथा याबुरा खोला वडा नं ९ क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रूपले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदि (नदीजन्य पदार्थ) वाट ढुङ्गा, गिट्टी बालुवा एवं रोडा उत्खनन तथा संकलन गर्ने । वन तथा वन क्षेत्र बाहिरका नदिबाट नदीजन्य पदार्थ संकलन गर्ने प्रस्तावको प्रस्तावक मादी नगरपालिकाको कार्यालय संखुवासभा हो। साथै अन्य सरोकारवाला निकायहरूले उक्त प्रस्तावको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्न सहयोग गर्नेछन्।

१.२ प्रस्तावकको पुरा नाम र ठेगाना:

नाम: मादी नगरपालिकाको कार्यालय, मादी

ठेगाना: संखुवासभा जिल्ला, प्रदेश नं. -१

फोन नं. ०२९-४२४००३, email: madimunicipality@gmail.com

१.३ प्रस्ताव स्वीकृत गर्ने निकाय

मादी नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय,

मादी, संखुवासभा, प्रदेश नं. -१, नेपाल

१.३ IEE प्रतिवेदन तयार गर्ने संस्था

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको कार्यसूचि तथा प्रतिवेदन तयार गर्न प्रस्तावकले यस प्रा. लि. लाई जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ। परामर्शदाताको नाम र ठेगाना निम्न अनुसार छ:

ईन्भारोमेन्टल एण्ड डेभलपमेन्ट रिसर्च सेन्टर प्रा.ली.

काठमाण्डौ.म.न.पा.—२९ अनामनगर, काठमाण्डौ, नेपाल।

फोन नं—९८५१२२२९७०, ९८४००७७४५४

email: edrc2071@gmail.com

गोरखनाथ मिश्र
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

२. प्रस्तावको सामान्य परिचय

२.१ आयोजना तथा कार्यक्रम विवरण:

२.१.१ पृष्ठभूमी

मादी नगरपालिका नेपालको प्रदेश नं. १ अन्तर्गत पर्ने संखुवासभामा अवस्थित एक नगरपालिका हो। स्थानीय विकास मन्त्रालयले थप ६१ वटा नयाँ नगरपालिका थप्दा संखुवासभामा मादी मुलखर्क, मादी रामबेनी र मावादिन गाउँ विकास समितिहरूलाई समेटेर मादी नगरपालिका घोषणा गरिएको हो। मादी नगरपालिकाको केन्द्र भने ओखरबोटे बजार रहको छ। यस नगरपालिकाको क्षेत्रफल जम्मा ११०.१ किमी वर्ग कि.मी. तथा जनसङ्ख्या (राष्ट्रिय जनगणना २०६८) जम्मा - १४,४७० साथै - जनघनत्व - १३१.४/ वर्ग कि मी रहेको छ।

मादी नगरपालिकामा हुने विकास निर्माणका कार्यहरूलाई आवश्यक पर्ने निर्माण सामग्रीहरू जस्तै ढुंगा, बालुवा र गिट्टीको राम्रो स्रोत नगरपालिकाको सिमाना भित्र भएर बग्ने नदी/खोलाहरूको वगर क्षेत्रहरू हुन्। नगरपालिका भएर बग्ने विभिन्न खोलाहरूको विभिन्न स्थानहरूमा व्यक्तिगत रूपमा ढुंगा, बालुवा र ग्राबेल संकलन तथा बिक्री वितरण हुँदै आएको छ। यसले गर्दा नदीजन्य पदार्थको दोहन हुने तथा स्थानीय वातावरणमा समेत नकारात्मक असर पर्न जान्छ तसर्थ त्यसलाई संस्थागत गराई वातावरण मैत्री रूपमा संकलनको व्यवस्था गराउनु नगरपालिका कार्यालयको जिम्मेवारी रहन्छ। नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण ऐन-२०७६ को दफा ३ मा प्रचलित ऐन नियम अनुसार प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार पारी स्वीकृति लिएर मात्र ढुंगा बालुवा र ग्राबेल संकलन गर्न पाइने व्यवस्था भए अनुसार नगरपालिका भित्रका प्रस्तावित खोलामा ढुंगा, गिट्टी र बालुवा संकलन गर्दा यहाँ के कस्तो वातावरणीय असर हुन्छ र यसलाई कसरी न्यूनीकरण तथा रोकथामका उपाय अवलम्बन गरी वातावरण मैत्री हिसाबले संकलन गर्न सकिन्छ, सो को लेखाजोखा गरि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्न यो कार्यसुचि तयार गरिएको हो।

२.१.२ प्रस्तावको प्रमुख विशेषता:

तालीका १: प्रस्तावको प्रमुख विशेषता

१.	प्रस्तावको नाम:	पिलुवा खोला, माया खोला, याबुरा खोला क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रूपले ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा आदि (नदीजन्य पदार्थ) उत्खनन तथा संकलन कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण।
२.	प्रदेश	प्रदेश नं. -१

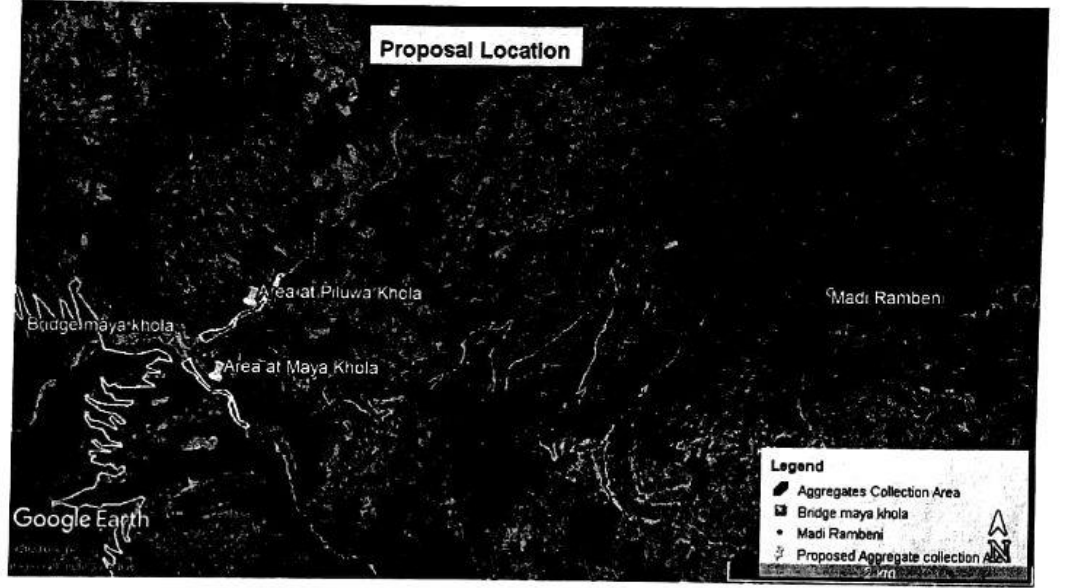
	जिल्ला	संखुवासभा
	नगरपालिका	मादी नगरपालिका
३.	भौगोलिक स्थिति/भौगोलिक	बनोट/हावापानी प्रकृति एवं विवरणः
	प्रस्तावको अवस्थिति	हिमाली
	प्रभावित क्षेत्रको भु उपयोग	खोला, खेती योग्य जमिन तथा आवास क्षेत्र आदि
	माटो	सुख्खा खैरो कालो माटो आदि
	हावापानी	उष्ण
४.	संकलन/उत्खनन कार्य, स्थल र प्रकृयाः	
	नदीबाट ढुङ्गा, गिट्टी र वालुवा संकलन/उत्खनन गर्ने स्थलको संख्या	मादी नगरपालिका वडा नं. ६ र ९ अन्तर्गत पिलुवा खोला, माया खोला, याबुरा खोला क्षेत्रका उत्खनन स्थलहरु
	संकलन/उत्खनन विधि	हाते औजारको बाहेकका अन्य औजार आवश्यकता भए मात्र प्रयोग गर्ने गरेर मजदुरहरुबाट उत्खनन गरिने ।
	संकलन/उत्खनन कार्यमा प्रयोग हुने सामग्री	टिपर, ट्रक तथा ट्राक्टरको प्रयोग गरिने छ ।
	दैनिक/वार्षिक संकलन/उत्खननको परिमाण	दैनिक २५० घ.मि. भन्दा बढि नहुने गरी उत्खनन गर्ने
	संकलन /उत्खनन गरिने अवधि	वर्षमा ९ महिना असोज देखि जेठ (करिब २७० दिन) सूर्योदय देखि सूर्यास्त सम्म जम्मा १२ घण्टा
	संकलन/उत्खनन गरिने वस्तुहरु	ढुङ्गा, गिट्टी, र वालुवा आदि
	प्रस्ताव अन्तर्गतका कार्यहरुः	संकलन, उत्खनन तथा ढुवानी
	प्रभावित नगरपालिका, वस्ती, आदि	मादी नगरपालिका वडा नं. ६ र ९ मा प्रस्तावित खोलाका बहाव क्षेत्रको करिब १ कि.मि. बगर क्षेत्र
५.	IEE प्रतिवेदनको वैधानिकताः	IEE प्रतिवेदन स्वीकृत भएको मितिले २ वर्षसम्म

२.१.३ प्रस्तावको क्षेत्रको अवस्थिति

प्रस्ताव क्षेत्र मादी नगरपालिका वडा नं. ६ र ९ मा पर्ने वगर क्षेत्रहरू हुन्। प्रस्ताव क्षेत्रको आक्षंश, देशान्तर, संकलन/उत्खनन् स्थल, उक्त स्थलमा जाने नजिकको पहुचमार्ग उल्लेख गरिने छ साथ संकलन/उत्खनन क्षेत्रलाई नक्शामा देखाईने छ। साथै, सो क्षेत्रलाई Location Map, Topo Map, Geological Map र Google Map मा देखाईनेछ।

प्रस्तावित क्षेत्रको गुगल नक्सा तल दिईएको छ।

प्रस्तावित उत्खनन संकलन क्षेत्र भएको गुगल नक्सा

२.१.३. प्रस्तावित क्षेत्रमा यातायातको पहुचमार्ग

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, संकलन/उत्खनन क्षेत्रमा पुरनका लागि पहुचमार्गको सुविधा छ। यस बाटोमा राम्रोसंग टिप्पर, ट्र्याक्टर र ढुवानीका साधनहरू चलन सक्दछन्।

२.२. आयोजना तथा कार्यक्रमको आवश्यकता र सान्दर्भिकता:

२.२.१ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) को आवश्यकता:

वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ र नियमावली २०७७, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, तथा यस नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि २०७७ को अधीनमा रही नदीजन्य पदार्थ उत्खनन तथा संकलन कार्यलाई व्यवस्थित गर्नलाई प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) तयार गर्न प्रस्ताव गरिएको हो।

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गरी सो को आधारमा तोकिएका स्थानहरूबाट ढुंगा, गिट्टी र बालुवा संकलन गर्दा स्थानीय वातावरणमा के कस्तो सकारात्मक वा नकारात्मक प्रभाव पर्छ भनी यकीन गर्नु नितान्त आवश्यक हुन्छ। यस कार्यले स्थानीय जैविक, भौतिक, रासायनिक तथा सामाजिक-सांस्कृतिक वातावरणमा प्रतिकूल असर पर्न नदिन वा पर्न सक्ने असरलाई न्यूनीकरण तथा रोकथामका उपाय अवलम्बन गरी तथा सकारात्मक प्रभावलाई बढोत्तरी हुने गरी वातावरण मैत्री हिसाबले संकलन गर्न/गराउनु, यस न. पा. का विभिन्न खोलाहरूबाट ढुंगा, गिट्टी र बालुवा संकलनका गर्न प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तयार गरिने छ ।

२.२.२ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको कार्यसुचि को उद्देश्यहरू:

प्रस्तावित कार्यसुचि प्रचलित वातावरण ऐन र नियमावली, स्थानीय स्थानिय सरकार सन्चालन ऐन, नियम तथा मन्त्रालयका निर्देशनहरूको अधीनमा रही निम्नानुसार उद्देश्यहरू समावेश गरिएका छन्;

- ❖ मुख्य सवालहरूलाई कार्यसुचिमा परिदृश्य गराउनु ।
- ❖ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि मार्गदर्शन दिनु ।
- ❖ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणमा सम्पादन गरिने कार्यहरूको व्यवस्थित सुचि तथा क्रियाकलाप स्पष्ट बनाउनु ।
- ❖ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको प्रतिवेदन तयार गर्न स्पष्ट मार्गनिर्देश गर्नु ।

२.२.३ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको उद्देश्यहरू:

नगरपालिका भित्रका प्रस्तावित नदि तथा खोलानालाबाट ढुंगा, बालुवा, ग्राभेल संकलनबाट स्थानीय जैविक, भौतिक, रासायनिक तथा सामाजिक-सांस्कृतिक वातावरणमा पर्ने असरहरूबारे लेखाजोखा गरि दीगोरूपमा नगर क्षेत्रभित्रका खोलाहरूबाट ढुंगा, गिट्टी र बालुवा संकलनमा टेवा पुऱ्याउनु IEE को प्रमुख उद्देश्य रहेको छ । अन्य बिशिष्ट उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् ।

- विद्यमान तथा सम्भावित संकलन तथा उत्खनन् क्षेत्रको अभिलेखीकरण गर्ने ।
- प्रस्तावित संकलन तथा उत्खनन् कार्यले गर्दा भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्ने मुख्य असरहरूको पहिचान गर्ने ।
- वातावरणमा पर्ने नकारात्मक प्रभावको रोकथाम तथा न्यूनीकरणका उपायहरू र सकारात्मक प्रभाव बढोत्तरीका उपायहरूबारे सुझाव दिनुका साथै वातावरणीय व्यवस्थापन योजना तयार पार्ने ।
- वातावरणमैत्री तथा दीर्घकालीन रूपले संकलन उत्खनन् हुन सक्ने नदीजन्य पदार्थको परिमाण तय गर्ने ।

गणेशनाथ मिश्र
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

- प्रस्तावित प्रस्तावनाको लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गरे पुग्छ या पुग्दैन भन्ने कुराको यकिन गर्ने ।

३. प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाउनुपर्ने विधि

३.१ प्रस्तावको क्षेत्र निर्धारण:

प्रस्ताव क्षेत्र मादी नगरपालिकाको सिमा क्षेत्र भित्र भएर बग्ने वडा नं. ६ का माया खोला तथा पिलुवा खोलाका बगर र ९ मा याबुरा खोलाको बगर क्षेत्रहरु हुन् । सङ्कलन/उत्खनन गर्ने क्षेत्र निर्धारण गरी आक्षंश र देशान्तर दिनुका साथै उपयुक्त टोपो नक्शामा तथा गुगल नक्शामा संकेत गरी देखाइनेछ ।

उच्च प्रभाव क्षेत्र:

यो क्षेत्रमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवा संकलन तथा उत्खनन गरिने स्थल पर्दछ । संकलन तथा उत्खनन गरिने स्थलबाट १०० मी. सम्म पर्ने वरपरका वस्ती, खेतीयोग्य जमिन, स्कुल आदि क्षेत्र तथा सडकलाई उच्च प्रभाव क्षेत्रमा राखिइएको छ ।

न्यून प्रभाव क्षेत्र

संकलन तथा उत्खनन स्थलबाट १०० मी. देखि २०० मी. सम्म पर्ने वरपरका वस्ती, सिचाइ, खेतीयोग्य जमिन, स्कुल आदि न्यून प्रभाव क्षेत्रलाई राखिएको छ ।

३.२. प्रारम्भिक अध्ययन:

यस प्रकारको अध्ययनमा उपलब्ध सन्दर्भ सामग्रीहरुको अध्ययन, नक्शाहरुको अध्ययन तथा प्रश्नावलीहरुको तयारी र चेकलिष्टहरुको तयारी तथा तिनको परीक्षणपछि अन्तिम रूप दिने कार्य गरिने छ । कार्यालयमार्फत फिल्डबाट प्राप्त सुचनाहरुको विप्लेषण तथा समायोजन गरिने छ । प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्र त्यहाँ वरपरको भौतिक वातावरण सम्बन्धि जानकारी हासिल गर्न टोपोग्राफीक नक्शा, भू-उपयोगिता सम्बन्धि नक्शा, भूमि प्रणाली नक्शा, नगरपालिकाको नक्शाको अध्ययन गरिनेछ ।

प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा सम्बन्धित उद्देश्य प्राप्तिका लागि अध्ययन टोलीले उपलब्ध भएसम्मका सन्दर्भ सामग्रीहरु, सम्बन्धित ऐन संग्रह अध्ययन गर्ने छ । यस क्रममा खासगरी वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ र वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, यस नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि २०७७, वन ऐन २०७६, वन नियमावली २०७७, जैविक विविधता सम्बन्धी रणनीति २०५९, राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका २०५० वन क्षेत्रको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका २०५२, सामुदायिक वनको दिग्दर्शन, वन क्षेत्रको लागि प्रारम्भिक वातावरण परीक्षण कार्यसूची र

प्रतिवेदनको दिग्दर्शन, भु संरक्षण ऐन, जिल्ला तथा नगरपालिकाको वार्षिक वन पैदावार सदुपयोग योजना र पंचवर्षीय योजनाहरू प्रमुख रूपमा रहने छन् । साथै यस प्रस्तावसँग सम्बन्धित हुनसक्ने अन्य लेख रचना र सामग्रीहरू भएमा तिनको समेत पुनरावलोकन गरिनेछ ।

३.३. फिल्ड सर्भेक्षण एवं प्रस्ताव क्षेत्र निरीक्षण

श्रोत सर्भेक्षण र उत्खनन शैलीको अध्ययन

श्रोत सर्भेक्षण कार्य यस प्रस्तावको कार्यान्वयन क्षेत्रमा लागि प्रत्यक्ष भेटघाट गरी छलफल गर्नुका साथै श्रोतसंग सम्बन्धित प्रकाशित वा अप्रकाशित सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन समेत गरिनेछ । श्रोत सर्भेक्षण देहायको विधि प्रयोग गरी गरिनेछ ।

१. प्रस्तावित प्रस्ताव कार्यान्वयन क्षेत्रको टोपो नक्सा उतार गरिनेछ र उक्त नक्सामा श्रोतको संकलन गर्न सकिने क्षेत्रहरू उल्लेख गरिनेछ ।

२. प्रत्येक खोलाको उत्खनन/संकलन गर्ने क्षेत्रको क्षेत्रफल निकाल्नको लागि लम्बाइ र औषत चौडाइ निकालीने छ र श्रमिकहरूको जानकारीबाट र प्रत्येक ठाँउ बिस्तृत रूपमा लम्बाइ, चौडाइ र उचाइको आकलन गरी उत्खनन गर्न मिल्ने र नमिल्ने ठाँउ अध्ययन गरिनेछ । यसरी गर्दा श्रमिकहरूले उत्खनन को लागि खनी नपुरेका खाल्डाहरू भए अथवा section खनी तिनको Sectional profile को अध्ययन गरी composition र संचितिवारे विस्तृत जानकारी लिइनेछ । तलको सूत्रको प्रयोग गरी जम्मा भएको पदार्थ र उत्खनन गर्न मिल्ने पदार्थको मात्रा तय गरिनेछ ।

$$Q = L \times W \times D$$

जहाँ,

Q: पदार्थको संचित मात्रा

L: उत्खनन क्षेत्रको लम्बाई

W: उत्खनन क्षेत्रको चौडाई

D: उत्खनन क्षेत्रको गहिराई

उत्खनन क्षेत्रको उचाइको अनुमान गर्न विभिन्न ठाउँका वगरमा जम्मा भएका पदार्थको मात्राको पनि अनुमान गरिनेछ भने त्यसैगरी जि.पि.एस. द्वारा सर्भे गरी विभिन्न क्षेत्रको अध्ययन गरी सो अनुसार गुगल नक्सामा चित्र कोरिनेछ जसमा जम्मा उत्खनन गर्न सकिने क्षेत्र, परिणाम र जम्मा रहेको पदार्थको अनुमान गरिनेछ ।

गोरेखनाथ मिश्र
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

अध्ययन टोलीले प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रमा स्थलगत भ्रमण गरी तहाँको भौतिक, जैविक, सामाजिक-सांस्कृतिक तथा आर्थिक वातावरण सम्बन्धी आवश्यक सूचनाहरू हासिल गर्ने छ । प्रतिवेदन तयार गर्न आवश्यक पर्ने पहिलो र दोस्रो क्रमका सूचनाहरू स्थलगत सर्वेक्षण र GPS बाट सर्भे तथा नक्सांकन गरी सन्दर्भ सामग्रीहरूको पुनरावलोकनबाट प्राप्त गरिने छ । प्रतिवेदन तयार पार्न आवश्यक पर्ने प्रारम्भिक भौतिक तथा जैविक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्कहरू वन क्षेत्रको स्थलगत भ्रमण, सर्वेक्षणबाट र सामाजिक, आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणीय तथ्याङ्कहरू घरधुरी सर्वेक्षण, सहभागीतामूलक लेखाजोखा वा सहभागितामूलक नक्शाहरूबाट संकलन गरिने छ । प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने स्थानहरूको सामाजिक, आर्थिक तथा अन्य सूचनाहरू नगरपालिकाबाट प्रकाशित हुने वा भएका विभिन्न निकायका मुखपत्रहरूबाट प्राप्त गरिने छ र सो सूचनाहरूको सत्य तथ्य मिलान गर्न स्थानीय स्तरमा छड्के जाँच गर्न नियमानुसार आवश्यक पर्ने बुँदाहरू समेट्ने गरी प्रश्नावली तथा चेकलिस्ट तयार पारिने छ । खोलाहरू र त्यहाँका वनस्पति, वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गी लगायतका जीवजन्तुहरूको समेत जानकारी हासिल गर्न आवश्यक चेकलिस्ट तयार पारिने छ ।

३.४. सार्वजनिक सूचना, परामर्श एवं सिफारिस पत्रहरू

नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि २०७७ को अधीनमा रही यसले सुझाएको प्रक्रिया अनुसरण गरी वातावरणीय अध्ययन गरिने छ । जसअनुसार सर्वप्रथम प्रारम्भिक वातावरण परीक्षण प्रतिवेदन तयारीको लागि तयार कार्यसूची स्वीकृत भए पश्चात् प्रस्ताव कार्यान्वयन हुँदा स्थानीय वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावका बारेमा लिखित राय सुझाव लिन प्रस्ताव कार्यान्वयन स्थलमा सार्वजनिक सुनुवाई संचालन गरिनेछ । तत् पश्चात प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन को मशरूदा तयार गरिने छ । मशरूदा प्रतिवेदन तयार भए पछि प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने वडा कार्यालय, विद्यालय, सार्वजनिक स्थानहरूमा ७ दिने सूचना मार्फत अनुरोध गरिने छ र सोही व्यहोराको ७ दिने सार्वजनिक सूचना कुनै एक स्थानीय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित गरी प्रस्ताव कार्यान्वयन हुँदा स्थानीय वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावका बारेमा लिखित राय सुझाव दिन अनुरोध गरिने छ । प्रकाशित सूचनाका प्रतिलिपिहरू विभिन्न संघसंस्थाहरूका सूचनापाटीमा टाँस गरी मुचूल्का संकलन गरिनेछ । उक्त सूचना समेतको आधारमा प्राप्त राय सुझाव तथा प्रस्तावित स्थानको स्थलगत भ्रमण गरी जैविक, भौतिक तथा आर्थिक सामाजिक पक्षहरूको अध्ययन गरिने छ । यसरी अध्ययन गरी प्राप्त जानकारी र सरोकारवालाहरू समेतको राय सुझाव तथा सिफारिसको आधारमा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गरिने छ र स्विकृतिको लागि पेश गरिनेछ ।

३.५ तथ्याङ्क समीक्षा एवं वातावरणीय प्रभावको अनुगमन

स्थलगत भ्रमणबाट प्राप्त सूचनाहरूको अध्ययन तथा सन्दर्भ ग्रन्थ तथा सामग्रीहरूको पुनरावलोकनबाट प्राप्त जानकारीहरूलाई प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा हुने वा हुन सक्ने संभाव्य प्रतिकूल र अनुकूल

प्रभावको पहिचान गरी तिनलाई भौतिक, जैविक, सामाजिक-सांस्कृतिक-आर्थिक गरी तीन शीर्षकमा छुट्याएर वर्गीकरण गरिने छ ।

प्रस्तावित क्षेत्रको विशेष अध्ययन गर्दा गरिएको विश्लेषणबाट आएका प्रथम र दोस्रो क्रममा भएका तथ्याङ्क तथा जानकारीलाई संक्षिप्तिकरण गरी आवश्यकता अनुसार तालिकामा राख्ने तथा प्रतिवेदनको उपयुक्त भागमा समावेश गरी त्यसको संख्या समेत गणना गरिनेछ ।

यस प्रस्ताव कार्यान्वयन क्षेत्रको सन्दर्भ सामाग्री तथा फिल्डको अनुगमन पुनरावलोकन बाट प्राप्त जानकारीलाई प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा हुने सम्भाव्य अनुकूल र प्रतिकूल असरहरूको पहिचान गरी त्यसको जैविक, भौतिक, सामाजिक आर्थिक गरी ३ शीर्षक अन्तर्गत छुट्याईनेछ । पहिचान भएका सम्भाव्य अनुकूल र प्रतिकूल असरहरूको स्थानीय वातावरणमा भविष्यमा हुन सक्ने परिवर्तनहरूको अनुमान गरिनेछ । वातावरणीय पद्धतीको विश्लेषण गर्न मेट्रिक्स प्रणाली अपनाईनेछ । प्रस्ताव सँग सम्बन्धित नीति, कानून, नियम, निर्देशिका र पूर्व अनुभव तथा विशेषज्ञताको आधारमा ठहर गरिनेछ । राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन निर्देशिका २०५० बमोजिम प्रभावलाई प्रकृति, मात्रा, सिमा, र समयावधि मा वर्गीकरण गरिए बमोजिम प्रकृतिलाई प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष, मात्रालाई उच्च, मध्यम र न्यून, सिमालाई स्थानीय, स्थान विशेष र क्षेत्रीय र अवधिलाई दीर्घकालिन, मध्यम र अल्पकालिन गरी ३ भागमा विभाजन गरी विश्लेषण गरिनेछ । उपरोक्त बुँदाहरूमा बताइए अनुसार तथ्याङ्क संकलन भए पश्चात् प्राप्त सूचनाहरूलाई अध्ययन गरी आवश्यकता अनुसार प्रष्ट पारिने छ ।

तालीका २: तथ्यांक मापनको तरीका

मान	मापन	फैलावट	मपन	अवधि	स्कोर
उच्च	६०	क्षेत्रीय	६०	लामो समय	२०
मध्यम	२०	स्थानिय	२०	मध्य मसमय	१०
न्यून	१०	क्षेत्रबिषेश	१०	छोटो समय	०५

महत्वका असरहरू हरूको निन्त्र्योल गर्न तल दिइएका औचित्यता मापनको तरीकाको प्रयोग गरिने छ ।

तालीका ३: औचित्यता मापनको तरीका

जम्मा स्कोरको मापन	औचित्यता
७४ भन्दा माथि	धेरै औचित्यवान् अथवा धेरै महत्वपूर्ण
४५ देखि ७४ सम्म	औचित्यवान् अथवा महत्वपूर्ण
४५ भन्दा तल	औचित्यहीन अथवा महत्वहिन

राष्ट्रिय मिश्र
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

४. प्रतिवेदन तयार गर्दा विचार गर्नु पर्ने नीति ऐन, नियम, निर्देशिका तथा अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौता:

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्दा निम्न बमोजिमका सरकारी नीति, ऐन, नियम तथा निर्देशिकाहरूलाई मुख्यरूपमा ध्यान दिई त्यसैको आधारमा तयार गरिने छ ।

संविधान	✓ नेपालको संविधान, २०७२
नीति तथा रणनीतिक योजनाहरू	✓ राष्ट्रिय जैविक विविधता सम्बन्धि रणनीति, २०५९ ✓ वन क्षेत्रको गुरुयोजना, २०४६ ✓ राष्ट्रिय वातावरण नीति २०७६ ✓ राष्ट्रिय वन नीति २०७१ ✓ राष्ट्रिय सिमसार निति, २०५९
ऐन तथा नियमहरू	✓ वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ र वातावरण संरक्षण नियावली, २०७७ ✓ स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ ✓ वन ऐन, २०७५ र वन नियमावली, २०५१, वन नियमावली, २०७७ ✓ भू -तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९ तथा नियमावली, २०४२ ✓ जलस्रोत ऐन, २०४९ ✓ जलचर ऐन, २०१७ ✓ जल जीव संरक्षण ऐन २०२४ ✓ खानी तथा खनिज पदार्थ ऐन, २०४२ ✓ फोहर व्यवस्थापन ऐन, २०६८ ✓ श्रम ऐन २०७४ र नियमावली २०७५ ✓ बालश्रम ऐन २०५९ ✓ सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३ तथा नियमावली २०६४ ✓ योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्ष ऐन २०७४ ✓ वनस्पती संरक्षण ऐन २०३४

निर्देशिका मापदण्डहरू, कार्यविधि	एवं	✓ नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि २०७७ ✓ राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन निर्देशिका, २०५० ✓ वन क्षेत्रको वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन निर्देशिका, २०५२ ✓ वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रारूप, २०७० ✓ नदीजन्य पदार्थ (संकलन र उपभोग) कार्यविधि, २०७५, प्रदेश नं. -१ ✓ जिल्लास्तरबाट नदीजन्य पदार्थ संकलन र उत्खनन कार्यका लागि गरिने प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन को कार्यसूची तथा प्रतिवेदन स्वीकृतिसम्बन्धी मार्गदर्शन, २०७३
अन्तराष्ट्रिय तथा महासन्धिहरू	सन्धि	✓ जैविक विविधता महासन्धि (१९९२) ✓ CITES महासन्धी (१९८३)
निर्णयहरू तथा अन्य	तथा	✓ ढुंगा, गिट्टी, बालुवा तथा मिस्कट संकलन सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतको निर्णय सम्बन्धित प्रसंगहरू ✓ ढुंगा, गिट्टी, बालुवा तथा मिस्कट संकलन सम्बन्धमा मन्त्रीपरिषद्का निर्णयहरू, मन्त्रालयस्तरीय निर्णयहरू, केन्द्रीय अनुगमन तथा समन्वय समितिका निर्णयहरू तथा अन्य सम्बन्धित निर्णय, निर्देशन, परिपत्र, आदेशहरू ।

५. प्रतिवेदन तयार गर्दा लाग्ने:

५.१ समय

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्न जम्मा चार महिना लाग्ने अनुमान गरिएको छ जसलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४: प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तयार गर्न लाग्ने समय

क्र.स.	क्रियाकलापको विवरण	समय
१	तथ्याङ्क संकलन, सन्दर्भ सामग्रीहरूको अध्ययन र कार्यसूचि तयारी	१ हप्ता
२	कार्यसूचि पेश गरी स्वीकृति लिने	३ हप्ता
३.	सार्वजनिक सुनुवाई/स्थलगत अध्ययन	२ हप्ता
४.	प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको मस्यौदा तयार	२ हप्ता

रविनाथ मिश्र
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

५.	सार्वजनिक सुचना प्रकाशन, अन्तरक्रिया, राय सुझाव संकलन	३ हसा
६	सरोकारवालाबाट प्राप्त सुझाव समावेश गरी प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन लेखन	३ हसा
७.	प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन पेश गरी स्वीकृति लिने	२ हसा

५.२ अनुमानित बजेट :

यस अध्ययन कार्यको लागि मु.अ. कर समेत जम्मा रकम रु ४,००,०००(रु. चार लाख), मात्र लाग्ने छ ।

५.३ आवश्यक तथ्याङ्क तथा सूचना :

फिल्ड अध्ययन भ्रमणको क्रममा प्रस्ताव क्षेत्रको भ्रमण एवं अवलोकनबाट भौतिक, जैविक तथा सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक वातावरणसम्बन्धी निम्न तथ्यांक तथा सूचना आवश्यक पर्दछ ।

तालिका ५: वातावरणीय अध्ययन सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन सूची

वातावरणीय	वातावरणीय अध्ययन सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन सूची
जैविक:	वनस्पति, जीवजन्तु, प्राकृतिक वासस्थान, वन जङ्गल तथा जैविक र पारिस्थितिकीय विविधता
भौतिक तथा रासायनिक वातावरण:	जमीन, वायुमण्डल, पानी, ध्वनि, मानव निर्मित वस्तु, हावा, भौगोलिक र भौगर्भिक स्थिति, जलवायु परिवर्तन तथा विपद जोखिमको अवस्था
सामाजिक आर्थिक:	जनसंख्या, विस्थापन, जनस्वास्थ्य, उद्यम व्यवसाय तथा जीविकोपार्जन, उत्पादनशिल श्रोत साधन, सामाजिक मूल्यमान्यता
साँस्कृतिक:	साँस्कृतिक सम्पदा, धार्मिक तथा साँस्कृतिक मूल्य मान्यताहरू तथा चालचलन
अन्य:	सेवा सुविधा उपलब्धता र उपयोग सहभागितामूलक अवलोकन

५.४ अध्ययन टोली:

देहाय अनुसारको अध्ययन टोली सहभागि गराई अध्ययन गराईनेछ ।

१.	वातावरणविद्	टोलि नेता
२.	जियोलोजिस्ट	टोलि सदस्य

३.	आर्थिक-सामाजिक विज्ञ	टोलि सदस्य
४.	सिभिल/हाइड्रोलोजी विज्ञ	टोलि सदस्य

६. प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने खास सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभाव

प्रस्तावित आयोजना कार्यान्वयन गर्दा निम्नलिखित वातावरणमा निम्नलिखित प्रभावहरू पर्ने देखिन्छ

६.१ जैविक तथा पारिस्थितिकीय

- ✓ माछा एवं अन्य जलचरमा पर्ने प्रभाव
- ✓ वन्यजन्तुको आवतजावत
- ✓ गैरकानुनी शिकार
- ✓ वन्यजन्तु एवं वनपैदावारको गैरकानुनी व्यापार

६.२ भौतिक

- ✓ बाढी एवं अन्य जलउत्पन्न प्रकोप्
- ✓ नदीको वहाव, बाटोमा आउने प्रभाव
- ✓ भौतिक संरचनामा हुने असर
- ✓ पानी तथा सरसफाइ
- ✓ धुलो र ध्वनि प्रदुशणको असरहरू
- ✓ सङ्कलन तथा उत्खनन् सामग्रीको भण्डारको प्रभाव
- ✓ फोहरमैला एवं खेरजाने सामग्री

६.३ सामाजिक आर्थिक

- ✓ आयस्रोतको एवं रोजगारीको अवसर
- ✓ बाटो र सडक सञ्जाल
- ✓ नगरपालिकाको आयस्रोत
- ✓ विकास निर्माण सामग्रीको उपलब्धता
- ✓ पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षामा असर पर्नु
- ✓ जनसङ्ख्या विस्थापन
- ✓ खेतीयोग्य जमिन एवं कृषिजन्य सामग्री

गोम्विसाथ मिश्र
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

- ✓ कामदारबीच झै झगडा
- ✓ नदीको वरपरका बस्तीमा असर
- ✓ नदी अतिक्रमण
- ✓ धार्मिक, सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थल

६.४ रासायनिक

- ✓ इन्धन, लुब्रिकेन्ट्स, अम्ल तथा अन्य रसायनहरूको चुहावट
- ✓ धुलो एवं धुँवा उत्सर्जन

७. प्रस्ताव कार्यान्वयनका विकल्प :

यस प्रतिवेदन प्रस्तावको कार्यान्वयनका विकल्पहरू निम्नानुसार समावेश गरिने छः

७.१ डिजाइन

७.२ आयोजना स्थल

७.३ प्रविधि र सञ्चालन विधि, समय तालिका, प्रयोग हुने कच्चा पदार्थ

७.४ अन्य कुरा

उपर्युक्त विकल्पहरूमध्ये अध्ययन र विश्लेषणबाट प्राप्त नतीजाको आधारमा उपयुक्त विकल्प छनौट गरिने छ ।

८. प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्ने प्रभावको रोकथामका विषय :

प्रस्तावको बढोत्तरीकरण/न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूको चर्चा गर्दा देहायका विषयवस्तुहरू समावेश गरिनुपर्दछ। अध्ययनका क्रममा पहिल्याएका एवं अनुमान गरिएका हरेक सकारात्मक प्रभावहरूको बढोत्तरीकरण गर्ने उपायाहरू एवं हरेक नकारात्मक प्रभावहरू निषेध गर्ने/सच्याउने/क्षतिपूर्ति तिर्ने जस्ता प्रभाव न्यूनीकरण उपायहरू प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिनेछ । यो प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभावहरू कम गर्न लाग्ने खर्च र त्यसबाट प्राप्त हुनसक्ने आर्थिक र अन्य लाभहरूबारे विश्लेषण गरी उपयुक्त सुझाव प्रतिवेदनमा समावेश गरिनेछ ।

प्रभाव बढोत्तरीकरण एवं न्यूनीकरणका उपायहरू प्रस्ताव कार्यान्वयनको (सङ्कलन/उत्खनन् दुवानी) चरणमा भौतिक, जैविक, सामाजिक आर्थिक एवं सांस्कृतिक र रासायनिक वातावरण गरी ४ समूहमा वर्गीकरण गरिनेछ ।

वनस्पति एवं वन क्षेत्र सँग सम्बन्धित न्यूनिकरणको उपायहरू प्रस्ताव गर्दा "वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराउने कार्यविधि, २०६३" अनुरूप प्रस्ताव गरिनेछ ।
हरेक वातावरणीय प्रभावलाई समेट्ने गरी वातावरणीय "प्रभाव-म्याट्रिक्स" तयार पारिनेछ जसलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६: वातावरण व्यवस्थापन योजनाको खाका

विषयगत क्षेत्र	सकारात्मक प्रभावको बढोत्तरीका क्रियाकलाप	के गर्ने?	कहाँ गर्ने?	कसरी गर्ने?	कहिले गर्ने?	कसले गर्ने?	अनुमानित बजेट जनशक्ति र समय	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विधि
भौतिक क्षेत्र								
जैविक क्षेत्र								
सामाजिक क्षेत्र								
साँस्कृतिक क्षेत्र								
अन्य								
विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभावको न्यूनिकरणका क्रियाकलाप	के गर्ने?	कहाँ गर्ने?	कसरी गर्ने?	कहिले गर्ने?	कसले गर्ने?	अनुमानित बजेट जनशक्ति र समय	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विधि
भौतिक क्षेत्र								
जैविक क्षेत्र								
सामाजिक क्षेत्र								
साँस्कृतिक क्षेत्र								
अन्य								

९. प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा जलवायु परिवर्तन र विपद जोखिममा पर्ने असर सम्बन्धी विषय

नदिजन्य पदार्थ संकलन तथा उत्खनन कार्यमा जलवायु परिवर्तनको असर तथा नदिजन्य पदार्थ संकलन तथा उत्खनन कार्यगर्दा हुन सक्ने सम्भावित विपद जोखिम सम्बन्धि असर पनि यस IEE प्रतिवेदन तयार गर्दा अध्ययन गरिने छ ।

गोरेखनाथ मिश्र
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

१०. प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा अनुगमन गर्नुपर्ने विषय

अनुगमन प्रक्रियालाई दुरुस्त बनाउन उपयुक्त अनुगमनका सूचकहरू र मापदण्ड तयार पारी प्रभावकारी अनुगमन प्रक्रिया प्रतिवेदनमा समावेश गरिनेछ । वातावरणीय प्रस्ताव कार्यान्वयन अनुगमनको ढाँचा तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७: वातावरण अनुगमन योजनाको खाका

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	अनुगमनको स्थान	अनुगमनको समय (आवृत्ति)	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
१. प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन						
२. प्रभाव अनुगमन						
३. नियमपालन अनुगमन						

११. अन्य आवश्यक विषय

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन यस नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि २०७७ को अनुसूची ७ मा उल्लेख भएको ढाँचामा निम्नानुसारका बुँदाहरू समावेश प्रतिवेदन तयार गरिनेछ ।

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा

- कार्यकारी सारांश
- तालिकाको सुची
- चित्रको सुचि
- विषय सुची

अध्याय एक: परिचय १.१. प्रस्तावको नाम

- १.२. प्रस्तावको नाम र ठेगाना
- १.३. IEE प्रतिवेदन तयार पार्ने संस्था/व्यक्ति
- १.४. प्रस्तावको पृष्ठभूमि
- १.५. IEE को उद्देश्य

अध्याय दुई: प्रस्तावको सामान्य परिचय

- २.१ प्रस्तावको प्रकार
- २.२ प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरू
- २.३ प्रस्तावको विवरण
 - २.३.१ प्रस्तावको उद्देश्य
 - २.३.२ प्रस्ताव क्षेत्रको अवस्थिति
 - २.३.३. प्रस्तावित क्षेत्रमा यातायातको पहुँच
 - २.३.४. प्रस्तावको क्षेत्र निर्धारण
 - २.३.५. उत्पादन र ढुवानी (कार्य र विधि)
- २.४. उद्योग क्षेत्रबाट दिगो उत्पादन
 - २.४.१. प्रस्ताव क्षेत्रमा हाल कायम अवस्था
 - २.४.२. उत्पादन बाट हुने आय
 - २.४.३. उत्पादन गरिने परिमाणको आंकलन

अध्याय तीन: अध्ययन विधि

- ३.१ प्रकाशित/उपलब्ध जानकारी र तथ्यांकको पुनरावलोकन एवं संश्लेषण
- ३.२ फिल्ड सर्भे एवं प्रस्ताव क्षेत्र निरीक्षण
- ३.३ सार्वजनिक सूचना जनपरामर्श एवं सिफारिस पत्रहरू
- ३.४ तथ्याङ्क विश्लेषण प्रभावहरूको पहिचान, अनुमान, मुल्याङ्कन, प्रभाव न्युनिकरण विधिहरूको पहिचान सुझाव एवं प्रतिवेदन तयारी

अध्याय चार: वस्तुगत वातावरणीय अवस्थाको बयान

- ५.१ भौतिक वातावरण भूस्थिति, माटोको प्रकार एवं भूगर्भ जलाधार क्षेत्र जलवायु, हावापानी, हावा र पानीको गुणस्तर एवं ध्वनिको मात्रा, भू-उपयोग
- ५.२ जैविक वातावरण, वन तथा वनस्पति: प्रस्ताव प्रभावित क्षेत्रमा पाइने, वनस्पति एवं सामुदायिक वन वन्यजन्तु जलचर तथा माछाको सूचि बनाउने दुर्लभ, लोपोन्मुख एवं संरक्षित प्रजातिहरू

प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

५.३ सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरण: जनसंख्या (प्रस्ताव क्षेत्र/प्रस्तावित गाउँपालिकाको) जात/जनजाति शिक्षा एवं साक्षरता पेशा, धर्म उर्जा, बिजुली एवं संचार खानेपानी एवं स्वास्थ्यको सुविधा, यातायात र पहुँच बाटो धार्मिक, साँस्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थलहरू अन्य सामुदायिक संरचना/स्थलहरू

अध्याय पाँच: प्रस्ताव कार्यान्वयनका विकल्पहरू

६.१ प्रस्तावक कार्यान्वयन नगर्ने

६.२ प्रस्तावका विकल्पहरू

६.२.१ वैकल्पिक क्षेत्र

६.२.२ वैकल्पिक समय तालिका एवं विधि

६.२.३ वैकल्पिक सम्पदा

अध्याय छ: प्रभाव पहिचान, अनुमान एवं मुल्याङ्कन

७.१ भौतिक वातावरण: भिरालोपन भौतिक संरचनामा हुने असर, पानी तथा सरसफाई, धुलोपन एवं ध्वनि प्रदुषण, संकलन/उत्खनन सामाग्रीको भण्डारणको प्रभाव, फोहरमैला एवं खेर जाने सामग्री

७.२ सामाजिक, आर्थिक एवं सामाजिक वातावरण: आयश्रोतको एवं रोजगारीको अवसर बाटो/सडक संजाल, पालिकाको आयस्रोत, औसधिय सामाग्रीको उपलब्धता, धार्मिक/साँस्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थल, पेशागत स्वास्थ्य एवं सुरक्षा, जनसंख्या विस्थापन, जमीन एवं कृषिजन्य सामाग्रीमा पर्ने असर, कामदार बीच झै-झगडा, अतिक्रमण, पैदलयात्रीको सुरक्षा लगायत

७.३ जैविक वातावरण: जलचरमा पर्ने प्रभाव, वन्यजन्तुको आवतजावतमा पर्ने असर, गैरकानुनी शिकार, वन्यजन्तु एवं वनपैदावरको गैरकानुनी व्यापार

७.४ रसायनिक वातावरण: इन्धन/लुब्रिकेन्ट्स, अम्ल तथा अन्य रसायनहरूको चुहावट धुलो एवं धुवाँ उत्सर्जन

अध्याय सात: सकारात्मक प्रभाव बढोत्तरी एवं नकरात्मक न्युनिकरण गर्ने उपायहरू

अध्याय आठ: वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

अध्याय नौ: निष्कर्ष सन्दर्भ सामाग्रीहरू

अनुसूचिहरू

सन्दर्भ सामग्रीहरू

१. वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७
२. राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०
३. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४
४. वन ऐन, २०७५ र वन नियमावली, २०५१
५. राष्ट्रिय वातावरण नीति, २०७६
६. राष्ट्रिय वन नीति, २०७१
७. राष्ट्रिय सिमसार नीति, २०५९
८. राष्ट्रिय जैविक विविधता सम्बन्धि रणनीति, ०५९
९. राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९
१०. भू-तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९ तथा नियमावली, २०४२
११. वन क्षेत्रको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५२
१२. वन पैदावार बिक्री वितरण कार्यविधि निर्देशिका
१३. वन क्षेत्रका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको कार्यसूची तथा प्रतिवेदन दिग्दर्शन, २०६१
१४. नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि
२०७७

गोरखनाथ मिश्र
मुख्य प्रशासकिय अधिकृत

अनुसूची १: प्रश्नावली एवं परिक्षण सुची/जाच सुची

प्रश्नावली

अन्तरबार्ता दिनेको नाम:

लिङ्गः

उमेरः

जिल्लाः

न. पा. /न.पा.:

वडाः

गाउँ/टोलः

पेशाः

प्राकृतिक श्रोत

१. नदी नालाः

१.१ तपाइको बसोबास क्षेत्र नजिक कुन-कुन नदी, नाला, खोल्सी पर्दछन् ?

१.२ तपाइको बसोबास क्षेत्र बाट सबैभन्दा नजिक पर्ने नदी, नाला, खोल्सी कुन हो ?

१.३ तपाइलाई गिट्टी, ढुंगा, बालुवाको आवश्यक पर्छ कि पर्दैन ?

१.४ पर्छ भने कुन प्रकृतिबाट ती सामग्रीहरु प्राप्त गर्नुहुन्छ ?

१.५ वर्षभरिमा तपाइले कति परिणाममा गिट्टी, ढुंगा, बालुवा प्रयोग गर्नुहुन्छ ?

१.६ कुन प्रायोजनका लागि गिट्टी, ढुंगा, बालुवा प्रयोग गर्नु हुन्छ ?

१.७ न.पा ले कानुनी रुपमा गिट्टी, ढुंगा, बालुवाको ठेक्का लगाउने गरेको छ कि छैन ?

१.८ गिट्टी, ढुंगा, बालुवा ढुवानी गर्ने साधनले तपाइको दैनिक जीवनमा वा स्वास्थ्यमा कुनै प्रतिकूल असर परेको छ कि छैन ? छ भने कस्तो असर परेको छ ?

१.९ गिट्टी, ढुंगा, बालुवा ढुवानी गर्ने साधनले तपाइको नजिकको खानीमा कति पटक आउदछन् ?

२. बन्यजन्तु

२.१ तपाइको यस क्षेत्रको वनमा कुन कुन बन्यजन्तुहरु छन् ?

२.२ ती मध्य तपाइले कुन कुन र कहिले देखेको छ ?

क्र.सं.	जन्तुको नाम	प्राय देखिने	महिनामा एकपटक देखिने	वर्षमा एकपटक देखिने

२.३ तपाईं शिकार गर्नुहुन्छ ? गर्नुहुन्छ भने कुन-कुन जन्तु शिकार कहिले गर्नुभयो ?

क्र.सं.	जन्तुको नाम	संख्या	शिकार गरिएको साल र महिना

२.४ शिकार गर्नुको उद्देश्य के हो ?

क) मासु, ख) छाला, ग) भुत्ला, घ) औषधि, ङ) हाड च) अन्य

२.५ यहाँ ब्यबसायिक रुपमा शिकार गरिने गरिन्छ कि गरिदैन तपाईंलाई थाहा छ ?

२.६ तपाईंको यस क्षेत्र वरिपरी कुन कुन चराहरू पाइन्छन् ?

२.७ तपाईं चराहरूको शिकार गर्नुहुन्छ ? गर्नुहुन्छ भने शिकार गर्नुको उद्देश्य के हो ?

क) मासु ख) छाला ग) प्वाँख घ) सजावट ङ) हाड च) अन्य

२.८ तपाईंको यस क्षेत्र वरिपरी कुन कुन सर्पहरू पाइन्छन् ?

२.९. तपाईंको यस क्षेत्र वरिपरी कुन कुन माछा तथा उभयचरहरू पाइन्छन् ?

२.१० तपाईंको यस क्षेत्र वरिपरी कुन कुन घसने जीवहरू पाइन्छन् ?

३. जलचर

३.१ यहाँका नदी, नाला, खहरे, खोलाहरूमा कुन-कुन जातका माछाहरू पाइन्छन् ?

३.२ तपाईं माछा मर्ने काम गर्नुहुन्छ कि गर्नुहुदैन ? गर्नुहुन्छ भने कुन प्रयोजनको लागि हो ?

क) आफै खान ख) बिक्रि गर्न ग) अन्य

३.३ यस खोलामा ब्यबसायिक तथा गैरकानुनी तरिकाबाट माछा मार्ने हुन्छ कि हुदैन ?

३.४. माछा बाहेक यहाँका नदी, नाला, खहरे, खोलाहरूमा अन्य कुनै जलचरहरू पाइन्छन् ?

४. बन तथा बनस्पति

४.१ तपाईंको घरपालुवा पशु छन् ? छन् भने के कति छन् ?

क्र. सं.	पशुको नाम	संख्या

४.२ तपाइले पशुहरूलाई बनमा चराउनुहुन्छ ? चराउनुहुन्छ भने कुन कुन महिना चराउनुहुन्छ ?

४.३ बनबाट दाउरा ल्याउनुहुन्छ ? ल्याउनुहुन्छ भने कुन कुन महिना ल्याउनुहुन्छ ?

गोरे बहादुर मिश्र
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

- ४.४ वर्षभरी तपाइलाई कति भारि दाउरा चाहिन्छ ?
 ४.५ काठको लागि कुन कुन जातका रुखहरु प्रयोग गर्नुहन्छ ?
 ४.६ यस वनमा विगतमा काठ तस्करीका घटनाहरु भएका छन् कि छैनन् ?
 ४.७ यस वनमा कुन कुन जडिवुटीहरु पाइन्छन् ?

परिक्षण सुची (Environmental Checklist)

१) २०० मि. वरिपरि प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र

भौतिक वातावरणीय सर्वेक्षण

न.पा.	नदी, खोला	वस्ती		समुद्र, कुने
		पूर्व	पश्चिम	
नाम				

२.

- खोला, नदीको गहिराई : अवस्थिति :
 खोला, नदीका चौडाई : उचाई :
 खोला, नदीका प्रकार : अक्षांश (Latitude) :
 खोला, नदीका उद्गम : देशान्तर (Longitude) :
 खोला, नदीका अन्त्यः राजमार्ग देखिको दुरी :
 खोला, नदीले छुने गा.वि.स. हरु : पुल देखिको दुरी :
 वस्ती देखिको दुरी : स्कूल देखिको दुरी :

३. क) बालुवा, ख) गिट्टी, ग) रोडा, घ) ढुंगा, ङ) अन्य

४. वनावट (बालुवाका लागि)

क) बालुवा, ख) बालुवा र माटो, ग) गिट्टी र बालुवा, घ) ढुंगा, गिट्टी, बालुवा र रोडा

५. गहिराई (नदीजन्य पदार्थ उपलब्धता)

क) १ मि., ख) २ मि., ग) ३ मि., घ) ४ मि. भन्दा माथि

६. नदीजन्य निर्माण सामग्री निकालिएको स्थान (हाल सम्म)

क)ख) ग) घ).....

७. हाल निकालिएको परिमाण (प्रति दिन)

क) ट्राक्टर.....ख) टिपर ग) ट्रक घ).....

८. क्षेत्रफल

क) लम्बाईख) चौडाई

९. निर्माण सामग्री उत्खनन गर्ने अवधि

क) १२ महिना, ख)८ महिना, ग) ४ महिना

१०. निर्माण सामग्री उत्खनन गर्ने महिना

क)ख) ग) घ).....

११. भूक्षय, पहिरो र नदी कटान स्वामित्व

क्षेत्रफल	स्थान	वचावटका उपायहरु

१२. भूक्षय, पहिरो र नदी कटान स्वामित्व

क) ब्यक्तिगत, ख) सामुदायिक, ग) सरकारी, घ) अन्य

१३. मुख्य नदी/ खोला

१४. महत्वपूर्ण स्थानहरु (धार्मिक, सांस्कृतिक, आर्थिक र ऐतिहासिक)

क) ख) ग) घ).....

१५. ट्राफिक (नदीजन्य पदार्थ ओसार पसार) ले गर्दा हुने असर

क)ध्वनी प्रदुषण, ख) जैविक वातवरणमा प्रभाव, ग) बाटो बिग्रने घ)अन्य

१६.उत्खनन क्षेत्र वरपर रहेको वन

वनको नाम	दुरी	प्रकार	क्षेत्रफल

१७. वनजंगल बाट उत्पादन हुने मुख्य वनपैदावरहरु

क) घाँस/पत्कर, ख) .दाउरा, ग) काठ, घ) जडीबुटी, ङ) अन्य

(Signature)
गोरेखनाथ मिश्र
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

१८. खेतीपाती

मुख्यवाली	उत्पादन	क्षेत्रफल	उत्खनन क्षेत्र बाट खतरा

१९. स्वास्थ्य सम्बन्धि समस्या

२०. प्रदुषण (उत्खनन क्षेत्र बाट)

क) जल, ख) हावा, ग) जमिन, घ) वन्यजन्तुमा प्रभाव, ङ) जलचर प्राणीमा प्रभाव

सामाजिक, सांस्कृतिक र आर्थिक

१. उत्खनन क्षेत्र वरपरको बस्ती

न.पा	वार्ड नं.	प्रमुख जाती	जनसंख्या

२. मुख्य पेशा, जीविकोपार्जनको स्रोत

क्र.सं.	वस्तीको नाम	मुख्य पेशा	घरधुरीको संख्या		
			व्यापार	नोकरी	अन्य
		खेतीपाती			

३. उत्खनन बाट हुने फाईदाहरु

न.पा (वार्ड नं.)	घरधुरी	जनसंख्या	के बाट

४. मुख्य : पर्यटकीय स्थल महत्वपूर्ण स्थल

५. बसाई सराईको अवस्था

क)..... ख)..... ग).....

६. जमिनको प्रयोगको अवस्था

न.पा.. (वार्ड नं.)	सिंचित जमिन	जंगल	मुख्य वाली

७. बस्तुभाउ

न.पा.. (वार्ड नं.)	वस्तुभाउ	संख्या	चरन क्षेत्र	वार्षिक आमदानी

८. शिक्षा

क्र.सं.	विद्यालयको नाम

साक्षरता प्रतिशत

क) पुरुष..... ख) महिला.....

९. पैदल दुरी (सुविधाको लागि)

न.पा.(वार्ड नं.)	वस्ती	शिक्षा	स्वास्थ्य	संचार	बजार

१०. सांस्कृतिक ऐतिहासिक स्थानहरु

क्र.सं.	नाम	अवस्थित गा.वि.स. (वार्ड नं.)	सांस्कृतिक महत्व

११. रितिरिवाज र परम्परा (सांस्कृतिक)

१२. सामाजिक संस्था (स्थानिय तहमा काम गरिरहेको)

व्लास्ट टाइम्स दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित मिति: २०७७-१०-११

जय लिम्बुवान ।

मादी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, मादी
संखुवासभा, प्रदेश नं.१

**वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को नियम ६ सँग
सम्बन्धित प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) प्रतिवेदन
तयारी सम्बन्धि सार्वजनिक सुनुवाईको सूचना**

(प्रकाशित मिति : २०७७/१०/११)

संखुवासभा जिल्लाको मादी नगरपालिका अन्तर्गत पर्ने मादी न.पा. मा निम्न बमोजिमको प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न लागिएको छ ।

प्रस्तावकको नाम र ठेगाना :	नाम :पिलुवा खोला, माया खोला र याबरा खोला क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रुपले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदि (नदीजन्य पदार्थ) उत्खनन तथा संकलन कार्य। ठेगाना : मादी नगरपालिका, संखुवासभा
प्रस्तावको व्यहोरा	मादी नगरपालिका अन्तर्गत पर्ने पिलुवा खोला, माया खोला र याबरा खोला क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रुपले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदि (नदीजन्य पदार्थ) उत्खनन तथा संकलन कार्य। • दैनिक २५० घन मिटर ढुगा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन तथा संकलन कार्य।
प्रभाव पर्न सक्ने जिल्ला न. पा. / वडा	संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिका वडा नं.- ६ र ९

माथि उल्लेखित प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट आयोजना क्षेत्रको जैविक, भौतिक, सांस्कृतिक, सामाजिक, आर्थिक प्रणाली बिच के कस्ता प्रभावहरु यकिन गर्न प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) अध्ययन सम्बन्धि प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्ने भएकोले उक्त प्रतिवेदन तयारीको सिलसिलामा आयोजना सञ्चालन हुँदा प्रभावित हुने न.पा. क्षेत्रका स्थानीय समुदाय, जनप्रतिनिधिहरु, उपभोक्ता समुह, विद्यालय, अस्पताल तथा सरोकारवाला व्यक्ति तथा संघ संस्थाहरुबाट राय सुझाव तथा प्रतिक्रिया प्राप्त गर्न सार्वजनिक सुनुवाई गर्नुपर्ने भएकाले यस प्रस्तावसँग सम्बन्ध राख्ने सम्पूर्ण सरोकारवालाहरुलाई निम्न लिखित मिति, स्थान तथा समयमा उपस्थिति हुन यो सूचना प्रकाशित गरिएको छ ।

स्थान	मादी नगरपालिका, वडा नं.६को (राम मन्दिर)
मिती	२०७७/१०/१७ गते शनिबार
समय	दिनको ११:०० बजे

अनुसूची २:सार्वजनिक सुनुवाई मिटिङको उपस्थिति तथा सुझाबहरु

माइन्ट
प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाई सिलसिलामा सम्पर्क गरिएका व्यक्तिहरु

पाना नं. : १
 संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, मादी, प्रदेश नं. -१, नेपाल प्रस्तावक रहेको संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिकाको पिलुवा खोला, माया खोला र यावुरा खोला क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रूपले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदि (नदीनज्य पदार्थ) उखनन तथा संकलन कार्यका लागि गर्ने कार्यका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाई सिलसिलामा सम्पर्क गरिएका व्यक्तिहरुको विवरण निम्न बमोजिम रहेको छ।

सि.नं.	नामहरु	ठेगाना	पद / पेशा	सम्पर्क नं.	हस्ताक्षर
१	धान नारायण तामाङ	मादी न.पा.६	वडा अध्यक्ष	९८४४०९९८९८९८	
२.	श्याम कुमार दाहाल	मादी न.पा.६	सहजर्गी	९८४४०८७९९७	
३.	निराजन दाहाल	मादी न.पा.६	होपियल	९८४४४०७९९८	
४.	बाल कठ जिम्मी	नयाँबजार		९८४४३१९९९९	
५.	दिपक शर्मा	" "		९८४४३०९९९९	
६.	दिपक राई	मादी न.पा.६	सम्पर्क	९८४४३३९९९९	
७.	चन्द्र बहादुर देवान				
८	जिजन बस्नेत	साथिन पाठश		९८४४३४९९९९	
९.	सन्तोष देवान	" "		९८४४३४९९९९	
१०	लाल बहादुर देवान				
११	रुद्र बहादुर भुम्ले	साथिन पाठश		९८४४३४९९९९	

माइन्पुट

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाई सिलसिलामा सम्पर्क गरिएका व्यक्तिहरू

पाना नं. : ०२

संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, मादी, प्रदेश नं. -१, नेपाल प्रस्तावक रहेको संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिकाको पिलुवा खोला, माया खोला र याबुरा खोला क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रूपले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदि (नदीजन्य पदार्थ) उत्खनन तथा संकलन कार्यका लागि गर्ने कार्यका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाई सिलसिलामा सम्पर्क गरिएका व्यक्तिहरूको विवरण निम्न बमोजिम रहेको छ।

सि.नं.	नामथर	ठेगाना	पद / पेशा	सम्पर्क नं.	हस्ताक्षर
१२	श्री देव कुमारी खड्का वस्नेत	मादी नं. १०.६	बाणा/हाथि		
१३	श्री इन्दिरा वस्नेत	" " ६	व्यापार		
१४	श्री शान्ता वस्नेत	" " ६	" "		
१५	श्री सज्ज विर्मि	" " ६	" "	९८५११७०३१९	
१६	गौरी भुजेल	" " ६	कृषी		
१७	देव बहादुर राई	" " ६	कृषी		
१८	पद्मिनी राय	कृषी कृषी-६		९८५१०६६६४	
१९	सुष्मा राय	चौमपुर-६	ज.अ.र	९८५१४०८८७४	

माइन्पुट

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाई सिलसिलामा सम्पर्क गरिएका व्यक्तिहरु

पाना नं.: २

संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, मादी, प्रदेश नं. -१, नेपाल प्रस्तावक रहेको संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिकाको पिलुवा खोला, माया खोला र याबुरा खोला क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रूपले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदि (नदीजन्य पदार्थ) उत्खनन तथा संकलन कार्यका लागि गर्ने कार्यका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाई सिलसिलामा सम्पर्क गरिएका व्यक्तिहरुको विवरण निम्न बमोजिम रहेको छ।

क्र.सं.	नाम	ठेगाना	पद / पेशा	सम्पर्क नं.	संज्ञा
१	सुरेन्द्र गिरी	क्रि.स.प.२	चक्र	९१२५३६७९४२	अध्यक्ष
२	मन्मथ गिरी			९९८६३२०५६६	Sarjip
३	यन्त्र देवान	मा.न.प.१५		९२२६०२६७९५७	सदस्य
(४)	सुन्दर देवान	"		९२९२९४२९५	सदस्य
५	कुल देवान	"		९२९००९९२२२	सदस्य
६	ब्राम देवान	"		९२९६३२२६८९	सदस्य
७	प्रमोद कलेज	"			
८	रवि देवान	"		९८२९५७१५७	सदस्य
९	शिव देवान	"		९८०५०१३७९०	सदस्य

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाई सिलसिलामा सम्पर्क गरिएका व्यक्तिहरुप्राप्त राय सुझाबहरु

संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, मादी, प्रदेश नं. -१, नेपाल प्रस्तावक रहेको संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिकाको पिलुवा खोला, माया खोला र यावुरा खोला क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रूपले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदि (नदीजन्य पदार्थ) उत्खनन तथा संकलन कार्यका लागि गर्ने कार्यका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाई सिलसिलामा सम्पर्क तथा सुनुवाइमा प्राप्त राय सुझाबहरु निम्न बमोजिम रहेको छ।

सकारात्मक प्रभाव तथा नकारात्मक प्रभावहरु

सुगारात्मक

- # स्थानिक मदी, (कोलामा रवे गार्डरेडो) बालुवा, ढुङ्गा, गिट्टीको सुरुपयोग हुने।
- # स्थानिक व्यक्ति, मानिसहरुमा रोजगारीको सिर्जना।
- # राजस्वको संकलन।
- # सडकको स्तर उन्नतमा बृद्धि।

नकारात्मक

- # खोलामा आउनुमा परिवर्तन भई धारमा परिवर्तन हुन सक्ने।
- # फोसुसात्रा उरणे कालावणमा असर।
- # खोलामा रहेका माडाको उत्पादनमा असर।

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाई सिलसिलामा सम्पर्क गरिएका व्यक्तिहरूप्राप्त राय सुझाबहरू

संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, मादी, प्रदेश नं. -१, नेपाल प्रस्तावक रहेको संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिकाको पिलुवा खोला, माया खोला र याबुरा खोला क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रूपले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदि (नदीजन्य पदार्थ) उत्खनन तथा संकलन कार्यका लागि गर्ने कार्यका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाई सिलसिलामा सम्पर्क तथा सुनुवाइमा प्राप्त राय सुझाबहरू निम्न बमोजिम रहेको छ।

सकारात्मक प्रभाव तथा नकारात्मक प्रभावहरू

१. स्थानिय स्रोत तथा साधनहरूको उपयोगको माध्यमबाट विकास निर्माणमा सहयोग हुने।
 २. रोजगारीको अवसर प्राप्त हुने।
 ३. नगरपालिकाको राजस्वमा वृद्धि हुने।
 ४. सडक तथा निर्माण कार्यको लागि निर्माण सामग्रीको सहज उपलब्धता हुने।
-
५. धुवा, धुलो तथा पानीमा प्रदूषण हुने।
 ६. खोलाको चार पारिर्तन तथा पहिरो हुन सक्ने।
 ७. स्थानिय समुदायले प्रको गएको चौर तथा वजारमा उत्खनन गर्दा निविद्य उपज्रो तथा अविद्यमा त्यस स्थानको पर्यटनमा बधा पुग्ने।

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाई सिलसिलामा सम्पर्क गरिएका व्यक्तिहरूप्राप्त राय सुझाबहरू

संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, मादी, प्रदेश नं. -१, नेपाल प्रस्तावक रहेको संखुवासभा जिल्ला, मादी नगरपालिकाको पिलुवा खोला, माया खोला र याबुरा खोला क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री रूपले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदि (नदीजन्य पदार्थ) उत्खनन तथा संकलन कार्यका लागि गर्ने कार्यका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाई सिलसिलामा सम्पर्क तथा सुनुवाईमा प्राप्त राय सुझाबहरू निम्न बमोजिम रहेको छ।

सकारात्मक प्रभाव तथा नकारात्मक प्रभावहरू

सकारात्मक प्रभाव तथा	नकारात्मक प्रभावहरू
(i) आय स्रोत एवं रोजगारीको अवसर	(i) बाढी एवं अन्य जल उत्पन्न प्रकोप
(ii) नगरपालिकाको आय स्रोत	(ii) कामदार बीच कंक्राडा
(iii) जनसङ्ख्या बृद्धि	(iii) पेशागत रोग (स्थ) सुरक्षामा असर
(iv) बाढी र सडक सञ्चालन	(iv) थलो र धर्म ति प्रदूषणको असर
(v) बिकास निर्माण सामग्रीको उपलब्धता	(v) सडक प्रसङ्गुलन तथा उत्खनन, सामग्रीको भण्डारको प्रभाव

अनुसूची ३: प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका लागि सार्वजनिक सुनुवाइको सूचनाको मुजुल्का तथा सिफारिशहरू

कार्यालयमा सूचना टाँसेको मुजुल्का

श्री. गणपति हरि श्रेष्ठ ले गणपति हरि श्रेष्ठ बालुवा वासिंग एंड क्रसर उद्योग सिन्धुली जिल्ला दुधौली नगरपालिका वडा नं. ९ बागमती प्रदेश, नेपाल प्रस्तावक रहेको सिन्धुली जिल्लाको दुधौली नगरपालिका अन्तर्गत पर्ने दुधौली न पा वडा नं. ९ मा कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तयारी सम्बन्धी, प्रस्तावकले प्रमाणित गरेको जिम्नबमोजिमको सार्वजनिक सूचना यस (सुनुवाइको सूचना) कार्यालयको सूचना पाटीमा टाँसेको व्यहोरा प्रमाणित गरिन्छ।

प्रस्तावकको नाम र ठेगाना	गणपति हरि श्रेष्ठ बालुवा वासिंग एंड क्रसर उद्योग सिन्धुली नगरपालिका वडा नं. ९, बागमती प्रदेश, नेपाल
प्रस्तावकको परिचय	सिन्धुली नगरपालिका वडा नं. ९, बागमती प्रदेश, नेपाल
प्रस्ताव गर्ने गरेको विवरण र पा./ वडा	सिन्धुली नगरपालिका वडा नं. ९, बागमती प्रदेश, नेपाल

सूचना टाँसेको प्रमाणित गर्ने पदाधिकारीको नाम: गणेश श्रेष्ठ

पद: उपप्रमुख

दस्तखत: [Signature]

कार्यालयमा सूचना टाँसेको मुजुल्का

श्री. गणपति हरि श्रेष्ठ ले गणपति हरि श्रेष्ठ बालुवा वासिंग एंड क्रसर उद्योग सिन्धुली जिल्ला दुधौली नगरपालिका वडा नं. ९ बागमती प्रदेश, नेपाल प्रस्तावक रहेको सिन्धुली जिल्लाको दुधौली नगरपालिका अन्तर्गत पर्ने दुधौली न पा वडा नं. ९ मा कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तयारी सम्बन्धी, प्रस्तावकले प्रमाणित गरेको जिम्नबमोजिमको सार्वजनिक सूचना यस (सुनुवाइको सूचना) कार्यालयको सूचना पाटीमा टाँसेको व्यहोरा प्रमाणित गरिन्छ।

प्रस्तावकको नाम र ठेगाना	गणपति हरि श्रेष्ठ बालुवा वासिंग एंड क्रसर उद्योग सिन्धुली नगरपालिका वडा नं. ९, बागमती प्रदेश, नेपाल
प्रस्तावकको परिचय	सिन्धुली नगरपालिका वडा नं. ९, बागमती प्रदेश, नेपाल
प्रस्ताव गर्ने गरेको विवरण र पा./ वडा	सिन्धुली नगरपालिका वडा नं. ९, बागमती प्रदेश, नेपाल

सूचना टाँसेको प्रमाणित गर्ने पदाधिकारीको नाम: गणेश श्रेष्ठ

पद: उपप्रमुख

दस्तखत: [Signature]

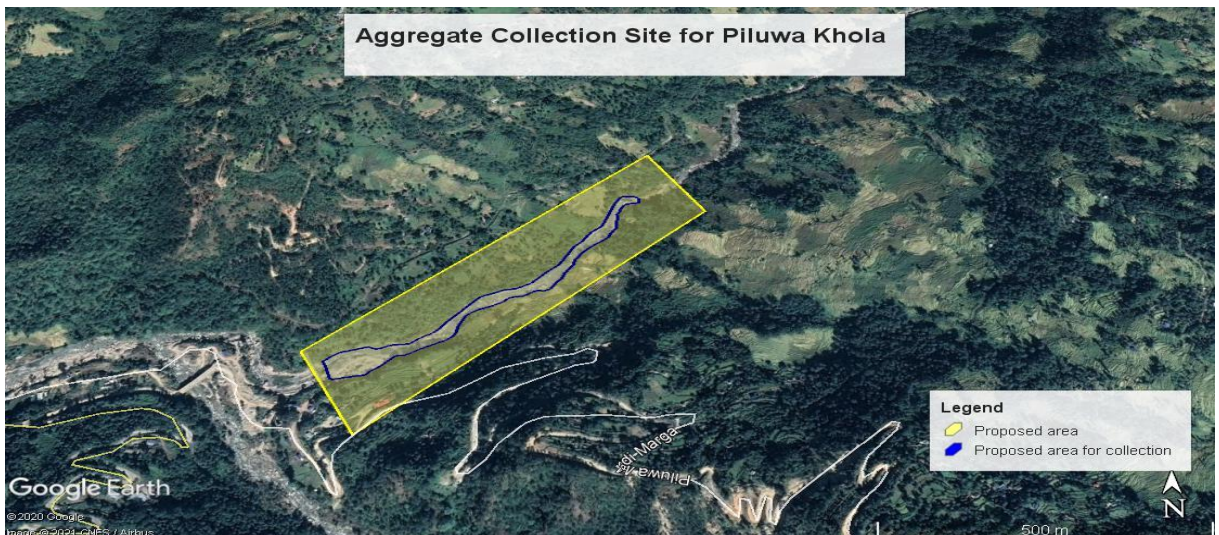
अनुसूची ४: प्रस्तावित क्षेत्रको विवरणहरु

A. Piluwa Khola Aggregates Collection					
Average Length of River section surveyed : 710 meters					
	Right Points		Left Points		Distance (m)
s.n.	Lat	Long			
1	27°16'14.83"N	87°19'57.87"E	27°16'14.11"N	87°19'58.23"E	23
2	27°16'11.69"N	87°19'55.86"E	27°16'10.93"N	87°19'56.80"E	33
3	27°16'7.98"N	87°19'52.70"E	27°16'6.93"N	87°19'53.37"E	35
4	27°16'6.91"N	87°19'51.11"E	27°16'6.25"N	87°19'51.46"E	21
5	27°16'6.33"N	87°19'49.20"E	27°16'5.57"N	87°19'49.78"E	29
6	27°16'5.20"N	87°19'47.87"E	27°16'4.85"N	87°19'48.23"E	15
7	27°16'3.79"N	87°19'46.53"E	27°16'3.08"N	87°19'47.29"E	30
8	27°16'2.53"N	87°19'43.68"E	27°16'1.69"N	87°19'43.97"E	29
9	27°16'2.22"N	87°19'41.60"E	27°16'0.34"N	87°19'42.21"E	63
10	27°16'1.40"N	87°19'39.59"E	27°15'59.99"N	87°19'40.30"E	47
				Average distance	40.625
				Total area	29046.875
				Average height	1.5
				Estimated Volume	43570.3125
B. Maya Khola Aggregates Collection					
Average Length of River section surveyed : : 660 meters					
	Right Points		Left Points		Distance (m)
s.n.	Lat	Long			
1	27°15'56.37"N	87°19'37.09"E	27°15'55.24"N	87°19'35.09"E	65
2	27°15'54.02"N	87°19'38.32"E	27°15'53.35"N	87°19'36.84"E	45
3	27°15'52.66"N	87°19'39.47"E	27°15'52.33"N	87°19'38.80"E	26
4	27°15'51.38"N	87°19'40.54"E	27°15'50.99"N	87°19'40.01"E	23
5	27°15'49.78"N	87°19'42.74"E	27°15'49.02"N	87°19'42.70"E	15
6	27°15'49.49"N	87°19'44.20"E	27°15'49.07"N	87°19'44.09"E	35
7	27°15'49.74"N	87°19'45.77"E	27°15'48.70"N	87°19'45.26"E	16
8	27°15'47.59"N	87°19'47.73"E	27°15'47.39"N	87°19'47.10"E	44
9	27°15'45.29"N	87°19'48.72"E	27°15'44.83"N	87°19'47.19"E	25
10	27°15'42.96"N	87°19'49.83"E	27°15'42.16"N	87°19'49.40"E	32
				Average distance	40.75
				Total area	29136.25
				Average height	1.5
				Estimated Volume	43704.375
C. Yabara Khola Aggregates Collection					

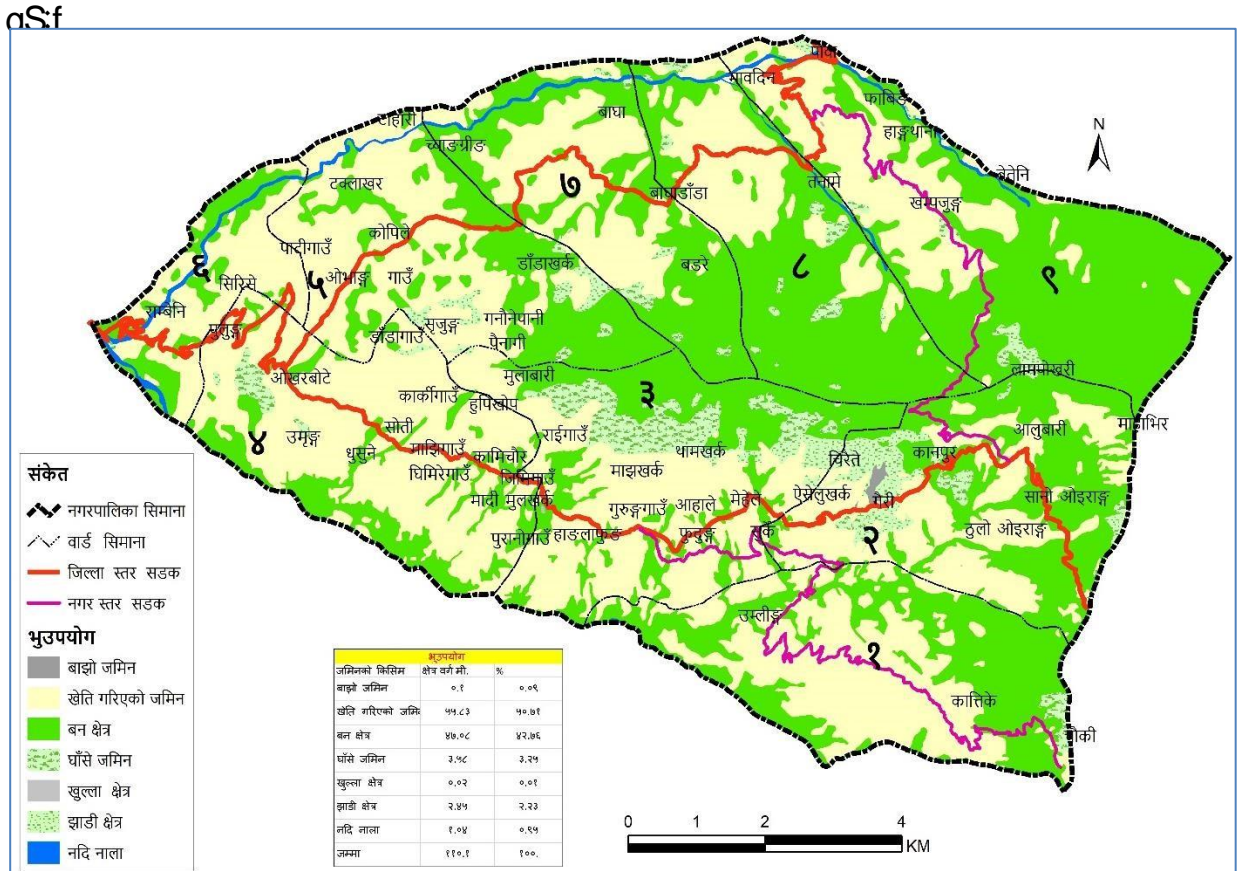
Average Length of River section surveyed : : 715 meters					
Right Points			Left Points		Distance (m)
s.n.	Lat	Long			
1	27°16'1.45"N	87°19'39.59"E	27°16'0.04"N	87°19'40.26"E	46
2	27°16'2.02"N	87°19'40.51"E	27°16'0.29"N	87°19'41.58"E	60
3	27°16'5.13"N	87°19'47.71"E	27°16'4.68"N	87°19'47.98"E	18
4	27°16'11.59"N	87°19'55.83"E	27°16'11.14"N	87°19'56.96"E	35
5	27°16'6.28"N	87°19'48.93"E	27°16'5.46"N	87°19'49.56"E	31
6	27°16'9.63"N	87°19'54.26"E	27°16'9.28"N	87°19'54.87"E	20
7	27°17'52.29"N	87°26'27.01"E	27°17'50.72"N	87°26'25.99"E	55
8	27°17'51.18"N	87°26'28.57"E	27°17'49.83"N	87°26'27.66"E	49
9	27°16'11.57"N	87°19'55.85"E	27°16'10.97"N	87°19'56.80"E	30
10	27°16'14.72"N	87°19'59.11"E	27°16'14.22"N	87°19'59.06"E	15
				Average distance	44.875
				Total area	32085.625
				Average height	1.5
				Estimated Volume	48128.4375
		Total quantity:	A+B+C	135403.125	
		Permissible		67701.5625	

अनुसूची ५: प्रस्तावित क्षेत्रको नक्साहरू

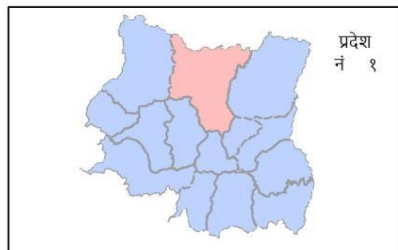
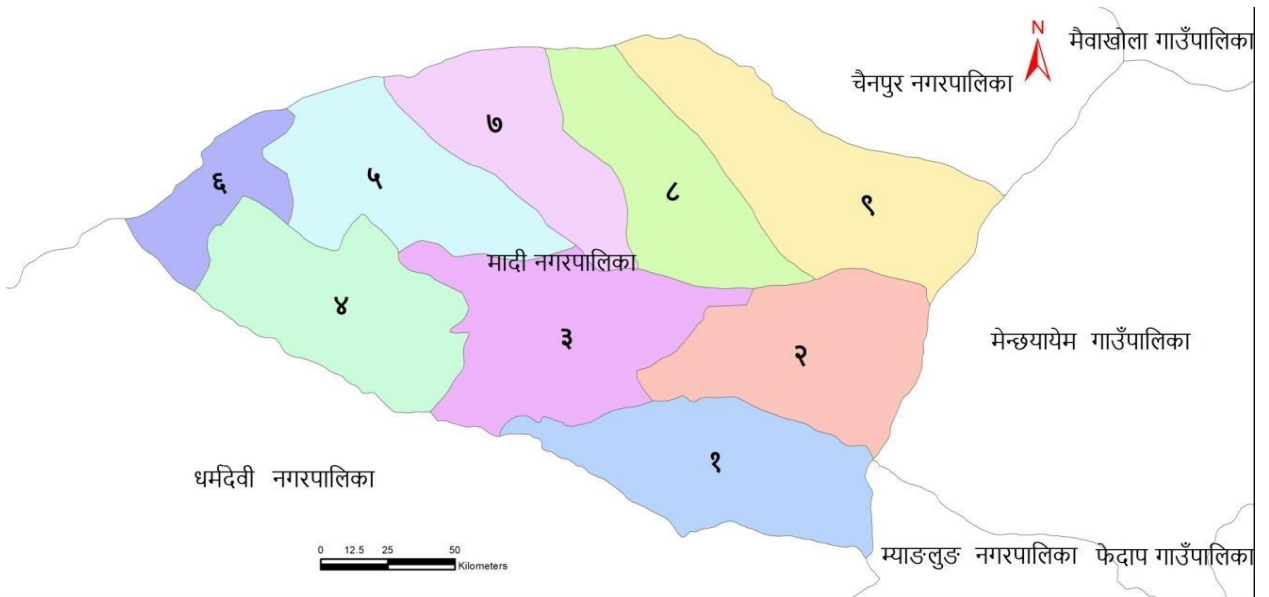
गुगल नक्साहरू

भू उपयोग नक्सा

मादी नगरपालिकाको राजनैतिक नक्सा

भौगर्बिक नक्सा

टोपोग्राफि नक्सा

अनुसुची ६ :दिने सार्वजनिक सूचना

अनुसुची ७: सार्वजनिक सूचना तथा सूचना टासको मुजुल्का र सिफारिश पत्र

अनुसूची ८ : सार्वजनिक सुनुवाई तथा स्थलगत सर्वेक्षणको क्रममा खिचिएका केहि फाटोहरु

